

PAPERILIITTO JA KILPAILUKYKY-YHTEISKUNTA

**Paperiliitto suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutoksen
vuosina 1985-2009**

**Mikko Laakkonen
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2010**

TIIVISTELMÄ

PAPERILIITTO JA KILPAILUKYKY-YHTEISKUNTA

Paperiliitto suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutoksen vuosina 1985-2009

Mikko Laakkonen
Yhteiskuntapolitiikka
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaajat: Marja Järvelä, Sakari Taipale
Syksy 2010
110 sivua + liite 6 sivua

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää, miten Paperiliitto on toiminut suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutoksen vuosina 1985-2009. 1980-luvulla tehtiin poliittisia päätöksiä, jotka avasivat kotimaisia markkinoita ulkomaiselle kilpailulle ja omistukselle. Suomi otti ensiaskeleita kohti globalisaatiota. Metsäteollisuudessa se johti perinteisten vientiyhdistysten hajoamiseen ja toimialan kansainvälistymiseen. Samalla paperiteollisuuden kotimaiset työpaikat ovat vähentyneet lähes puoleen 1970-luvulta tähän päivään mennessä. Teollisuustyöpaikkojen katoamista voidaan kutsua deindustrialisaatioksi.

1980-luvun puolivälissä myös Suomessa parikymmentä vuotta käynnissä ollut hyvinvointivaltion laajeneminen sai vastaansa uudenlaisen kilpailukykyä korostavan diskurssin, joka oli aikaisemmin vaikuttanut vain marginaalissa. Kilpailukyky korvasi hyvinvoinnin yhteiskunnallista keskustelua jäsentävänä tulkintamallina. Hyvinvointivaltio, jonka syntymiseen metsäteollisuus ja myös Paperiliitto ovat kytköksissä, on joutunut toimimaan kilpailukyky-yhteiskunnan luomissa rakenteissa. 1990-luvun lama edisti tätä kehitystä. Tämän päivän Suomessa kilpailukyky-diskurssi on vallitsevassa asemassa.

Kyseessä on laadullinen tutkimus. Aineisto koostuu Paperiliiton jäsenlehtien pääkirjoituksista vuosilta 1985-2009. Niistä tehdyt havainnot on jaettu kilpailukyky-yhteiskunnan ominaisuuksien mukaisesti kategorioihin, joiden perusteella olen muodostanut tutkimuskysymykseen vastaavia kokoavia käsitteitä.

Tulokset osoittavat, että Paperiliitto on viimeisen 25 vuoden aikana suhtautunut kilpailukyky-yhteiskunnan kehittymiseen lähinnä kriittisesti. Sen mielestä kyseinen kehitys on johtanut suomalaisten hyvinvoinnin laskemiseen ja epätoivottujen johtamisoppien leviämiseen yrityksissä. Liitto on pyrkinyt toimimaan vastuullisena ja rakentavana osapuolena yritysten kilpailukyvyn ja kansainvälistymisen suhteen, ja on odottanut vastavuoroisesti vastuullista toimintaa myös työnantajalta. Usein liitto on kuitenkin joutunut pettymään työnantajien irtisanoessa työntekijöitä ja ajaessa tehdastoimintoja alas.

Toisaalta koska Paperiliitto on ollut kauan merkittävä yhteiskunnallinen toimija, ei se tänä päivänä kykene kritisomaan kilpailukyky-yhteiskuntaa tai deindustrialisaatiota täysin uskottavasti. Liitto on integroitunut yhteiskunnan hallitseviin rakenteisiin.

Avainsanat: Paperiliitto, kilpailukyky-yhteiskunta, hyvinvointivaltio, rakennemuutos, ammattiyhdistysliike, paperiteollisuus, deindustrialisaatio

Sisällysluettelo

1 Johdanto	5
1.1 Tutkimuksen taustaa	5
1.2 Motiivini tutkimuksen tekoon	6
1.3 Tavoitteet ja tutkimusaiheen rajaus	7
2 Hyvinvoinnista kilpailukykyyn	8
2.1 Hyvinvointivaltioprojekti ja teollisuus	8
2.1.1 Kohti hyvinvointivaltiota.....	8
2.1.2 Sodan jälkeinen aika ja taloudellinen nationalismi	9
2.1.3 Hyvinvointivaltiokritiikki ja 1970-luvun käänne	11
2.2 1980-90-lukujen rakennemuutos Suomessa	13
2.2.1 Lama rapauttaa hyvinvointivaltion.....	15
2.2.2 Arvojen muutos ja kilpailukyky-puhetavan nousu.....	16
2.3 Kilpailukyky-yhteiskunnan kriittisiä tulkintoja.....	18
2.3.1 Suomen uusliberalisoituminen	19
2.3.2 Suomalaisen hyvinvointivaltion puolustaminen.....	21
2.4 Deindustrialisaatiokehitys	23
2.4.1 Deindustrialisaatio tutkimuksissa	24
2.4.2 Kotimaisen teollisuuden kansainvälistyminen	26
2.4.3 Paperiteollisuuden työpaikkojen laskeva trendi	28
2.5 Ay-liikkeen strategiat kilpailukyky-yhteiskunnassa.....	29
2.5.1 Hyökkäykset ay-liikettä vastaan	30
2.5.2 Ay-liikkeen integraatio hallitseviin rakenteisiin.....	31
3. Paperiteollisuuden taival Suomessa	33
3.1 Perustietoa metsäklusterista ja metsäteollisuudesta	33
3.1.1 Metsäteollisuus osana metsäklusteria	34
3.1.2 Hyvinvointivaltion rakennustalkoissa	35
3.2 Pankkileiristä jättiyhtiöihin.....	37
3.2.1 Vientiyhdistykset kansainvälisinä toimijoina.....	37
3.2.2 Pankkikeskittymät omistajina.....	38
3.3 Ammattiyhdistysliike ja Paperiliitto	39
3.3.1 Paperiliitto ja sen jäsenistö	40
3.3.2 Järjestäytymisaste Suomessa	41
3.3.3 Ay-liikkeen imago ja yhteiskunnallinen aktivismi.....	42
4 Tutkimusmetodien kuvaus	44
4.1 Kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimusote	44
4.2 Laadullisen analyysin vaiheet.....	45
4.3 Onko metodi luotettava?.....	47
5 Tutkimusaineisto	49
5.1 Aineiston kuvaus	49
5.2 Havaintokategoriat.....	51
5.2.1 Hyvinvointivaltio, julkinen sektori, valtiovalta.....	51
5.2.2 Globalisaatio ja talouden avautuminen.....	59
5.2.3 Yritysten johtamiskulttuuri, yhteiskuntavastuu, valtionyhtiöt	66
5.2.4 Eriarvoistuminen, tuloerot, yhteiskunnan oikeistolaistuminen	70

5.2.5 Hyökkäykset ay-liikettä vastaan, työntekijän aseman heikentyminen, työnantajan aseman vahvistuminen	75
5.2.6 Palkankorotukset, tuottavuus, kilpailukyky.....	81
5.2.7 Talouspolitiikka ja laman torjunta.....	86
5.2.8 Deindustrialisaatio, teollisuuden rakennemuutos, heikentyvä työllisyys.....	90
5.2.9 Joukkohenki, oppositioasema, ay-identiteetti.....	94
5.3 Kokoavien käsitteiden muodostaminen.....	100
5.3.1 ”Vanhan hyvinvoinnin puolustaja”	100
5.3.2 ”Realistinen globalisaatiokriitikko”	101
5.3.3 ”Vastuullinen toimija vastuuttomassa (kilpailukyvyn) maailmassa”	102
5.3.4 ”Hallitseviin rakenteisiin integroitunut jatkuvien hyökkäysten kohde”	103
6 Jatkopohdinta	105
Lähteet	107
Liitteet.....	111

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen taustaa

”Paperiliiton jäsenistä yli puolet yt-neuvotteluissa”, kirjoitti toimittaja Risto Korhonen Kansan Uutisissa 25.3.2009. Lehtijutun mukaan ”yli puolet liiton 24 000 työssä olevasta tai työvoimaviranomaisten käytössä olevasta liiton jäsenestä on yt-neuvotteluiden piirissä”. Juttu on viime vuosilta tyypillinen paperiteollisuuden ja sen työntekijöiden tilannetta kuvaava kirjoitus.

Mediassa paperiteollisuus on esiintynyt tiuhaan jo ennen vuonna 2008 alkanutta talouskriisiä. Metsäalan radikaalia rakennemuutosta on päivitelty jo vuosikymmen, jonka aikana toimittaja Teppo Tiilikaisen mukaan ”Suomessa sellu- ja paperiteollisuudesta on kadonnut 10 000 työpaikkaa” (Suomen Kuvalehti 19.9.2008). Muutos on koetellut paperityöntekijöitä, joiden tuntoja Paperiliiton puheenjohtaja Jouko Ahonen on välillä käynyt uutislähetyksissä purkamassa.

Yksi eniten medianäkyvyyttä saanut paperiteollisuuden rakennemuutoksen ilmentymä oli Stora Enson ilmoitus Kemijärven sellutehtaan sulkemisesta syksyllä 2007. Tehtaan työntekijät ja pienen lappilaisen kunnan asukkaat eivät hevillä nielleet voittoa tuottavan ja valtion osaksi omistaman sellutehtaan sulkemista, vaan tuloksena oli melko poikkeuksellinen massaliike, jonka vaiheista tehtiin tv-dokumentti ja kirja.

”Kemijärven sellutehdashan on rahantekokone. Tehtaalla on tarvittava raaka-aine, sen tekniikka ja ympäristöasiat ovat loistavassa kunnossa, työvoima on osaavaa ja tuote menee kaupaksi. Kaikki taloudelliset edellytykset ovat kunnossa, mitä siis puuttuu?”

”Kapinakenraali” Juha Pikkarainen (2008, 22).

Kolmekymmentä vuotta Kemijärven tehtaassa työskennellyt Pikkarainen moittii massaliikkeen vaiheita luotaavassa kirjassaan kärkevästi Stora Enson toimitusjohtaja Jouko Karvista. Myöskään media ei ole päästänyt metsäalan johtajia pälkähästä. Eräässä haastattelussa pitkän linjan metsäteollisuuden konsultti Pekka P. Rantala syyttää alan

johtajia nykyisestä tilanteesta: ”Elementtejä katastrofiin ovat hänestä vision heikkous, raju pyrkimys huippujen joukkoon, kotikentän laiminlyönti ja ulkomaisen omistuksen mukanaan tuoma kvartaalijohtaminen”, jutussa kerrotaan (STT 20.1.2009).

Kaiken myllerryksen ja mediapelin keskellä on Paperiliitto. Sen jäsenmäärä on laskussa ja se ei enää ole kansallisesti yhtä voimakas toimija kuin takavuosina. Vanha liitto puolustaa vanhan teollisuusalan työntekijöitä. Silti Paperiliitossa on jotain koskettavaa. Ehkä paperi on lähellä suomalaisten sydäntä (lehtikirjoitusten määrästä niin voi ainakin päätellä) sen suomalaiselle hyvinvointivaltiolle merkittävän historiallisen roolin vuoksi.

1.2 Motiivini tutkimuksen tekoon

Lehtikirjoitukset antavat osviittaa siitä, millaisessa myllerryksessä paperiteollisuus tämän päivän Suomessa on. Juuri alan medianäkyvyys sai minut alun perin kiinnostumaan paperiteollisuudesta kotimaisen elinkeinorakenteen muutoksen symbolina.

Samaan aikaan kun paperiteollisuuden työmarkkinajärjestöt nokittelivat toisiaan vuoden 2006 lakkojen ja työsulkujen myötä, satuin törmäämään Risto Heiskalan ja Eeva Luhtakallion toimittamaan kirjaan Uusi jako (2006). Heti kansilehdessä kysyttiin mielenkiintoinen kysymys: ”Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?” Teos kertoo siitä, miten suomalainen yhteiskunta koki vuosina 1985-1992 rakenteellisen muutoksen, jota leimasi globalisoituminen ja finanssimarkkinoiden avaaminen. Vanhan talouden veturi, raskas teollisuus, joutui sopeutumaan uuteen tilanteeseen, jossa sen toimialat eivät enää olleetkaan kansallisessa erityisasemassa, vaan yhtenä kilpailijana globaaleilla markkinoilla. Tähän uuteen tilanteeseen sai tottua myös paperiteollisuus.

Kun myöhemmin aloitin gradu-tutkimuksen teon ensimmäisessä seminaarissa, halusin ottaa tutkimukseeni mukaan sekä suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutoksen että paperiteollisuuden kohtaamat vaikeudet. Tässä tutkimuksessa pyrin yhdistämään nuo kaksi teemaa. Perimmiltään tutkimukseni on kuitenkin ay-tutkimusta, sillä siinä tutkitaan Paperiliittoa.

1.3 Tavoitteet ja tutkimusaiheen rajaus

Haluan tietää, millainen toimija Paperiliitto on ollut suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutoksen vuosina 1985-2009. Se on tutkimukseni peruskysymys. Olen rajannut tämän tutkimuskysymyksen tietyn ajanjakson sisään. Tutkimus alkaa vuodesta 1985, sillä useiden tutkijoiden mukaan kehitys kohti kilpailukyky-yhteiskuntaa alkoi juuri silloin, kun Suomi alkoi ottaa ensimmäisiä tuntuvia askelia kohti kansantaloutensa avaamista ja integroitumista globaalitalouteen.

1980-luku on oleellinen Paperiliiton kannalta myös siksi, että tuolloin Julkusen (2008) mukaan alkoi ay-liikkeen alamäki tai kriisi. Onko Paperiliitto ollut kriisissä? Ja jos on ollut, onko se siitä selvinnyt? Talouden avautumisen ja poliittisen idänkaupan katoamisen myötä metsäteollisuus on menettänyt erikoisasemaansa Suomessa. En halunnut ottaa tutkimukseeni mukaan muita ay-liittoja Paperiliiton lisäksi. Paperiliitto on historiansa ja medianäkyvyytensä vuoksi niin mielenkiintoinen tutkimuskohde, että haluan keskittyä nimenomaan vain siihen.

Tutkimusmateriaalini on laaja. Toivon, että pystyn käsittelemään sitä hallitusti ja johdonmukaisesti. Teen myös taustoitusta hyvinvointivaltion kehittymisestä ja kehityksen päättymisestä. Se valaisee, kuinka laaja suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutos on ollut. Toivottavasti lukija saa tutkimuksestani irti uutta informaatiota tai löytää siitä kiinnostavia yksityiskohtia. Itselleni tutkimuksen teko on ollut pitkä, mutta palkitseva prosessi.

2 Hyvinvoinnista kilpailukykyyn

Suomalainen yhteiskunta koki merkittävän rakennemuutoksen 1980-1990-lukujen tienoilla. 1980-luvulla tehtiin poliittisia päätöksiä, jotka avasivat kotimaisia markkinoita ulkomaiselle kilpailulle ja omistukselle. Suomi otti ensiaskeleitaan kohti globalisaatiota, ja kotimaiset suuryritykset olivat halukkaita kansainvälistymään. 1960-luvulta lähtien käynnissä ollut hyvinvointivaltion laajeneminen sai 1980-luvulla vastaansa uudenlaisen kilpailukykyä korostavan diskurssin, joka oli Suomessa aikaisemmin vaikuttanut vain marginaalissa. Kilpailukyky korvasi hyvinvoinnin yhteiskunnallista keskustelua jäsentävänä tulkintamallina. 1990-luvun alun lama löi lukkoon yhteiskuntapoliittisia päätöksiä, jotka merkitsivät hyvinvointivaltion laajenemisen päättymistä ja markkinakapitalismin tunkeutumista yhä syvemmälle yhteiskunnan rakenteisiin. (Julkunen 2001; Heiskala 2006; Kantola 2006.)

Tässä kappaleessa käyn läpi suomalaisen hyvinvointivaltion kasvu- ja murrosvaiheita, kilpailukyky-yhteiskuntakehityksen saamaa kritiikkiä, deindustrialisaationa tunnettua teollisten työpaikkojen katoamista tarkoittavaa ilmiötä sekä ay-liikkeen kykyä toimia muuttuvassa yhteiskunnassa.

2.1 Hyvinvointivaltioprojekti ja teollisuus

Jotta voi ymmärtää suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtunutta rakenteellista muutosta, on hyvä käydä läpi kansallisen sosiaalipolitiikkamme taustaa ja erityisesti siihen toisen maailmansodan jälkeen leimallisesti kuulunutta hyvinvointivaltioprojektia. Tässä luvussa keskityn lähinnä kuvaamaan, miten suomalainen hyvinvointivaltio kehittyi kohti pohjoismaista universaalia järjestelmää, ja kuinka toisen maailmansodan jälkeen luodut länsimaiset hyvinvointivaltiot ajautuivat ongelmiin 1970-luvulla.

2.1.1 Kohti hyvinvointivaltiota

Historiallisesti Euroopassa köyhäinhoito oli ensimmäisiä tehtäviä, joita yhteiskunta ja sittemmin julkinen valta ryhtyi hoitamaan. Köyhäinhoidon siirtyminen kirkolta valtiolle ja

kunnille oli prosessi, jolla on ollut huomattava vaikutus Pohjoismaiden sosiaalipoliittiselle kehitykselle. ”Uskonnon” ja ”maailman” sfäärit eriytyivät Pohjois-Euroopassa jo keskiaikana, ja uskonpuhdistus vahvisti tätä eroa. Juuri Pohjoismaissa oltiin jo varhaisessa vaiheessa halukkaita siirtämään köyhäinhoito kirkolta kunnille, kun taas Etelä-Euroopassa köyhäinhoito ja muut yhteiskunnalliset tehtävät jäivät kirkon vastuulle pidemmäksi aikaa. (Anttonen & Sipilä 2000, 23.)

1800-luvun lopun suomalaisessa köyhäinhoidossa ei juuri ollut nykyisen hyvinvointivaltion piirteitä. Julkiset asetukset vaivashoidosta eivät olleet miellyttäviä köyhiä kohtaan. Kuntien varsinaiseksi velvollisuudeksi jäi pitää huolta turvattomista lapsista, sairaista ja työkyvyttömistä. Rajanveto ”kunniallisten” ja ”kunnianttomien” köyhien välillä oli ankara. Köyhäintalot olivat mahdollisimman epämukavia paikkoja, joissa oli kovat työvelvoitteet. Muutamana vuosikymmenenä ennen itsenäistymistä valtio alkoi myöntää avustuksia köyhäintalojen rakennuskustannuksiin, jolloin Suomeen rakennettiin noin 240 uutta köyhäinlaitosta. (Anttonen & Sipilä 2000, 27.)

Itsenäistymisen jälkeen suomalaisen sosiaalipoliitiikan kehittyminen lähti hitaasti käyntiin. Kansalaissodan jälkeiset ajat eivät olleet kehitykselle otolliset. Kun sota oli puhkonut haaveet yhtenäisestä kansasta, sosiaalinen uudistusajattelu joutui vastatuuleen. (Karisto ym. 2003, 263.) Muuallakin OECD-maissa varsinaiset hyvinvointivaltiot kehittyivät vasta toisen maailmansodan jälkeen, vaikka eräänlaisiksi hyvinvointivaltioiden edeltäjiksi voi laskea muun muassa 1930-luvun New Deal -politiikkaa harjoittavat maat, joiden toiminta muistutti monella tapaa myöhempää sosiaalidemokraattista hyvinvointivaltio politiikkaa (Esping-Andersen 1990, 28). Vielä varhaisempia hyvinvointivaltion perustuksia luotiin Bismarckin Saksassa 1870-luvulla, kun maassa käynnistettiin laajat teollisuustyöväestöön kohdistetut sosiaalivakuutusohjelmat. Taustalla oli pelko sosialismin leviämisestä, jonka tehokkaan valtiovallan harjoittaman sosiaalipoliitiikan toivottiin pysäyttävän. (Karisto ym. 2003, 246.)

2.1.2 Sodan jälkeinen aika ja taloudellinen nationalismi

Hyvinvointivaltioiden rakentaminen sai useissa maissa kunnolla tulta alleen toisen maailmansodan jälkeen. Yleisesti OECD-maissa hyvinvointivaltiokehitystä vauhditti 1950-

luvulta 1970-luvulle jatkunut pitkä taloudellinen kasvu ja materiaalien voimavarojen lisääntyminen. Suomessa bruttokansantuote lisääntyi vuosina 1946-1974 keskimäärin 4,9 prosenttia vuodessa. Aikakautta onkin kutsuttu ”yltäkylläisyyden ajaksi”. Siihen liittyi myös valtioiden valta kontrolloida rahoitusmarkkinoita, josta sovittiin kansainvälisesti vuoden 1944 Bretton Woods -neuvotteluissa. Talouskasvu perustui keynesiläiseen täystyöllisyyspolitiikkaan ja laajeneviin julkisiin palveluihin. Tuona aikana valtaosa OECD-maista rakensi hyvinvointivaltion ja muuttui teollisuusyhteiskunnasta sellaiseksi jälkiteolliseksi yhteiskunnaksi, jossa julkishallinnossa ja palveluissa työskenteli suurempi osa työvoimasta kuin teollisuudessa. (Hjerpe 1988, 46; Heiskala 2006, 15; Patomäki 2007, 33.)

Vaikka Suomi periaatteessa kulki OECD:n ydinmaiden suunnan viitoittamana, alkoi varsinainen hyvinvointivaltion laajenemisvaihe meillä vasta 1960-luvulla, kun työmarkkinaosapuolten ja valtion kolmikantainen sopimusjärjestelmä alkoi kehittyä (Heiskala 2006, 20). Sosiaalipolitiikka siirtyi pois pelkästään ”työväenluokan” tai ”yhteiskunnan vähäväkisten” elinolojen parantamisesta kohti kansalaisen keskinäisten tulojen tasoitusta. Sosiaalipolitiikan perinteinen ylhäältä käsin tapahtuva hyväntekeväisyyteen perustuva luonne väistyi. Samaan aikaan koko suomalaista yhteiskuntaa leimasi kasvuhakuisuus. (Kuusi 1963, 39.)

Hyvinvointivaltion laajenemisen myötä Suomeen syntyneitä järjestelmää on perinteisesti kutsuttu universaaliksi hyvinvointivaltiomalliksi. Siinä valtiolla on paljon universaaleja eli kaikkia kansalaisia koskevia tehtäviä, joiden tarkoitus on korjata tai ehkäistä markkinoiden toiminnan aiheuttamia hyvinvointiriskejä ja jonka yksilöitä emansipoiva vaikutus yltää myös perhepiiriin. (Esping-Andersen 1990, 27-28.) Tätä Pohjoismaissa käytettyä mallia on kutsuttu myös sosiaalidemokraattiseksi ja naisystävälliseksi malliksi (Anttonen & Sipilä 2000, 9).

Kasvukausi, jonka aikana 1940-luvun lopusta 1970-luvun puoleenväliin Suomen BKT:n vuosikasvu oli keskimäärin viiden prosentin luokkaa, nojasi merkittävästi vientiteollisuuteen, erityisesti puunjalostusteollisuuteen. Aikaa leimasi taloudellinen nationalismi. Vientiyrittäjien tuotanto sijoittui edelleen Suomeen. Niiden menestyksen edellytyksenä oli valtion tuki poliittisesti neuvotellulle idänkaupalle ja vientiteollisuuden kilpailukykyä länsimarkkinoilla turvaavalle valuuttapolitiikalle (eli käytännössä markan

devalvaatioille). (Heiskala 2006, 27.) Myös kotimaiset investoinnit olivat korkealla, esimerkiksi yksistään 1960-luvulla rakennettiin Suomeen 26 uutta paperikonetta (Ojala 2008, 197). Vertailukohtana mainittakoon, että globaalitalouteen integroituneessa tämän päivän Suomessa ei ole rakennettu ainuttakaan uutta paperikonetta vuoden 1998 jälkeen, useampia on sen sijaan poistettu käytöstä.

Kasvun vuosina kotimaista teollisuutta puolustettiin nationalistisessa hengessä. Historiallisesti, monista Euroopan maista poiketen, Suomen teollisuuteen kohdistuvat suorat sijoitukset olivat kauan erittäin vähäisiä. Yhtenä syynä ulkomaalaisten yritysten vähäisyyteen oli suomalainen lainsäädäntö. Vuodelta 1939 peräisin oleva rajoituslaki kielsi ulkomaalaisilta kiinteän omaisuuden omistuksen Suomessa ja siten käytännössä myös yritysomistuksen yli tietyn alhaisen rajan. (Hjerppe 1990, 66; Boldt 2008, 42.) Teollinen nationalismi, jonka piirteinä olivat sekä edellä mainittu vientiä tukeva valuuttapolitiikka että kotimainen omistajuus, alkoi murentua vasta 1980-luvun yhteiskunnallisen rakennemuutoksen myötä, jota käsittelen myöhemmin tarkemmin. Suunnitelmataloudellista nationalismia kuvastaa myös kotimaisten työmarkkinajärjestöjen vahva asema. (Tiihonen 2006, 86.) Liiketoiminta keskittyi puolestaan muutaman pankkiryhmän ympärille. Pankit toimivat suuromistajina ja näin kontrolloivat vahvasti useiden suuryritysten toimintaa. (Heiskala 2006, 20-21.)

Myöhäisistä lähtökohdista johtuen suomalaisen hyvinvointivaltion laajeneminen osui aikaan, jolloin muissa OECD-maissa kehitys oli jo pysähtynyt tai pysähtymässä. Suomessa laajentuminen päättyi 1980-luvun puolivälissä, eli noin 10 vuotta muita OECD:n kärkimaita myöhemmin. Kotimainen hyvinvointivaltio ajautui kriisiin 1990-luvun laman myötä, joskin merkkejä tulevasta oli ilmassa jo 1980-luvun loppupuolella. (Heiskala 2006, 21.)

2.1.3 Hyvinvointivaltiokritiikki ja 1970-luvun käänne

Hyvinvointivaltiokriittinen diskurssi pysyi länsimaissa marginaalisena 1970-luvulle asti, Suomessa vielä yli kymmenen vuotta pidempään. Pekka Kuusen (1963, 10) mukaan hyvinvointivaltioon ja sosiaalipolitiikkaan kohdistunut kritiikki voidaan koota neljäksi perushuomautukseksi: 1. Ihmisarvo alenee sosiaalipolitiikan seurauksena, 2.

sosiaalipolitiikan taloudelliset seuraukset ovat epäedullisia, 3. hyvinvointivaltio on harmaa ja ikävä, 4. sosiaalipolitiikkaa harjoitetaan holtittomasti.

Kuusen mielestä ensimmäinen huomautus on merkittävin. Kriitikoiden mukaan ihminen on huomaamattaan orjuuttanut itsensä. Hän on siirtänyt valtiovallalle yhä enemmän omia tehtäviään ja samalla joutunut uskomaan valtiovallalle yhä enemmän valtaa. Näin on jouduttu olotilaan, joka ei enää ole ihmisarvon mukainen. Persoonallisen vapauden ja vastuun tilalle on tullut vallan keskitys ja kollektiivinen vastuu, vapaaehtoisen ihmisrakkauden tilalle kylmä massahoito. (Kuusi 1963, 10.) Tällaista kritiikkiä on esittänyt myös muun muassa amerikkalainen taloustieteilijä Milton Friedman, jota on tituleerattu monetaristisen talouspolitiikan kehittäjäksi. Hänelle hyvinvointivaltio on järjestelmä, jonka sisimpään olemukseen kuuluu pakon käyttö. Pakko taas turmelee sinänsä hyvät päämäärät ja on tällä tavoin uhkana vapaudelle. (Friedman & Friedman 1982, 146.)

Myös Kuusen mainitsema kritiikki sosiaalipolitiikan seurausten taloudellisesta epäedullisuudesta, tarkemmin sanottuna inflaation kasvusta, on syytä nostaa esiin. Olihan juuri inflaation kasvu yhtenä syynä keynesiläisen talousajattelun kriisiin 1970-luvun alussa (Siltala 2004, 83). Kun täystyöllisyyden hintana on usein rahan arvon heikkeneminen, on sosiaalisen kansanvallan katsottu täten menettäneensä mahdollisuutensa vakaaseen taloudenpitoon (Kuusi 1963, 11). Tätä mieltä oli myös Friedman. Hänelle inflaatio oli ensisijaisesti rahataloudellinen ilmiö, jonka aiheuttaa se, että rahan määrä kasvaa nopeammin kuin tuotanto. Rahan määrän kasvun taustalta löytyy taas kolme syytä: 1. Julkisten menojen kasvu, 2. hallituksen täystyöllisyyspolitiikka, 3. keskuspankin virheellinen rahapolitiikka. (Friedman & Friedman 1982, 317-318.) Keskuspankki voi epäonnistua rahapolitiikassaan sekä monetaristisessa että keynesiläisessä järjestelmässä, mutta kaksi ensimmäistä syytä liitetään yleensä juuri keynesiläiseen hyvinvointivaltiopolitiikkaan.

Pekka Kuusta voi pitää keynesiläisenä yhteiskuntatieteilijänä, joka tunsi hyvinvointivaltiota koskevan kritiikin, mutta halusi sitä kautta kehittää sosiaalipolitiikkaa (Kuusi 1963, 10). Britannian pääministerin Margaret Thatcherin ja USA:n presidentin Ronald Reaganin neuvonantajana toiminut Friedman taas oli monetaristi, jonka mielestä useimpia nykyisistä hyvinvointiohjelmista ei olisi pitänyt koskaan panna alkuun (Friedman & Friedman 1982, 147).

Milton Friedman ja muut hyvinvointivaltioiden kriitikot alkoivat nousta kunnolla esiin, kun OECD-maiden toisen maailmansodan jälkeinen taloudellinen kasvumalli ajautui kriisiin vuoden 1973 öljykriisin myötä. Kehitystä vahvisti vielä vuoden 1979 toinen öljykriisi. Energian hinnan kohoamisen (öljyn hinta kymmenkertaistui vuosina 1974-1979) ohessa kasvukriisin syyt olivat rakenteellisia. Talouden hyvän kehää ei ollut ikuisesti mahdollista ruokkia paisuttamalla julkista sektoria. Tämän myötä myös bruttokansantuotteen kasvu hidastui, jolloin pelkkien perustettujen hyvinvointijärjestelmien ylläpito kohotti julkisen kulutuksen bruttokansanosuutta. Pitkin 1980-lukua useissa OECD-maissa tehtiin hyvinvointivaltion kuluja karsivia päätöksiä, jotka tulivat Suomessa tutuiksi äkkirysäyksellä 1990-luvun laman yhteydessä. (Hjerppe 1988, 47; Heiskala 2006, 22.)

Keynesiläisen hyvinvointivaltio politiikan jouduttua kriisiin oli OECD-maiden löydettävä uusi kasvumalli. Kun valtiointerventionistisen valtaviiran monetaristiset kriitikot olivat saaneet ylliotteen, alkoi politiikka korostaa inflaation ja vaihtotaseongelmien hallintaa työllisyyden kustannuksella, ja sosiaaliturvaan oikeutettuja alettiin karsia suurtyöttömyyden kustannusten hillitsemiseksi. Valtiota alettiin pitää ongelmien syynä eikä ratkaisuna. Säännöstely ”jäädettiin markkinat, esti innovaatiot ja institutionalisoi inflaation”. (Hjerppe 1990, 29; Siltala 2004, 82-83.) Uusia kasvumalleja etsittiin myös purkamalla kansalliset rajat ylittävien taloudellisten virtausten sääntelyä (Heiskala 2006, 22).

Muutoksen avainasemassa olivat Yhdysvaltain presidenttinä vuosina 1981-1989 toimineen Ronald Reaganin ja Britannian pääministerinä vuosina 1979-1990 toimineen Margaret Thatcherin hallintojen ratkaisut helpottaa pääomien liikkuvuutta, joka oli koko toisen maailmansodan jälkeisen ajan ollut voimakkaasti valtioiden sääntelemää. Näiden ratkaisujen myötä syntyivät edellytykset yhä käynnissä olevalle maailmantalouden globalisoitumiselle. (Heiskala 2006, 22.)

2.2 1980-90-lukujen rakennemuutos Suomessa

1980-luvulla alkoi Suomessa yhteiskunnallinen rakennemuutos, joka avasi maamme globaaleille markkinoille. Tämä tapahtui poliittisten päätösten kautta. Jo ennen varsinaisia

lainsäädännöllisiä muutoksia rakennemuutosta pohjustettiin uudenlaisen kilpailukykyretoriikan avulla. Hyvinvointivaltion kasvun vuosina vallinnut teollinen nationalismi kuihtui pois, ja valtion rooli talouden hallinnassa väheni. Hyvinvointivaltion laajeneminen pysähtyi viimeistään 1990-luvun alun lamaan. Tuloksena on muodostunut Suomi, jossa dosentti Jussi Pakkasvirran (2008, 25) mukaan ”idea maailman parhaasta hyvinvointivaltiosta voidaan unohtaa”. Hyvinvointivaltio joutuu sinnittelemään uuden kilpailukyky-yhteiskunnan raameissa.

Tutkija Anu Kantola (2006, 157) on summannut Suomen 1980- ja 1990- lukujen rakennemuutosta kohti kilpailukyky-yhteiskuntaa sekä sen seurauksia seuraavasti:

”Suomalainen kilpailuyhteiskunta syntyi, kun valtio vapautti pääomien liikkeitä ja samalla markkinoiden ja yritysten toimintaa. Suuret yritykset kansainvälistyivät ja ottivat käyttöön joustavuuteen, hajauttavaan ja alihankkijuuteen perustuvia verkostomaisia toimintamalleja. 2000-luvun alussa monissa suomalaisissa suuryrityksissä jo yli puolet osakkeista oli ulkomaalaisten osakkeenomistajien, yleensä suursijoittajien ja eläkerahastojen, omistuksessa. Kansainvälistyminen on kasvattanut tuotto-odotuksia ja ulkomaalaisomistus on lisännyt yritysten tehokkuutta ja samalla muuttanut suomalaista liiketoiminnan mallia.”

Suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutos kohti kilpailukyky-yhteiskuntaa sisälsi poliittisesti toteutetun talous- ja finanssisektorin avaamiseen ja sen myötä globaaliin markkinatalouteen integroitumisen. Tässä uudessa toimintaympäristössä hyvinvointivaltio on väistynyt kilpailuvaltion tieltä. 1990-luvun alun lama edisti tätä kehitystä. Samalla kilpailukyky-yhteiskunnan syntymistä vahvisti myös uusi kilpailukykyä ensisijaisesti korostava diskurssi, joka oli nähtävissä mm. hallitusohjelmissa ja yritysten vuosikertomuksissa. 1980-90-lukujen rakennemuutoksen seurauksena Suomi on rikkaampi ja tehokkaampi, mutta eriarvoisempi, yhteiskunta kuin sitä ennen.

2.2.1 Lama rapauttaa hyvinvointivaltion

Reaganin ja Thatcherin luoman kansainvälisen toimintaympäristön muutoksen rinnalla alkoi siis myös Suomessa 1980-luvun lopussa varsin perustavaa laatua oleva muutosprosessi. Perinteinen hyvinvointivaltio siirtyi keskustelua jäsentävänä tulkintamallina taustalle ja korvautui kilpailuvaltiolla, jossa Suomi luopui valtiokapitalismin ja hallinnoidun kapitalismin yhdistelmästä ja alkoi sovittaa yhteen hallinnoitua kapitalismia ja markkinakapitalismia. Markkinakapitalismia leimasi itseohjautuvuus, kun taas hallinnoitua kapitalismia ohjattiin markkinoiden ulkopuolelta muun muassa valtion tukevalla roolilla ja koordinoituilla palkkaneuvotteluilla. Vanhassa valtiokapitalismissa valtio organisoii liiketoiminnan ja työelämän suhteet ja sen rooli oli selkeämmin interventionistinen. (Heiskala 2006, 24-26.)

Kantolan mukaan (2006, 173) uusi kilpailuvaltio toimi myös eräänlaisena hyvinvointivaltion vastakäsitteenä. Hyvinvointivaltio on projekti, jota vastaan kilpailuvaltiollinen markkina-ajattelu asemoi itsensä. Sitä pidetään liian vähäisen kilpailun jäykistämänä rakenteena. Kilpailuvaltion retoriikan usein toistama kysymys onkin se, onko valtiolla enää varaa ylläpitää hyvinvointimallia, joka perustuu ennen muuta verotuksen avulla rahoitetuille, julkisesti hoidetuille palveluille ja etuuksille. Kilpailukyvyn ylläpitämisen kontekstissa vastaus on yleensä kielteinen.

Kilpailukyky-yhteiskunnan nousu johti hyvinvointivaltiorakenteiden kaventamiseen (ks. myös luku 2.3.2). 1980-luvulla tehty kilpailukyky-yhteiskunnan retorinen petaus ja hätiköidystä globaalitalouteen integroitumisesta johtunut 1990-luvun lama antoivat päättäjille mandaatin, joita ilman hyvinvointivaltiota kaventavia lainsäädännöllisiä muutoksia tuskin olisi hyväksytty. Laman varjo toi mukanaan markkinaehtoisuuden läpilyönnin, tulonjakosuhteiden käännöksen pääomatulojen ja voittojen hyväksi, viennin kilpailukyvyn edistämisen, valtion tehtävien uudelleenarvioinnin ja julkisen sektorin laajenemisen pysäytyksen. Jo ennen lamaa alkanut pyrkimys poliittisen agendan uudelleenasettamiseen sai voimaa lamasta, mursi aikaisemmat poliittisesti korrekkit keskustelukehikot ja mahdollisti uuden tavan puhua työttömistä, köyhistä, ”sosiaalisista tuista” ja hyvinvointivaltiosta. Sosiaali- ja terveyspalveluissa lama vahvisti jo aiemmin liikkeelle pantuja muutosprosesseja. (Simpura 2000, 36; Julkunen 2001, 63.) Lama siis mahdollisti muutoksen läpilyönnin monessa suhteessa.

Suomen valtion 1980- ja 1990-lukujen linjaukset, siirtyminen keynesiläisestä hyvinvointimallista kohti kilpailuvaltiota, tuotti 1990-luvun jälkipuoliskolla poikkeuksellisen voimakasta talouskasvua. Menestyksen hintana oli se, että samanaikaisesti bruttokansantuotteen voimakkaan kasvun kanssa yhteiskunnallinen jakomalli muuttui vinommaksi. Tuloksena on ollut yhteiskunnallisten jakojen terävöityminen ja suurehkojen väestöryhmien syrjäytyminen sekä julkisella sektorilla koettu työtaakkojen kohtuuton kasvu. (Heiskala 2006, 25, 35, 39.)

2.2.2 Arvojen muutos ja kilpailukyky-puhetavan nousu

Kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja erityisesti 1990-luvun alun lama johtivat siihen, että aiemmin Suomessakin marginaalissa esiintynyt, erityisesti kilpailukykyä korostava diskurssi onnistui murtautumaan esiin uutena hallitsevana puhetapana. Tämä oli nähtävissä mm. yritysten vuosikertomuksissa ja maan hallitusohjelmissa, joissa korostettiin kilpailuvaltion käsitteitä: toimintaympäristön muuttumista, haasteita, kilpailukykyä, innovaatioita, joustavuutta, kannustavuutta ja osaamista. Samalla uusi diskurssi onnistui syrjäyttämään muutokseen kriittisesti suhtautuvat puheenvuorot, jotka leimattiin ankarana yhteiskunnallisen muutoksen oloissa vanhan suunnitelmatalouden puolustajiksi. (Heiskala 2006, 39; Julkunen 2008, 58.)

Tutkittaessa suomalaisten arvomaailmaa on havaittu, että 1980-luvulla myös tavallisten suomalaisten arvot muuttuivat. Itseohjautuvuuteen, virikkeisyyteen ja tehtävistä suoriutumiseen liittyvistä arvoista tuli aikaisempaa suositumpia. (Heiskala 2006, 35.) Arvojen muutoksen huomasivat myös Helkama ja Seppälä (2006, 150-151) lehtianalyyssissään, jossa verrattiin Apu-lehden ja Suomen Kuvalehden henkilöartikkeleita 1980- ja 1990-luvuilta. Tutkijoiden mukaan lehtijutuista oli havaittavissa arvonmurros individualistisempaan suuntaan, mutta pidemmälle 1990-luvulle ei enää ollut havaittavissa samansuuntaista muutosta.

Kilpailukyky-diskurssia ja sen seurauksia ja vastareaktioita on käsitelty tarkemmin mm. Heiskala (2006). Hänen mukaansa arvojen muutosta on ymmärrettävä suuntautumistavan muutoksena, joka muutti käsitystä siitä, mikä on asioiden normaali kulku. Kun aikaisemmin ajateltiin, että luonnollinen tapa tuottaa tavaroita ja palveluita on keskitetty,

hierarkkinen, suljettu ja säännöstelty järjestelmä, kilpailukyky-yhteiskunnassa keskitettyihin ratkaisuihin suhtauduttiin epäluuloisesti. Vastaavasti tavoiteltavalta ja normaalilta menettelyltä vaikutti hajautettu ja markkinoiden sekä niiden kaltaisten mekanismien koordinoima toiminta. Vapaus nousi tärkeäksi arvoksi, ja se ohitti huolen turvallisuuden ja jatkuvuuden takaamisesta. Sekin piti uudessa diskurssissa ilmaista vapauten ja kilpailukykyyn suuntautuneella kielellä. Siksi esimerkiksi suunnitelmataloudelliselle diskurssille keskeisen alueellisen ja sosiaalisen tasa-arvon tavoitteet joko menettivät uudistusten pyörteissä asemansa taloudellisen tehokkuuden ja innovaatioille rakentuvan kasvun tavoitteille tai ne oli pakko artikuloida uudelleen kilpailukyky-yhteiskunnan kielellä. (Heiskala 2006, 35-36.)

Heiskalan esimerkki kuvaa osuvasti, kuinka hegemonisen aseman kilpailukyky-puhetapa on saavuttanut. Ollakseen uskottava, pitää myös kilpailukykykriittinen puhe muodostaa niissä viitekehyksissä, jotka kilpailukyky-yhteiskunta on luonut. Esimerkiksi sosiaalipoliittisille toimenpiteille täytyy hakea oikeutus sen perusteella, että ne lisäävät työhön osallistumista ja siten talouskasvua (Kajanoja 2003, 202). Käytännössä tämä tekee vallitsevasta diskurssista lähestulkoon läpäisemättömän. Ehkä juuri tästä syystä kriittiset äänet, kuten esimerkiksi vasemmistopuolueet tai ay-liike, eivät ole kyenneet haastamaan kilpailukykyyn status quota edes globaalin talouskriisin aikana. Svandström (2008, 89) kritisoi, että ay-liike ei pysty haastamaan poliittista agendaa hallitsevaa kilpailukykyretoriikkaa edes silloin, kun sen voi tulkita olevan ristiriidassa sen omien tasa-arvotavoitteiden kanssa.

Vaikka kilpailukyky on yhteiskuntamme määrittävä tekijä, oli vuosituhannen vaihteessa huomattavissa myös joitain toisenlaisia painotuksia (ks. myös luku 2.3). Vaikka yhteiskunnalliset eliitit yhä korostivat individualistisia arvoja, alettiin tavallisen kansan puheissa jo kaivata kilpailun vastapainoksi enemmän turvallisuutta ja yhteisöllisyyttä kuin mitä yhteiskunta tarjosi. Valtaapitävää näkemystä haastava uusi diskurssi alkoi kysyä, miksi yhdessä maailmanhistorian yltäkyläisimmistä yhteiskunnista pitää harjoittaa politiikkaa, joka lisää eriarvoisuutta väestöryhmien välillä sekä työn ja muiden elinolojen rasittavuutta. Ainakaan toistaiseksi tämä diskurssi ei ole kuitenkaan kyennyt horjuttamaan kilpailukykyä korostavan puhettavan asemaa yhteiskunnallisesti hallitsevana tulkintakehyksenä. (Heiskala 2006, 39-40.)

Pienimuotoisesta protestoinnista huolimatta kilpailukyky vaikuttaa siis syrjäyttäneen hyvinvoinnin suomalaista yhteiskuntaa määrittävänä tekijänä. Risto Heiskala ja Eeva Luhtakallio (2006, 9) ovat kuvanneet yhteiskunnan rakenteellista muutosta korttiventauksella. Kortit on maamme sisällä jaettu uudelleen niin, että toisilla korteilla on yhä parempi pelata, toisilla ei pääse edes pelipöytään. 2000-luvun Suomi on rikkaampi, avoimempi, tehokkaampi, eriarvoisempi ja julmempi yhteiskunta kuin 1980-luvulla (Heiskala 2006, 40). Paperiteollisuuden yt-neuvotteluiden määrästä voi tänä päivänä päätellä, että paperimiehen saamat kortit eivät juuri sisällä voittokäsiä.

2.3 Kilpailukyky-yhteiskunnan kriittisiä tulkintoja

Kuten aiemmin mainittiin, oli jo 1990-luvun loppupuolella suomalaisissa nähtävissä uudenlaista keskustelua, joka otti etäisyyttä aiempaan individualismiin ja kilpailukyvyn diskurssiin. Kotimaisista tutkijoista mm. Raija Julkunen (2001, 2008) ja Heikki Patomäki (2007) ovat kirjoittaneet kilpailukyky-yhteiskuntaan kohdistuvia kriittisiä tulkintoja, joita käyn tässä luvussa läpi.

Edellä mainittujen tutkijoiden tavoin Paperiliitto on suhtautunut kriittisesti Suomessa tapahtuneeseen niin sanottuun uusliberalismikehitykseen ja pohjoismaisen hyvinvointivaltiojärjestelmän alasajoon. Liitto on suhtautunut varauksella myös rahamarkkinoiden avaamiseen ja mm. EMU-kriteereihin sitoutumiseen, ja suurin osa hyvinvointivaltiota kaventaneista toimista ovat saaneet tuomion riippumatta maan hallituksen poliittisesta väristä. Kuten Julkunen (2008, 58) on sanonut:

”Niin suomalaiselle yhteiskuntapolitiikalle kuin yritysten johdolle (markkinakilpailun) koveneminen on realiteetti, joka määrittelee kilpailukyvyn keskeiseksi kansalliseksi intressiksi. Yhteiskunta- ja kulttuurikritiikki arvostelee sitä.”

Tähän yhteiskuntakriittiseen leiriin lasken em. tutkijoiden lisäksi myös Paperiliiton. Samalla pyrin itsekin tekemään kriittistä yhteiskuntatiedettä, jonka mukaan yhteiskuntatiede ei voi pysytellä arvo- ja päämäärakeskustelun ulkopuolella, koska se on itse osa yhteiskuntaa (Helne 2003, 77).

2.3.1 Suomen uusliberalisoituminen

Heikki Patomäki (2007, 12-13) kutsuu rakennemuutosta kilpailukyky-yhteiskunnaksi suomalaisen yhteiskunnan uusliberalisoitumiseksi. Myös Patomäki sijoittaa muutoksen ajankohdan 1980-luvulle, jolloin Suomea alettiin uudistaa Margaret Thatcherin ja Ronald Reaganin oppien mukaan. Erityisinä uusliberalismin ilmentyminä hän nostaa esiin rahoitusmarkkinoiden avaamisen ja julkisjohtamisen uudistamisen, joiden myötä yksityisen markkinatalouden aikajänne on lyhentynyt ja valtion ja kuntien hallintoa on yksityistetty, ulkoistettu ja tehty mahdollisimman paljon yksityisten markkinoiden kaltaisiksi. Uusliberalisointiin liittyvät poliittiset päätökset on tehty julkisuudelta piilossa erilaisissa asiantuntijatyöryhmissä ja –komiteoissa lähinnä valtiovarainministeriön sisällä.

Rahoitusmarkkinoiden vapauttaminen aloitti uusliberalistisen kauden Suomessa 1980-luvulla. Kun lama iski Suomeen 1990-luvun alussa, oli uusliberalismi jo saavuttanut ideologisen johtoaseman. Kilpailukyky-diskurssi oli siis jo vallitsevana puhetapana. Kilpailukyky politiikka lävisti koko yhteiskunnan periaatteena, joka oli ensisijainen kaikkiin muihin periaatteisiin nähden. Käytännössä rahoitusmarkkinoiden avaaminen johti luoton saannin helpottumiseen ja lopulta talouden ylikuumenemiseen. Uuden vallitsevan diskurssin asemaa kuvaa se, että vaikka ylikuumenemisen aikana oli myös kriittisiä puheita, ei media juuri puuttunut niihin, vaan keskittyi kuvaamaan uuden aikakauden finanssimiljonäärien ylellistä elämää. Vuonna 1989 esimerkiksi Helsingin Sanomat leimasi valtakirjien vastaiset puheet katteettomiksi kauhumaalailuiksi. Kun vienti lopulta tyrehtyi, Suomeen iski pankkikriisi ja maa ajautui lamaan, havahtui myös media, joka alkoi tehokkaasti välittää synkkiä näkemyksiä ja konkurssitunnelmaa, jota taas käytettiin uusien uusliberalististen tavoitteiden toteuttamiseen. (Patomäki 2007, 55, 63-64; Julkunen 2001, 85.)

Kilpailukyky nousi Patomäen (2007, 66-67) mukaan laman jälkeen ”kansalliseksi eloonjäämiskysymykseksi”. Tässä eloonjäämiskamppailussa ryhmitettiin suuryhtiöiden kilpailukykyyn taakse, ja jossa ”meidän” (suomalaisten) oli osoitettava houkuttelevuutemme niiden ylikansallisten toimijoiden edessä, joiden päätökset ohjaavat rahavirtoja, investointeja ja tuotannon ja työpaikkojen sijainteja. Keskellä hegemonista kilpailukyky-diskurssia on itse asiassa jäänyt epäselväksi, kenen kilpailukyky on kyse. Suomesta on kadonnut se ”taloudellinen nationalismi”, joka leimasi maamme hyvinvointivaltion

rakennusvaiheessa. Uusliberalistinen Suomi ei enää ole kansallinen ”me”, vaan sen tarkoitus on vain olla houkutteleva toimintakenttä ylikansalliselle pääomalle, jolla ei ole mitään poikkeuksellista syytä asettua juuri Suomeen (samaa sanoo myös Julkunen (2008, 75)). Kilpailukyky-diskurssi siis korostaa suuryritysten kilpailukykyä, jonka puolesta tavallisten ihmisten on uhrauduttava. Vain riittävän nopeasti uudistuvat yhteiskunnat, instituutiot ja organisaatiot voivat selvitä.

Uusi puhetapa on johtanut myös kehäpäätelmiin, joiden avulla uusliberaaleja uudistuksia on perusteltu. Patomäki (2007, 88) antaa esimerkin: ainoa keino taata täysmittaiset hyvinvointipalvelut ja tulonsiirrot on pitää huolta Suomen kilpailukyvästä, mikä edellyttää nopeita ja tehokkaita uusliberaaleja uudistuksia eli käytännössä valtion ja yleisemmin julkisen sektorin alasajoa. Hyvinvointivaltion ylläpitämiseksi hyvinvointivaltiota pitää kaventaa. Uusliberaaleja uudistuksia on käytännössä mahdoton torjua.

Rahoitusmarkkinoiden avaamisen lisäksi uusliberalisoituminen vaikutti myös julkisen sektorin toimintaan. Erityisesti tämä on näkynyt ns. uudessa julkisjohtamisessa (new public management), jonka myötä julkisella sektorilla on alettu yhä enemmän ottaa käyttöön samoja menestyskriteerejä kuin yksityisellä sektorilla. Julkishallinto on määritelty uudelleen ”palveluiden tuottamiseksi”. Keinoina voi olla mm. yksityistäminen, ulkoistaminen tai keinotekoisien markkinoiden luominen. Peruslähtökohtana on luoda tehokkuuden kasvattamiseksi kilpailulliset yksityiset markkinat aina kun mahdollista. Markkinaihanteen mukaisesti julkishallinnosta on tullut julkista ja yksityistä sekoittavaa hallintaa tai yksinkertaisesti vain ”julkista liikkeenjohtamista”. Kilpailukyky-diskurssiin hyvin istuvat käsitteet, kuten tehostaminen, tulosohjaus ja budjettikehys, on otettu osaksi normaalia hallintokieltä kaikilla julkishallinnon alueilla. Tehokkuustavoite on uuden julkisjohtamisen doktriinin kautta saavutettu heikosti. Ennemmin on tutkimuksen perustuvaa tietoa siitä, että uudet opit ovat lisänneet byrokratiaa, laskeneet työn tuottavuutta ja vähentäneet työn mielekkyyttä. (Patomäki 2007, 70-74, 176.) Tehokkuus ei siis ole noussut, mutta työntekijät voivat huonommin. Viimeistään 1990-luvun puolestavälistä lähtien suomalaisen työelämään liittyvät keskustelut ovat virittyneet lähinnä kielteisesti. Epävarmuus, epätyypilliset työsuhteet, pätkätyöt, työaikojen venyminen, häirintä, kiusaaminen, kiire, uupumus, loppuun palaminen ja pako työstä eläkkeelle ovat olleet paljon esillä. (Julkunen 2003, 432.)

Suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutos kilpailukyky-yhteiskunnaksi on peruuttamaton. Vaikka rahoitusmarkkinoiden tiukempi valvonta tai julkisjohtamisen markkinavetoisuuden vähentäminen olisi suomalaisten keskuudessa kuinka haluttua, ei esimerkiksi eduskunta voi tilannetta enää korjata. Ratkaisevammassa asemassa ovat Euroopan unionin kaltaiset monikansalliset instituutiot. Niissä muutoksen aikaansaaminen on taas lähes mahdotonta, koska esimerkiksi EU:ssa uusliberalistinen politiikka on rakenteellista, perussopimukseen kirjattua. (Patomäki 2007, 96-97.) Myös Simpura (2003, 246) on sitä mieltä, että esimerkiksi suurin osa nykyisen EU:n sosiaalipoliittista tavoitteista on asetettu alisteisiksi unionin globaalia talouspoliittista johtoasemaa koskeville tavoitteille.

Uusliberalistisessa kilpailukyky-yhteiskunnassa historia on jaettu kahteen vaiheeseen, menneeseen ja nykyaikaiseen. Ennen oli talouden sääntelyä, mutta nykyään siitä on luovuttu ja siirrytty ”moderneihin” talousteorioihin. Lisäksi uusliberalistinen historiankirjoitus olettaa kolme asiaa: Ensinkin kaikki muutokset ovat olleet väistämättömiä tai ”luonnollisia”. Toiseksi kaikki muutokset ovat muutoksia kohti parempaa. Kolmas oletus on, että mitään muita vaihtoehtoja ei ole. Tietyt historialliset kiertokulut ovat itseään vahvistavia. Tämä pätee myös siihen, mitä yleisesti odotetaan tai halutaan nähdä. Kun historiallinen polku vie jonakin aikakautena tiettyyn suuntaan, polun alussa spekulatiivisilta ja kiistanalaisilta näyttäneet ideat muuttuvat arkisiksi itsestäänselvyyksiksi, joita kaikkialta tuleva todistusaineisto vaikuttaa tukevan. (Patomäki 2001, 6; 2007, 105.) Kilpailukyky-yhteiskunta on 2000-luvulla tällainen itsestäänselvyys.

2.3.2 Suomalaisen hyvinvointivaltion puolustaminen

Kilpailukyky-yhteiskunta ei ole vain vallitsevaa diskurssia. Se ilmenee myös pyrkimyksenä kaventaa suomalaisen hyvinvointivaltion asemaa konkreettisesti. Kuten Kantola (2006, 173) sanoi, kilpailuyhteiskunta toimii hyvinvointivaltion vastakäsitteenä. 1980-luku oli vedenjakaja, josta lähtien teollisuusmaissa on pyritty rajoittamaan julkisten ja erityisesti sosiaalimenojen kasvua. Tuolloin Suomen hallituksen tavoitteena oli ”hallittu” rakennemuutos, mikä tarkoitti talous- ja työelämän sekä julkisen sektorin modernisaatiota ja mukauttamista kansainvälistyvään jälkiteollistuvaan informaatiotalouteen. Modernisaatioon liittyvästä markkinoiden vapauttamisesta liikkeelle lähtenyt tapahtumaketju oli suurin 1990-luvun talouskriisin aiheuttaja. Kriisillä taas oli oma

vaikutuksensa hyvinvointivaltioon. Suomen noin 30 vuotta kestänyt sosiaalipolitiikan laajenemisen kausi päättyi. Hyvinvointivaltion politiikassa on siirrytty kasvusta karsinnan, rajoittamisen ja sopeuttamisen aikaan, minkä katalysaattorina lama toimi. (Julkunen 2001, 11-13, 58; 2008, 56.)

Julkusen (2001, 13; 2008, 54) mukaan Suomen lopullinen murros uusliberalistiseen avoimeen talouteen sijoittuu 1990-luvulle. Murroksen myötä ”uusliberalismi, globalisaatio, uusi (informaatio)talous, jälkiteollinen aika, lama ja työttömyys, EU ja rahaliitto ovat pyrkineet haastamaan entisen 1960-80-lukujen hyvinvointivaltion”. 1990-luvulta alkanut valittu yhteiskuntapoliittinen linja tähtäsi avoimen sektorin osuuden kasvattamiseen, julkisen sektorin karsintaan ja viennin kilpailukyvyyn parantamiseen kustannuksia karsimalla. Julkunen (2001, 71) mukaan myös Suomen lamapolitiikassa oli nähtävissä piirre, jossa työllisyyden ajateltiin korjautuvan sen jälkeen, kun muut asiat oli saatu ensin kuntoon. Kilpailukyky, inflaatio ja työttömyys olivat talouden keskeiset tavoitemuuttajat, joista työttömyys tuli viimeisenä. Kotitalouksilla, niiden kulutuksella tai hyvinvoinnilla ei talouspoliittisessa retorikassa ole kuin sopeutujan rooli.

Kilpailukyvyllä oli vahva asema suomalaisessa virkamiespäätöksenteossa 1990-luvun alun laman tienoilla. Tämä näkyy Valtiovarainministeriön toiminnassa: hätiköidystä integroitumisesta globaalitalouteen johtuneen talouslaman ratkaisuksi ei ministeriössä nähty hyvinvointivaltion vahvistaminen tai elvyttävä talouspolitiikka, vaan nimenomaan julkisten menojen supistaminen. Valtiovarainministeriön virkamiesjohto reagoi lamaan helmikuussa 1991 esityksellä, missä pääteltiin, että talouden ongelmia ei voi ratkaista kysyntää elvyttävän ja työllisyyttä kohentavan finanssipolitiikan vaan tiukan finanssipolitiikan ja vientivetoisen kasvun avulla. Elvyttävä politiikka tukisi vain suljetun sektorin työllisyyttä, mikä pitkällä aikavälillä vain pahentaisi rakenteellisia ongelmia. (Julkunen 2001, 73-74.)

Samoihin aikoihin suomalaisten mielipiteet noudattelivat suunnilleen VM:n kantoja. 1990-luvun alussa suomalaisten suhde hyvinvointivaltioon oli kriittisimmillään ja suhde yksityistämiseen myönteisimmillään. Vuosikymmenen edetessä alkoivat ”eliittien” ja tavallisten kansalaisten mielipiteet erota kyseisessä asiassa (ks. myös luku 2.2.2). Muun muassa Stakesin, EVA:n ja Kelan selvitykset kertovat, että vuoden 1992 jälkeen kansalaisten asenteet muuttuivat jälleen hyvinvointivaltiolle myönteisemmiksi ja

vuosikymmen alun kriittisyys väistyi. Asenteiden palautumiselle löytyy ainakin kaksi potentiaalista syytä: lama-aika ja leikkaukset paljastivat suomalaisille hyvinvointivaltion arvon ja talouskasvu aikana on vaikeaa ylläpitää sellaista kriisitietoisuutta, jota leikkaukset vaativat. (Julkunen 2001, 92.)

Patomäen (2001, 2007) tavoin myös Julkunen (2001, 93-94) kuitenkin epäilee, että lamaleikkaukset ovat tietyllä tavalla muuttaneet käsityksiämme suomalaisen yhteiskunnan normaalitilasta. Vaikka ensimmäiset leikkaukset tuntuvat uskomattomilta, ovat ne sittemmin muuttuneet rutiiniksi. Ne ovat alkaneet kuulua mahdolliseen maailmaamme. Tämä kuvaa kilpailukyvyn asemaa yhteiskuntaa jäsentävänä tekijänä. Laman sementoima ”normaalitilanne” on se, että hyvinvointirakenteita tarvittaessa leikataan kilpailukyvyn tieltä. Lopulta käsissämme on uusi, markkinakeskeisempi regiimi, johon kuuluu (Julkunen 2008, 55) mm. rahan, työvoiman ja markkinoiden sääntelyn purku, uusi luokkavalta, uudet sijoituskohteet, halvempi ja mukautuvampi työvoima sekä monetaristinen talousajattelu. Valtioiden ja ay-liikkeen suojelevia ja sääteleviä tehtäviä on vedetty takaisin, ja on käännytty markkinoiden ja niiden vapauttamisen puoleen.

1990-luvun lama ja valtion tulojen supistuminen antoivat mandaatin julkisten menojen säästöohjelmalle. Laman yhteydessä tehtiin valtiontalouden kannalta tarvittavat säästöt, minkä jälkeen ei kuitenkaan ole palattu vanhalle hyvinvointivaltion kasvu-uralle. Muuttuminen kilpailukyky-yhteiskunnaksi on ollut rakenteellinen muutos. 2000-luvun Suomi on toinen kuin se oli 1990-luvun alussa. (Julkunen 2001, 13.) Vajaassa kahdessakymmenessä vuodessa suuntaa ei ole muutettu. Talouden globalisaatio on vahvistunut ja Suomi on riippuvaisempi EU:n kaltaisista poikkikansallisista instituutioista. Kuten myös Patomäki (2007) sanoo, uuden talouden rakenteet tekevät uusliberalistisesta kilpailukyky-yhteiskunnasta peruuttamattoman.

2.4 Deidustrialisaatiokehitys

Suomen yhteiskunnallisen rakennemuutoksen yhteydessä teolliset työpaikat ovat vähentyneet. Tehtaita on siirretty ulkomaille, ja suuret suomalaiset yritykset investoivat yhä enemmän Suomen rajojen ulkopuolelle (kuten Kiinaan ja Etelä-Amerikkaan). Metsäteollisuus on hyvä esimerkki teollisuuden toimialasta, johon ei ole Suomessa

investoitu. Esimerkiksi paperiteollisuuden kokonaistuottavuus on pidetty jo vuosia niukasti plussalla maksimoimalla työn tuottavuus, joka on kasvanut erityisesti 2000-luvulla merkittävästi (Kujala 2006, 622; 2008, 279). Tätä kasvua ei kuitenkaan ole saavutettu työn tuottavuutta kasvattavilla investoinneilla (esim. laiteinvestoinneilla), vaan työntekijöitä vähentävillä saneeraustoimilla. Ala siis työllistää vähemmän. Samaan aikaan useita paperikoneita ja kokonaisia tehtaita on suljettu. Sekä teollisuuden suhteellisen merkityksen laskua työllistäjänä että tehtaiden konkreettista alasajoa kutsutaan termillä deindustrialisaatio. Seuraavaksi käyn läpi, miten deindustrialisaatiota on aikaisemmin tutkimuksissa käsitelty ja miten se on edennyt suomalaisessa metsäteollisuudessa.

2.4.1 Deindustrialisaatio tutkimuksissa

Deindustrialisaatio ei ole kovin tutkittu aihe Suomessa. Teollisuuden siirtymistä pois Suomesta ja sen syitä on kyllä tutkittu, mutta tutkimus ei ole ollut yhteiskuntatieteellistä ja deindustrialisaation käsitettä sinällään ei ole juuri käytetty. Tampereen yliopiston Suomen historian professori Pertti Haapala lienee maamme tunnetuin käsitettä tutkinut yliopistoihminen. Myös Jyväskylän yliopiston historian professori Jari Ojala on tutkinut asiaa jonkin verran.

Kirjoituksessaan *Pankkileireistä kansainvälisiin jättiyhtiöihin* Ojala (2008) käy läpi paperiteollisuuden siirtymistä pois Suomesta 1980-luvulta lähtien. Hän nostaa esiin erityisesti globalisaation mukana tulleen tuotannon osittumisen ilmiön. Kuljetuskustannusten vähentymisen myötä myös suomalaisfirmojen on kannattanut siirtää osa tuotannostaan esimerkiksi Etelä-Amerikkaan, jossa on edulliset markkinat sellun valmistukseen käytettävällä eukalyptuskuidulla. Sieltä sellu tuodaan Suomeen paperinjalostusta varten ja markkinoitavaksi eteenpäin. Talouden pelisääntöjen muuttumisen yhteydessä suomalaisia paperiyhtiöitä on markkinoilta kadonnut parisenkymmentä. (Ojala 2008, 225-228.) Ojalan näkemys heijastelee vahvasti kilpailukyvyn merkityksen kasvua. Koska Etelä-Amerikassa tuotettu sellu on Suomessa tuotettua edullisempaa, tuotanto siirretään sinne. Sellua taas on helppoa siirtää paikasta toiseen. Halventuneet kuljetuskustannukset mahdollistavat sen kuljettamisen lähes minne päin maailmaa tahansa.

Pertti Haapalan mukaan (2006, 113) deindustrialisaatioksi voi kutsua sitä muutosta, joka on tapahtunut suurten teollisuusmaiden (Yhdysvaltojen, Englannin, Saksan) perinteisillä 1800-luvulla syntyneillä teollisuuden sektoreilla. Näiden maiden teollisuusalat ovat taantuneet tai hävinneet, ja samalla ovat hävinneet teollisuuden ympärille rakentuneet yhteisöt ja niiden entinen elämäntapa. Suomestakin ovat kadonneet ”vanhat hyvät ajat”, eli työn fyysinen raskaus, tehdaskulttuuri, työnantajan suojele- ja yksinvalta ja teollinen nationalismi, joka globalisaation myötä tuntuu nyt menetetyltä turvalliselta ajalta. (Haapala 2006, 113-114.) Myös tehtaiden ympärille rakentuneita suomalaisia pikkukaupunkeja voidaan pitää sellaisina teollisuuden ympärille kasvaneina yhteisinä, joista Haapala kirjoittaa. Toki patruuna-aika katosi Suomesta jo vuosikymmeniä sitten, mutta esimerkiksi Kemijärven joukkoliike edustaa mielestäni hyvin tehdaskulttuurin merkitystä myös 2000-luvun Suomessa. Joukkoliikkeen johtohahmo Juha Pikkarainen (2008, 35) kertoo kuinka Itä-Lapin ihmiset mm. kokoontuivat sellutehtaan sulkemisen alla itsenäisyyspäivän kansanjuhlaan tehtaan toiminnan jatkamiseksi. Kemijärven joukkoliikkeessä yhdistyvät kiintymys pikkukaupunkiin ja sille turvallisesti toimeentuloa tuovaan tehtaaseen.

Taloushistorioitsija Charles Feinstein käsittelee deindustrialisaatiota konkreettisemmin OECD-maihin kohdistuvassa tutkimuksessaan, joka kuvaa teollisuussektorin laskua työllistäjänä eri maissa. Trendi oli vuosituhannen vaihteessa todettavissa jokaisessa OECD-maassa. 22 maan vertailussa Suomessa on tapahtunut laskua, mutta verrattuna muihin OECD-maihin 15 maassa lasku on ollut suurempaa. Suomi on suunnilleen tasoissa Kreikan kanssa, mutta reilusti jäljessä esimerkiksi Ranskan ja Tanskan deindustrialisaatiokehitystä. Tämä taas selittyy sillä, että Suomen oma teollistuminen alkoi verraten myöhään. (Feinstein 1999, 37-38.)

Syitä deindustrialisaatioon on tutkittu jonkin verran. Aiemmin Ojala toi esiin globalisaation ja kuljetuskustannusten laskun deindustrialisaatiota vauhdittavana tekijänä. Tällä tavoin kilpailukyky-yhteiskunnan synty on edistänyt teollisen teollisten työpaikkojen siirtymistä ulkomaille. Toinen esitetty syy löytyy teollisen tuotannon tuottavuudesta. Rowthornin ja Ramaswamyn (1997, 1-5.) mukaan palvelusektorin tuottavuus on kasvanut teollisuuden tuottavuutta heikommin, mikä pakottaa palvelusektorin hamuamaan yhä suuremman osan työvoimasta pitääkseen kokonaistuottavuutensa teollisuuden tasolla. Tämä johtaa työntekijöiden siirtymiseen pois teollisuudesta palvelusektorille. Professori Matti Kortteinen (1987, 116) ennusti lähes 25 vuotta sitten savupiiputeollisuudelle

suunnilleen samanlaista tulevaisuutta tietotekniikan vähentäessä teollisuustyöpaikkojen tarvetta.

Deindustrialisaatio kuvaa mielenkiintoisella tavalla yhteiskunnan polarisoitumista. Kun työpaikat siirtyvät Suomen rajojen ulkopuolelle, ovat paremmassa asemassa ne kansalaiset, joille liikkuminen yli kansallisten rajojen on mahdollista (pääoman haltijat, korkeasti koulutetut ammattilaiset). Vastavuoroisesti ne, joille liikkuminen ei ole mahdollista (kouluttamattomat tai alhaisesti koulutetut työntekijät), jäävät tyhjän päälle. (Swank 2001, 206.) Jälkimmäiseen ryhmään voi laskea myös suomalaiset paperityöntekijät, joilla on lähinnä ammattikoulutasoinen koulutus tai ei ollenkaan formaalia koulutusta.

Yhteiskunnan polarisoituminen johtaa jännitteisiin edellä mainittujen kahden ihmistyhmän välillä. Individualismia korostava kilpailukyky-diskurssi vähentää yhteiskunnan ”menestyjien” halua kustantaa hyvinvointivaltiorakenteita. (Iversen 2001, 78.) Näin deindustrialisaatio heikentää epäsuorasti hyvinvointivaltion suosiota ja sen kustannuspohjaa.

2.4.2 Kotimaisen teollisuuden kansainvälistyminen

1970-luvun loppupuolella ja 1980-luvun alussa oli nähtävissä suomalaisten vientiyriytysten halu kansainvälistyä. Suuntaukseen siirtää tuotantoa ja sitä tukevia toimintoja ulkomaille vaikutti erityisesti vuosina 1985-1992 poliittisin päätöksin toteutettu kotimaisten finanssimarkkinoiden vapauttaminen, minkä myötä Suomesta on tullut yksi talouttaan vähiten säätelevistä OECD-maista. (Heiskala 2006, 27-28.)

Finanssimarkkinoiden vapauttaminen on ollut merkittävä rakennemuutoksen aiheuttaja suomalaisessa yhteiskunnassa. Sen myötä suomalaiset yritykset alkoivat pelata laajemmin globaalin markkinatalouden pelisäännöillä, toiset paremmalla ja toiset huonommalla menestyksellä. Joka tapauksessa uusiin sääntöihin kuului kilpailukyvyn vaaliminen. Tilanne oli suomalaisessa yritysmaailmassa uusi. Heiskalan ja Luhtakallion (2006, 7) sanoin ”aiemmin kansallisessa mittakaavassa toiminut pääoma menetti globalisoitumisen myötä syynsä isänmaallisuuteen”.

Vuonna 2002 kolmannes suomalaisyritysten työntekijöistä työskenteli ulkomailla, kun luku vuonna 1985 oli kymmenen prosenttia ja 1975 kaksi prosenttia. Vuoden 1992 ulkomaalaisomistusten rajoitteet suomalaisissa yrityksissä poistettiin, minkä myötä kaksi kolmasosaa suomalaisten pörssiyritysten omistuksesta siirtyi nopeasti ulkomaille. (Heiskala 2006, 28.) Työpaikkojen siirtyminen pois vauraista OECD-maista on laaja ilmiö. Vuonna 1965 20 prosenttia maailman työvoimasta löytyi OECD-maista. Vuonna 2025 luvut on ennustettu olevan vain kymmenen prosenttia. (Julkunen 2003, 420.)

Globalisoitumisen myötä kotimaisten yritysten uusi omistajapohja koostui yhä enemmän ammattimaisista finanssisijoittajista, kun ennen muutosta kotimaiset pankkiyhtiöt olivat toimineet suuromistajina. Finanssisijoittajat ottivat aktiivisesti osaa yritysten johtamiseen tavoitteenaan nopea osakkeiden arvonnousu. Uusi omistajapohja alkoi nopeasti vaikuttaa kotimaisten yritysten rakenteisiin ja toimintakulttuuriin. (Tainio 2006, 65-66.) Keskeisimmistä kotimaisista yrityksistä tuli ulkomaisten esikuvien tapaan kansainvälisesti omistettuja, sijoituskohteina johdettuja ja sen mukaisesti organisoituja yrityksiä (Tainio 2006, 80).

Myös suomalaisilla metsäteollisuuden yrityksillä on takanaan omat kansainväliset seikkailunsa. Verrattuna esimerkiksi moniin teknologiateollisuuden yrityksiin, niiden asema uusilla globaaleilla markkinoilla on ollut monin paikoin vaikea. New Yorkin pörssiin listautuneet UPM-Kymmene, Stora Enso ja Metso kärsivät sijoittajien heikosta mielenkiinnosta, ja ne jäivät huonoon asemaan globaaleilla finanssi- ja pääomamarkkinoilla. Siinä missä Tainion (2006) mielestä uuden teknologian yritykset ovat pääsääntöisesti sopeutuneet kansainvälisten pääomamarkkinoiden pelisääntöihin, vanhan teknologian yrityksissä johto on enemmänkin pyrkinyt suojautumaan niiltä. (Tainio 2006, 77-79.)

Talouden avautuminen, yritysten omistuspohjan kansainvälistymisen ja uuden teknologian yritysten nousun lopputuloksena oli, että 1980-luvun ja 1990-luvun alun aikana metsäklusteri menetti erityisasemansa ja se ei enää ollut maamme talouden kantava voima (Seppälä 2000, 11-12). Rakenteellisen muutoksen myötä talouden avainsektoriksi siirtyi korkean teknologian sektori (Heiskala 2006, 37).

2.4.3 Paperiteollisuuden työpaikkojen laskeva trendi

Deindustrialisaatio ymmärrettyä teollisten työpaikkojen vähenemisenä on totta erityisesti paperiteollisuudessa. Paperiliiton ja Metsäteollisuus ry:n yhteisen selvityksen mukaan (2006, 44) paperiteollisuuden työllisten määrä on laskenut tasaiseen tahtiin jo 1970-luvulta lähtien noin 60 000:sta noin 35 000:een. Trendi on ollut jokseenkin samanlainen kaikissa merkittävässä eurooppalaisissa paperintuottajamaissa sekä Yhdysvalloissa ja sen uskotaan jatkuvan. Samassa selvityksessä myös mainitaan, että paperiteollisuuden työllisyyden supistuminen on Suomessa pitkällä aikavälillä ollut nopeampaa kuin teollisuudessa tai yksityissektorilla keskimäärin. Kuten tämän tutkimuksen johdannossa mainittiin, vuonna 2009 Paperiliiton 24 000:stä työssä olevasta jäsenestä yli puolet oli yt-neuvotteluissa.

Vuonna 1974 teollisuudessa ja käsitöissä työskenteli lähes 600 000 suomalaista. 1980-luvun alussa tuohon huippulukemaan päästiin hetkellisesti, mutta jo vuosikymmenen puolivälissä työtuntien määrä oli 10 prosenttia alhaisempi kuin vuonna 1974, ja teollisuuden työllisten määrä laski pitkin 1980-lukua. Tehdasteollisuuden työpaikat (paperiteollisuutta lukuun ottamatta) laskivat vuonna 1993 pohjalukemiin (noin 414 000). 2005 luku oli noussut noin 455 000:een. Kuten aiemmin mainittiin, paperiteollisuuden työpaikat ovat samassa ajassa laskeneet nopeammin ja suoraviivaisemmin. Toisin kuin muussa teollisuudessa tai yrityssectorilla, paperiteollisuuden työpaikat eivät lähteneet edes hetkelliseen nousuun 1990-luvun alun laman taituttua. (Hjerppe 1990, 59; Paperiliitto & Metsäteollisuus 2006, 46.) Työllisyyskehityksestä voi päätellä, että paperiteollisuus on aidossa rakennemuutoksessa, eikä kyse ole ainoastaan suhdannevaihteluista. Erityisen vinhaa toimialan työpaikkojen katoaminen on ollut 1980-luvun alusta noin vuoteen 1994, eli juuri sinä aikana kun Suomi integroitui globaaliin talouteen ja otti ratkaisevat askeleet kohti kilpailukyky-yhteiskuntaa. 1990-luvun puolestavälistä lähtien lasku on jatkunut hieman loivempana.

Vaikka paperialan kotimaiset investoinnit ovat jääneet vähäisiksi, on investointeja tehty muualle. Paperiliiton ja Metsäteollisuus ry:n mukaan (2006, 44) paperiteollisuuden yritysten kansainvälistymisen seurauksena niiden tuotanto ja työllisyys ovat kasvaneet pääosin ulkomaisissa yksiköissä, ja tämän uskotaan jatkuvan tulevaisuudessakin. Suomalainen metsäteollisuus on siis investoinut lähinnä ulkomaille.

Juuri mikään ei indikoi, että metsäteollisuus tulisi jatkossa työllistämään kasvavia määriä suomalaisia, ei vaikka sektoriin laskettaisiin paperiteollisuuden (eli kemiallisen metsäteollisuuden) lisäksi myös mekaaninen metsäteollisuus ja metsien energiantuotanto. Vaikka mekaanisen metsäteollisuuden tuotteiden suhteellisen merkityksen alan sisällä on ennustettu kasvavan, tulevat sekä sen että kemiallisen puolen kokonaistuotanto laskemaan merkittävästi vuoteen 2015 mennessä. Jos taas puun energiakäyttöä lisätään, laskevat puun jalostusarvo ja ennen kaikkea työllistävyys radikaalilla tavalla. (Hetemäki 2009.)

2.5 Ay-liikkeen strategiat kilpailukyky-yhteiskunnassa

Suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutos kilpailukyky-yhteiskunnaksi ja Suomen integroituminen globaalikapitalismiin on aiheuttanut ay-liikkeelle uudenlaisia paineita; työmarkkinakentän vanhoilla säännöillä ei enää ole samaa merkitystä ja hyökkäykset ay-liikettä kohtaan ovat olleet kovia. Konsensushakuinen suomalainen ay-liike on lähinnä pyrkinyt sopeutumaan uusiin rakenteisiin, yhteiskunnallinen aloitteentekijä se on ollut viime vuosikymmeninä yhä harvemmin.

Yleinen keskustelu ”globalisaatiosta” ja sen vaikutuksista voimistui Suomessa 2000-luvun alussa. Samaan aikaan myös ay-liike alkoi ymmärtää, että globalisaatio ei koske ainoastaan eteläisen pallonpuoliskon maita, vaan hyvin konkreettisesti myös suomalaista työelämää, selkeänä esimerkkinä mm. suomalaisten tehtaiden toimintoja alettiin siirtää kustannustehokkaampiin maihin. (Svanström 2008, 80.)

Ammattiyhdistysliike on ollut useamman askeleen jäljessä työmarkkinoiden globaalirakenteellisesta muutoksesta, sillä se ei ole onnistunut kansainvälistymään yhtäläillä kuin muut ”kansallisen edun” tavoittelijatahot (esim. suuryritykset). Ay-liikkeelle on jäänyt reaktiivinen rooli suhteessa rajat ylittäviin talouden ja pääoman virtauksiin. Se on ehkä vakiinnuttanut asemansa kansallisen tason työelämää koskevissa päätöksissä, mutta tänä päivänä yhä suurempi osa työelämän muutoksista on näiden neuvottelupöytien ulottumattomissa. (Anttila & Suoranta 2007, 7; Helander 2008, 12, 14.)

2.5.1 Hyökkäykset ay-liikettä vastaan

Olennainen osa Suomessakin toteutettua uusliberalistista politiikkaa on ollut kollektiivisten työmarkkinainstituutioiden purkaminen ja ammattiyhdistysliikkeen vaikutusvallan nujertaminen. Talouselämän ja yrittäjien kritiikki on kohdistunut vähintään yhtä paljon korporatismiin ja ay-liikkeeseen kuin hyvinvointivaltioon. 1980- ja 1990-luvuilla työmarkkinoiden aloite siirtyi työnantajille. Työelämän sääntöjä väljennettiin ja sopimuksia hajautettiin yrityksiin ja paikallistasolle. 1990-luvun alussa Esko Ahon hallitus pyrki toteuttamaan ”vallanjako-oppia”. Sen mukaan Suomen Pankki hoiti rahapolitiikan, hallitus finanssipolitiikan ja työmarkkinajärjestöt työllisyyden. Taustalla oli näkemys, että työllisyys määräytyy ainoastaan palkkojen perusteella ja että vain ay-liike on siitä vastuussa. Ammattiyhdistysliikkeessä tätä ei voitu hyväksyä. (Julkunen 2001, 80.)

Länsimaisissa demokratioissa rajuja hyökkäyksiä ay-liikettä kohtaan on nähty mm. Thatcherin Iso-Britanniassa ja Reaganin Yhdysvalloissa. Näissä maissa ay-liikkeen vaikutusvallan murtamisella oli kaksoisrooli. Se palveli työmarkkinasuhteiden ja työelämän käytäntöjen joustavoittamista, mutta tämän ohella myös sosiaalipolitiikan reformia, sillä ay-liike oli sosiaaliturvan heikentämisen merkittävin vastavoima. Vaikka anglosaksisten maiden tapahtumat eivät sellaisenaan siirry Suomeen, globaalissa maailmassa niillä on monenlaisia vaikutusketjuja. Radikaalit esimerkit voivat rohkaista ja vakuuttaa, että vastaava voisi olla mahdollista Suomessakin. Ja maasta toiseen liikkuva pääoma etsii itselleen suotuisia olosuhteita, myös työelämän suhteissa. (Julkunen 2008, 61.)

Kimmo Kevätsalon (2007, 169) mukaan globaaleille vaikutteille alttiita ovat olleet mm. kotimaiset suuryritykset, jotka ovat jo ottaneet mallia Pohjois-Amerikassa hegemonisen aseman saavuttaneista toimintamalleista. Uusien toimintamallien perustana on kvartaalitaloudeksi kutsuttu ajattelutapa, jonka ydin on mahdollisimman hyvän tuoton saaminen mahdollisimman lyhyessä ajassa sijoitetulle pääomalle. Aiemmin suomalaisten yritysten johtamistapojen perustavoitteena oli yrityksen vahvistaminen keskipitkällä tai pitkällä aikavälillä, mutta tässä on koettu muutos, mikä asettaa ay-liikkeelle uusia haasteita. Perinteisen ajattelutavan mukaan henkilöstö oli resurssi, uudessa ajattelussa se koetaan lähinnä kustannukseksi.

Uusissa kilpailukyky-yhteiskunnan rakenteissa ay-liike ja työnantajat ovat Suomessa ajautuneet useammin napit vastakkain. Neuvostoliiton olemassa olo oli vielä ennen 1980-luvun puoliväliä luonut tiettyä solidaarisuutta työnantajien ja ay-liikkeen maltillisen (sosialidemokraattisen) laidan välille. Molemmat halusivat rajata ay-kommunistien mahtia. Neuvostoliiton ja ay-kommunistien vaikutusvallan heiketessä tarvetta tällaiseen solidaarisuuteen ei enää ollut, ja työnantajapuoli kovensi otteitaan. 1980-luvun puolenvälin tienoilta vallinnut markkinoiden ja kilpailun vapauden ylivalta ja vielä laman antamat painostusmahdollisuudet saivat työnantajapuolen ajattelemaan, että he voisivat viedä yhteiskuntakehitystä haluamaansa suuntaan kuuntelematta työntekijäpuolta. Samoihin aikoihin myös sosiaalidemokraatit pääsivät suuria lakkoja kohtaan tuntemistaan peloista. Aiemmin ay-liikkeen maltillinen siipi oli pelännyt suuren luokan lakkoilun vahvistavan kommunisteja. (Kujala 2006, 402-403, 605.) Lopputuloksena sekä työnantaja- että työntekijäpuolen otteet kovenivat (Kujala 2008, 270).

2.5.2 Ay-liikkeen integraatio hallitseviin rakenteisiin

Miten ay-liike sitten on sopeutunut uusiin johtamismalleihin ja ympäröivään kilpailukyky-yhteiskuntaan? Kevätsalon (2007, 187-191) mukaan hieman liiankin hyvin. Ay-liike saavutti 1900-luvulla monia tavoitteitaan: Siitä tuli tunnustettu neuvotteluosapuoli, yt-järjestelmän kautta se on päässyt mukaan yritysten päätöksentekoon ja työläisten kuuntelemista korostavat opit ovat vahvistaneet asemiaan. Lopulta tämä kaikki on johtanut siihen, että ay-liike on alkanut integroitua työnantajapuolen ja valtion kanssa, joita se historiallisesti on pitänyt vastustajinaan. Tämän päivän ay-liike korostaa lähinnä kansainvälisen kilpailukykyyn vahvistamista, ja yhteiskunnallinen vastarinta on jäänyt vähäiseksi. Kevätsalon tulokset voidaan mielestäni tulkita siten, että ay-liike on ainakin osittain mukautunut osaksi kilpailukyky-yhteiskuntaa. Se ei kykene uskottavasti haastamaan nykyistä vallitsevaa diskurssia. Kevätsalo (2007, 187) näkee suomalaisen ay-liikkeen historian mobilisaation ja demobilisaation sykleinä, joka lopulta päättyi em. integraatioon. Viimeisin mobilisaatio toteutui SAK:n eheytyksen jälkeen vuosina 1968-1985. Juuri 1980-luvun puolivälistä lähti liikkeelle yhä jatkuva integraatio.

Myöskään Boldt (2008, 45) ei näe ay-liikettä erityisen radikaalina yhteiskunnallisena toimijana Suomessa. SAK:n globalisaatiostrategiaa ruotivassa kirjoituksessaan hän kuvaa

kyseistä strategiaa ”käytännönläheiseksi” ja ”pragmaattiseksi”. Erityisesti tämä on nähtävissä SAK:n EMU-pohdinnoissa. EU-jäsenyyden jälkeen yhteisvaluutan syntyminen otettiin keskusjärjestössä annettuna. Tällöin ratkaisevaa oli se, miten uusiin olosuhteisiin tuli varautua.

Globalisaatioon ja kilpailukyky-yhteiskunnan liittyvistä askelista ay-liikkeen kannalta erityisen merkittäviä askelia ovat Boldtin (2008, 39-41) mukaan olleet juuri Suomen liittyminen Euroopan unioniin ja EMU:un. Molemmissa tapauksissa ay-liike on joutunut ottamaan kantaa puolesta tai vastaan julkisesti paljon huomiota kiinnittäneeseen asiaan. Esimerkiksi SAK, vaikka se virallisesti suhtautui positiivisesti sekä EU- että EMU -jäsenyyteen, ei ollut näissä päätöksissä yksimielinen ja keskusjärjestö joutui perustelevaan päätöstään jäsenistölle pitkään ja perusteellisesti. EU-jäsenyyden perusteltiin yksinkertaisesti olevan ay-väelle parempi vaihtoehto kuin unionin ulkopuolelle jääminen. Yhteisvaluuttaan suhtauduttiin SAK:n sisällä hyvinkin kriittisesti. Keskusjärjestö onnistui kuitenkin neuvottelevaan työnantajapuolen kanssa tietyistä ”reunaehdoista”, joiden täytyessä SAK ilmaisi positiivisen kantansa EMU-jäsenyyteen. Paperiliitto noudatteli EU- ja EMU -kysymyksissä hyvin pitkälle keskusjärjestön näkökantoja. EMU:un liittyvät kasvu- ja vakaussopimuksen rajoitukset koettiin lievästi arveluttaviksi. Muutama vuosi EU-jäsenyyden jälkeen Paperiliitto totesi:

”Muutama vuosi sitten suomalaiset palkansaajat suhtautuivat hyviinkin kriittisesti Euroopan Unioniin ja erityisesti Euroopan rahaliittoon, EMUun. Tänäpäin EU kaikkine päätöksineen on osa suomalaisenkin palkansaajan arkitodellisuutta, esimerkiksi EMU on rauhoittanut talouskehitystä meilläkin”

(Paperiliitto-lehden 7/99 pääkirjoitus, 24.5.1999.)

Kilpailukyky-yhteiskuntaan sopeutumisen myötä ay-liikkeen järjestämien työtaisteluiden määrä on ollut selvässä laskussa 1980-luvun puolesta välistä saakka. Osasyyn tähän on ollut myös lakkoherkkien teollisuustyöpaikkojen määrän lasku. Kilpailukyky-yhteiskunnan individualismia korostavassa hengessä lakko tai ulosmarssi sopii huonosti omaa uraansa ja osaamistaan rakentavalle yksilölle. Kemijärven massaliikkeen kaltaiset liikkeet tarvitsevatkin syntyäkseen jo todella perustavanlaatuisia vääryyden kokemusta. (Julkunen 2008, 75.)

3. Paperiteollisuuden taival Suomessa

Paperiteollisuuden toimintaympäristö on muuttunut merkittävästi erityisesti viimeisen 15 vuoden aikana. Kansallisesti vahvasta vientialasta on tullut hyvin kansainvälistä. Yli 60 prosenttia Suomea kotipaikkanaan pitävän paperiteollisuuden tuotantokapasiteetista on ulkomailla. Paperiteollisuusyritykset toimivat globaalisti ja paperiteollisuudesta on tullut myös omistukseltaan globaalia. (Metsäteollisuus ry & Paperiliitto 2006, 1.) Paperiteollisuuden historia Suomessa on mielenkiintoisella tavalla kytköksissä hyvinvointivaltion ja ay-liikkeen vaikutusvallan kasvuun. Tulopoliittisten kokonaisratkaisujen kautta ay-liike pääsi vaikuttamaan Suomen yhteiskuntapoliittisiin valintoihin. Yhteiskuntapolitiikkaa tehtiin myös paperiteollisuuden kaltaisten avainalojen kilpailukyky mielessä; samoissa pöydissä saatettiin päättää devalvaatioista ja sosiaaliturvasta. Modernissa kilpailukyky-yhteiskunnassa metsäteollisuus on sittemmin menettänyt erityisasemansa, hyvinvointivaltion laajentuminen on pysähtynyt ja ay-liike on usein keskittynyt sisäiseen palkkakilpailuun.

Suurimmat kotimaiset metsäteollisuuden yritykset Stora Enso Oyj, UPM-Kymmene ja Metsäliitto-Yhtymä kuuluivat vuonna 2004 kokonaisliikevaihdoltaan Euroopan neljän suurimman ja koko maailman kahdentoista suurimman metsäteollisuusyrityksen joukkoon (Metsäteollisuus ry 2006, 13). Metsäteollisuuden osuus Suomen teollisesta tuotannosta on pysynyt suunnilleen samana eli noin 20 prosentissa jo 1960-luvulta lähtien. Myös metsäteollisuuden osuus BKT:stä on pysynyt samana eli noin viidessä prosentissa jo neljä vuosikymmentä. (Lammi 2000, 18; Metsäteollisuus ry 2006, 39.)

3.1 Perustietoa metsäklusterista ja metsäteollisuudesta

Suomalainen paperiteollisuus on osa suurempaa metsäteollisuuden osaamiskeskittymää eli metsäklusteria. Metsäklusteriin lasketaan kuuluvan paperia, massaa, kartonkia ja puutuotteita sekä näiden jalosteita tuottavan metsäteollisuuden lisäksi myös metsätalouden harjoittajat, logistiikkayritykset, tuotantoon tarvittavien koneiden ja automaation valmistajat, energiayritykset, kemikaalien valmistajat, alan tutkimuslaitokset, graafisen teollisuuden, pakkausteollisuuden ja puuta käyttävä rakennusteollisuus. Suomessa metsäklusteri työllistää noin 200 000 ihmistä, joista metsäteollisuudessa työskentelee noin

70 000. (Metsäteollisuus ry 2006, 35-37.) Klusterin muodostuminen on mahdollistanut logististen etujen saavuttamisen ja korkean kotimaisen osaamistason. Se ei kuitenkaan ole onnistunut säilyttämään suhteellista merkitystään verrattuna joihinkin muihin jalostusteollisuuden tai palveluiden toimialoihin.

Metsäteollisuus on metsäklusterin ydin, sen tuotannon arvoltaan ja työllistävyydeltään suurin yksittäinen osa, jota tukevat klusterin muut osat, kuten tutkimustyö ja logistiikkayritykset. Varsinaiseen metsäteollisuuteen on perinteisesti laskettu kemiallinen metsäteollisuus (paperi- ja sellutuotanto) ja mekaaninen metsäteollisuus (sahatavara, puutuotteet). Paperi- ja selluteollisuus ovat toistaiseksi metsäteollisuuden tärkeimmän alat. Metsäklusterin osista myös kone- ja laitevalmistus on maailmanmarkkinoilla merkittävä toimija. Suomalaisvalmisteisten massa- ja paperikoneiden ja laitteiden osuus maailmalla on vajaa kolmannes. Suomi on myös suuri sellu-, paperi- ja kartonkituotannossa käytettävien kemikaalien tuottaja. (Metsäteollisuus ry 2006, 31.)

Suomessa toimii metsäklusterin yritysten, VTT:n ja neljän yliopiston yhdessä muodostama Metsäklusteri Oy -niminen yritys, jonka tehtävänä on käynnistää alalle tutkimusohjelmia ja kanavoida niihin rahoitusta. Tällä hetkellä suurin osa suomalaisen metsäklusterin tuotannosta menee Euroopan ja Pohjois-Amerikan markkinoille. Metsäklusteri Oy:n tutkimusstrategian (2006) mukaan tulevaisuudessa painopisteet tulevat siirtymään uusille kasvaville markkinoille, lähinnä Aasiaan. Kasvavan kysynnän vuoksi näille markkinoille on rakennettu nopeasti uutta tuotantoa, joka on kustannuksiltaan merkittävästi suomalaista tuotantoa edullisempaa. Globaaleilla markkinoilla strategia peräänkuuluttaa suomalaisilta metsäyrityksiltä yhä parempaa tuottavuutta ja kilpailukykyä.

3.1.1 Metsäteollisuus osana metsäklusteria

Historiallisesti kotimainen metsäteollisuus pääsi vauhtiin 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä ja sotien välisenä aikana se oli suhteellisesti suurimmillaan. Metsäteollisuuden sisällä sahatavara oli maamme tärkein puunjaloste aina 1950-luvulle saakka, jolloin selluloosa ohitti sen tuotannon arvossa. Viennissä massa- ja paperiteollisuuden tuotteet olivat ohittaneet puu- ja sahatavaran jo 1930-luvulla, koska ne onnistuivat pitämään viennin volyymiä yllä myös suurlaman vuosina. Maailmasotien

välisenä aikana metsäteollisuuden eri haarojen yhteen laskettu osuus teollisen tuotannon bruttokansantuoteosuudesta kävi 35 prosentissa, josta se on myöhemmin laskenut parinkymmenen prosentin paikkeille. (Hjerpe 1990, 62-63.)

Tänä päivänä Suomi on maailman kuudenneksi suurin paperin ja kartongin tuottaja, mutta toiseksi suurin viejä. Yleensä useimmissa maissa metsäteollisuustuotteiden tuotanto ja kulutus ovat varsin lähellä toisiaan, mutta tässä tapauksessa Suomi on Ruotsin ja Kanadan ohella poikkeustapaus, sillä suurin osa valmistetuista tuotteista menee juuri vientiin. Paperin ja kartongin sekä vanerin tuotannosta luku on noin 90 prosenttia, sahatavaran tuotannossa noin 60 prosenttia. (Metsäteollisuus ry 2006, 20, 28.)

Vielä 1980-luvulle noin kaksi kolmasosaa Suomen viennistä oli metsäteollisuusyritysten varassa. Koko kansantalous oli riippuvainen metsäteollisuuden suhdanteista. 1990-luvulla sen rinnalle ja ohi kiilasi informaatioteknologiaeteollisuus. Nykyään metsäteollisuus vastaa noin neljäsosasta Suomen vientiä, eli suunnilleen yhtä suuresta osasta kuin elektroniikka- ja sähköteollisuus. Metallin jalostus on vientialoistamme suurin noin 30 prosentin osuudella. (Tainio 2006, 74-75, Metsäteollisuus ry 2006, 39.)

Omistuksen suhteen suurilla metsäyhtiöillä on edelleen vahva asema suomalaisina yhtiöinä. Ulkomainen omistus ei ole erityisen suurta, vaikka vuonna 1992 kaikki ulkomaalaisomistuksen rajoitukset suomalaisissa yhtiössä poistettiin. Kotimaisen työllisyyden kannalta on oleellista huomata, että vaikka yhtiöiden kotimainen omistus on suurta, niiden paperin ja kartongin tuotannosta kaksi kolmasosaa sijoittuu ulkomaille. (Lammi 2000, 20-21.)

3.1.2 Hyvinvointivaltion rakennustalkoissa

Suomalaisen hyvinvointivaltion rakennuksessa sekä paperiteollisuus että ay-liike ovat olleet merkittävässä asemassa. Toisen maailmansodan jälkeiset vuosikymmenet olivat Suomessa kasvun ja hyvinvointivaltion rakentamisen aikaa. Hyvinvointivaltio ja ay-liike kehittyivät toisiinsa kietoutuneina, ja poliittista agendaa dominoinut ajattelu oli monelta osin yhteneväistä ay-liikkeen tavoitteiden kanssa. Tätä kautta ay-liikkeestä tuli nimenomaan kansallisesti merkittävä poliittinen toimija. Hyvinvointivaltion

laajenemisvaihe alkoi Suomessa kunnolla 1960-luvun jälkipuoliskolla, jolloin työmarkkinaosapuolten ja valtion kolmikantainen sopimusjärjestelmä alkoi kehittyä. Hyvinvointivaltiolla tarkoitetaan usein hyvinvointisektoria, johon kuuluvat valtio ja kunnat, ja se tavoitteeksi on asetettu köyhyyden vähentäminen, peruspalveluista huolehtiminen ja taloudellisen toimeentulon turvaaminen. Nämä ovat olleet teemoja, joita suomalaisen ay-liikkeen on ollut helppo tukea. (Svanström 2008, 87-88.)

Hyvinvointivaltion rakentamisen aikaan liittyi erityisesti myös korporatistisen järjestelmän kehittyminen. Selvimmin tämä näkyi ns. tulopolitiikassa eli keskitetyissä hinta- ja palkkasopimuksissa. Näitä sopimuksia tehdessä paperiteollisuuden kaltaiset suuret vientiteollisuuden alat saivat ensisijaisen aseman. Samaan aikaan syntyi myös ajatus siitä, että kansantalouden ”kakku” oli jaettava mahdollisimman oikeudenmukaisesti eri väestö- ja ammattiryhmien kesken. Neuvottelut, joissa eri osapuolia edustavat järjestöt ja niiden puheenjohtajat, laajenivat muihinkin kysymyksiin. Ns. tulopoliittisissa kokonaisratkaisuisissa onkin ollut tapana käsitellä mm. sosiaalipoliittisia asioita ja verotuksen kysymyksiä. Vaikka neuvotteluosapuolten kannat eivät aina ole olleet yhteneväiset, säilyi mukana konsensus tiettyjen avainalojen erityisyydestä ja ”kansantalouden kakun” jakamisen periaatteista. (Alasuutari 1996, 75, 78, 246.) Ensimmäinen tulopoliittinen kokonaisratkaisu allekirjoitettiin 27.3.1968. Mukana sopimuksessa olivat STK ja muut työnantajajärjestöt sekä SAK, TVK, STTK, Akava ja MTK. (Kujala 2006, 301.) Tupojen kautta työntekijäjärjestöt, mukaan lukien avainalaa edustanut Paperiliitto, ovat siis olleet muokkaamassa hyvinvointivaltiota halumaansa suuntaan.

Samaan aikaan aktiivisen tulopolitiikan ja ay-liikkeen vaikutusvallan kanssa kehittyi myös sosiaalimenojen kasvu. Vuodesta 1950 vuoteen 1980 henkeä kohti lasketut sosiaalimenot nousivat yhdeksänkertaisiksi. Vuonna 1960 sosiaalimenot haukkasivat Suomen bruttokansantuotteesta noin kymmenyksen, 25 vuotta myöhemmin jo lähes neljänneksen. Menojen keskimääräinen vuosikasvu oli noin kahdeksan prosenttia, ja erityisen nopeaa se oli vuosina 1965-76, jolloin päästiin kymmenen prosentin vuosivauhtiin. (Karisto ym. 2003, 302.)

Sosiaalivaltion luominen on nostettu jopa ay-liikkeen kaikkein tärkeimmäksi sodanjälkeiseksi saavutukseksi. Hyvinvoinnin agenda on sittemmin hämärtynyt, vaikka ay-

liike haluaa edelleen korostaa solidaarisuutta ja universaalia tasa-arvoa. Kun hyvinvointivaltion katsottiin 1970- ja 1980-luvuilla olevan valmis, ay-liike nosti edunvalvonnan ykkösasiaksi ammattiryhmien palkkakilpailun. Tilanne on pysynyt samana tähän päivään asti, vaikka myös ay-liikkeen sisällä kasvava osa on alkanut korostaa palkkaetujen sijaan työttömyyden torjumista ja työsuhteen jatkuvuuden turvaamista. (Kevätsalo 2007, 188, 193.)

3.2 Pankkileiristä jättiyhtiöihin

Kotimaisten yritysten omistajapohja ja toiminta kansainvälisillä markkinoilla ovat muuttuneet erityisesti 1990-luvun alun laman jälkeen. Globaalikapitalismiin integroitumisen myötä myös suomalaisessa metsäteollisuudessa on alettu pelata markkinaehtoisin säännöin. Kilpailukyky-yhteiskunnassa ei kannata odottaa, että edes valtiojohtoinen yritys asettaisi hyvinvoinnin kilpailukyvyn edelle.

3.2.1 Vientiyhdistykset kansainvälisinä toimijoina

Ojalan (2008, 194-195) mukaan suomalaista metsäteollisuutta leimasi 1980-luvun lopulle saakka yritysten monimuotoinen yhteistyö. Vienti oli organisoitu yritysten yhdessä omistamiin vientiyhdistyksiin, jotka olivat merkittäviä tekijöitä kansainvälisessä metsäteollisuuden kilpailussa. Esimerkiksi maailman suurin metsäteollisuuden yritys, amerikkalainen International Paper, ei kilpaillut 1970-luvulla yksittäisten suomalaisten paperitehtaiden, vaan yhteisen vientiyhdistys Finnpapin kanssa. Yhteisen markkinoinnin myötä kotimaisilla paperiyhtiöillä oli varaa panostaa investointeihin, mikä taas mahdollisti modernin tuotantokoneiston ja merkittävän painoarvon kansainvälisillä markkinoilla.

Tilanne erosi 2000-luvun Suomesta erityisesti investointien suhteen. Sekä työn tuottavuus että kokonaistuottavuus kasvoivat erityisesti 1980-luvulla juuri korkean investointiasteen ansiosta. 2000-luvulla kotimaiset investoinnit unohdettiin, mikä söi merkittävästi kotimaisen paperiteollisuuden kilpailukykyä. (Paperiliitto & Metsäteollisuus 2006, 21.) Koneistoa ei modernisoitu, vaan yritykset tyytyivät ylläpitämään jo olemassa olevia koneita ja saneeraamaan työntekijöitä ulos.

Todelliseen markkinakilpailuun siirryttiin vasta 1990-luvun alun laman jälkeen, kun avatut rahoitusmarkkinat ja yleiseurooppalainen kartellien vastainen politiikka muuttivat kotimaisen talouselämän puitteita merkittävästi. Vientiyhdistykset purkautuivat. Ojalan mukaan globaalikapitalismi kulminoitui Suomessa yritysten omistuksen avaamiseen ulkomaisille sijoittajille 1990-luvulla ja suomalaisyritysten 1980-luvulla kiihtyneisiin suorien ulkomaisten sijoitusten kasvuun. (Ojala 2008, 195-196.) Vahvat vientiyhdistykset jäivät muistoiksi valtiokapitalismin ja hallinnoidun kapitalismin ajalta. Niillä ei enää kilpailukyky-yhteiskunnassa ollut mahdollisuuksia toimia.

3.2.2 Pankkikeskittymät omistajina

Kotimaisten metsäyhtiöiden yhteistyö ei myöskään rajoittunut ainoastaan vientiin, vaan myös omistukseen, joka keskittyi muutaman suuremman pankkileirin ympärille. Metsäteollisuusyhtiöiden kilpailu tapahtui suljettujen ovien takana, jossa päätettiin yhteisesti tuotanto- ja vientikiintiöistä, investointiohjelmista ja puunhankinnasta. (Ojala 2008, 195-196.) Kuten Heiskala (2006, 35-36) kuvasi, luonnollinen tapa tuottaa tavaroita oli keskitetty, hierarkkinen, suljettu ja säännöstelty järjestelmä.

Suomalaisia rahoitusmarkkinoita hallitsi 1990-luvun puoliväliin asti kaksi suurta pankkikeskittymää: Suomen Yhdyspankki SYP (ennen vuotta 1975 Pohjoismaiden Yhdyspankki PYP) ja Kansallis-Osake-Pankki KOP. Vastaavanlaisina valtakeskittyminä toimivat myös valtio ja pellervolaiset osuustoiminnalliset yritykset, mutta vähemmissä määrin. Pankkien hallitsevat valtakeskittymät muodostivat eri toimialojen yritysryppäitä. Metsäteollisuuden alalla vuosina 1974-1989 KOP hallitsi alan kokonaisliikevaihdosta keskimäärin noin neljäsosaa, SYP taas noin vajaata kolmannesta. (Ojala 2008, 205-209.)

1990-luvulle tultaessa valtakeskittymien aika alkoi olla ohi. Kansainvälisen kilpailun paine, lama ja syvä pankkikriisi veivät pohjaa kotimaisten rahoituslaitosten hallitsevalta asemalta talouselämässä, ja KOP ja SYP ajautuivat lähemmäs toisiaan. Yhteistyö konkretisoitui ensimmäisenä metsäteollisuuden alalla, kun kotimaisen metsäteollisuuden suurfirma UPM-Kymmene aloitti toimintansa vuonna 1996. (Ojala 2008, 219-220.)

1990-luvun loppua lähestyttäessä siirryttiin metsäteollisuudessa yhä enemmän kansainväliseen toimintaan. Vanhat finanssileirit olivat menettäneet merkityksensä ja globalisaation olennaisina elementteinä olivat kansainvälisen talouden, politiikan ja kulttuurin yhdenmukaistuminen ja teollisen tuotannon osittuminen. Metsäteollisuudessa tämä on tarkoittanut sitä, että yritysten on tullava toimeen kansainvälisen kilpailun pelisäännöillä, jonka osana ovat olleet myös tuotannolliset investoinnit ulkomaille. Kotimaisen metsäteollisuuden tuotanto oli 1970-luvulle asti pääosin kotimaassa, mutta 1990-luvulla painopiste siirtyi kaikissa suhteissa ulkomaille. Tämän seurauksena myös yritysten työntekijöistä yhä suurempi osa työskenteli ulkomailla. Stora Enson työntekijöistä työskenteli vuonna 2001 ulkomailla 66 prosenttia, kun osuus sen edeltäjissä oli vuonna 1983 alle 10 prosenttia. UPM:n kohdalla vastaavat luvut ovat 43 ja 12 prosenttia, Metsäliittoryhmän (M-Real ym.) 68 ja 8 prosenttia. Sekä Ojala että Raija Julkunen muistuttavat myös muutoksen myötä tapahtuneesta työntekijän aseman varmuuden heikkenemisestä. 2000-luvun yritykset ovat rakenteellisesti epälojaaleja. Ne eivät tarjoa enää työntekijöilleen varmuutta tai omistettuja työpaikkoja. Jos 1970-luvulla oli vielä luontevaa odottaa ainakin valtiojohtoisen yrityksen ottavan liiketuloksensa ohella huomioon myös työllisyysnäkökohtia, tämä vaikuttaisi olevan pois suljettu mahdollisuus 2000-luvun globaaleille metsäjäteille. (Ojala 2008, 221-222, 229; Julkunen 2008, 65.)

Ojalan ja Julkusen kuvaukset epälojaaleista yrityksistä ja niiden toimintatavoista toimivat esimerkkinä kilpailukyky-yhteiskunnasta, jossa hyvinvointi on syrjäytetty keskustelua määrittelevänä tulkintamallina kilpailukyvyn tieltä. Esimerkkinä toimivat myös Kemijärven tapahtumat. Valtio hallitsee omien osakeomistustensa ja Kelan kautta noin 35 prosenttia Stora Enson äänivallasta. Silti kilpailukyky-yhteiskunnan hengessä valtio ei katsonut voivansa vaikuttaa yrityksen johdon päätökseen sulkea Kemijärven sellutehdas, koska se vaikuttaisi vääristävästi markkinoihin ja heikentäisi Stora Enson kilpailukykyä ja yrityksen muiden osakkeenomistajien oikeuksia. Näin toimittiin, vaikka voittoa tehneen sellutehtaan merkitys koko Itä-Lapin alueelliselle hyvinvoinnille tiedettiin.

3.3 Ammattiyhdistysliike ja Paperiliitto

Suomi kuuluu edelleen niihin maihin, joissa ay-liikkeellä menee kohtuullisen hyvin. Suomessa palkansaajajärjestöt ovat säilyttäneet jäsenistönsä, auktoriteettinsa ja jopa

uskottavuutensa kansalaisten silmissä. Luottamus niitä kohtaan on ollut suurempaan kuin parlamentaaris-hallinnollista järjestelmää kohtaan. Liittojen on koettu olevan tavallisen ihmisen puolella. (Julkunen 2001, 101.) Myös paperiteollisuudessa järjestäytymisaste on edelleen korkea, vaikka alan työttömyys on noussut merkittävästi aina 1990-alusta lähtien.

3.3.1 Paperiliitto ja sen jäsenistö

Vuonna 1906 perustettu Paperiliitto on keskisuuri SAK:lainen teollisuusalan ammattiliitto. Liiton omien tietojen mukaan vuonna 2009 sillä oli noin 44 000 jäsentä, joista miehiä oli noin 75 prosenttia. Liiton jäseninä ovat mm. koneenhoitajat paperi- ja kartonkitehtaissa, selluloosan valmistajat ja keittäjät, puun käsittelyn hoitajat, liimanvalmistajat, kemikaalien käsittelijät, trukinkuljettajat, laboratoriotyöntekijät ja muut tuotannon eri vaiheissa työskentelevät ammattiryhmät. Kujalan (2006, 610) mukaan neuvotteluosapuoleksi Paperiliitto laskettiin kunnolla toisen maailmansodan jälkeen. Tänä päivänä neuvottelutilanteissa Paperiliiton vastapuolena toimii työnantajien Metsäteollisuus ry.

1990-luvun laman yhteydessä Paperiliitto on joutunut sopeutumaan uudenlaiseen työttömyystilanteeseen toimialallaan. Vuosikymmenien ajan työttömyys pysyi erittäin alhaisena. Vielä vuonna 1989 työttömyysprosentti oli noin 1,5 eli alalla oli käytännössä täystyöllisyys. Neljä vuotta myöhemmin lama oli nostanut työttömyyden lähes 15 prosenttiin. 2000-luvun puolella työttömyysprosentti pyöri kuuden paikkeilla, mikä oli edelleen huomattavasti korkeampi mihin liitossa oli totuttu parinkymmenen vuoden ajanjaksolla ennen lamaa. (Kujala 2006, 620.) Vuonna 2008 Paperiliiton jäsenmäärästä todelliseen työvoimaan kuului 24 673 jäsentä (Paperiliiton vuosikertomus 2008, 27).

Vaikka työmarkkinajärjestöt ja alan yritykset ovat aktiivisesti pyrkineet torjumaan käsitykset metsäteollisuudesta ”aurionlaskun alana” (ks. esim. Lammen artikkeli EK:n Prima-lehdessä 8/2008), suomalaisen elinkeinopohjan pitkän aikavälin näkymät eivät juuri suosi paperiteollisuuden kaltaista teollisuus- ja tehdastyötä. Laajempaan trendiin on sen sijaan palveluorientoituneisuus. Paperityöntekijöiden määrän ei siis ainakaan odoteta Suomessa kasvavan. Yhä suurempi osa työvoimasta palvelee ihmisiä ja/tai käsittelee tietoa, oli heidän toimialansa mikä tahansa. Pääosa palvelutyötä tekevistä luokitellaan toimihenkilöiksi, mutta myös työntekijöiksi luokiteltujen tehtävissä tiedon käsittelyn ja

toisten ihmisten palvelun osuus on kasvanut. Erityisasiantuntijoiden määrä kasvaa, asiantuntijoiden määrä on toistaiseksi vakiintunut ja työntekijöiden määrä laskee. Rakennemuutosta tuottavat työn kohteen ja käytettävän teknologian muutos sekä globalisaatio. (Kevätsalo 2007, 179-180.)

Alun perin paperiteollisuus oli matalapalkka-ala, vaikka jo maailmansotien välissä se oli dynaaminen osa Suomen taloutta. Palkkataso lähti nousuun vasta 1970-luvulla. (Kujala 2006, 610.) Tänä päivänä paperiliittolaiset ovat melko hyvin palkattuja työntekijöitä. Metsäteollisuus ry:n (2006, 41) mukaan paperiteollisuuden työntekijöiden palkat ovat keskimäärin 34 prosenttia korkeampia kuin teollisuuden työntekijöiden palkat yleensä. Esimerkiksi vuonna 2004 paperiteollisuuden työntekijöiden keskimääräinen vuosipalkka oli yli 40 000 euroa. Korkea palkkataso johtuu osaksi siitä, että paperiteollisuudessa työskennellään paljon vuorotyössä, josta maksetaan lisiä. Myös kansainvälisessä vertailussa suomalaisten paperityöntekijöiden palkat ovat kärkitasoa.

3.3.2 Järjestäytymisaste Suomessa

Globaalisti tarkastellen työväestön liikehdinnässä on ollut laskeva trendi sitten toisen maailmansodan jälkeisen huipun. Aikaa 1980-luvulta on pidetty ay-liikkeen alamäkenä tai kriisinä. Pohjoismaissakin ay-liike on menettänyt jäseniään ja mahdollisuuksiaan toimia kollektiivisen suojan ja yhteisöllisyyden lähteenä. (Julkunen 2008, 66-67.)

Suomessa palkansaajien ammatillinen järjestäytyminen oli huipussaan 1970-luvulla, mutta siitä se on yleisesti hiipunut. Suomi on kuitenkin edelleen muiden pohjoismaiden ohella runsaan järjestäytymisen ja työrauhan maa. Pohjoismaissa runsasta järjestäytymisastetta pitää yllä mm. ansiosidonnaisen työttömyysturvan organisointi ammattiliittojen työttömyyskassojen kautta. Jäsenten enemmistö tosin suhtautuu ay-liikkeeseen kuin vakuutuslaitokseen ja palveluntuottajaan, samaan tapaan kuin esimerkiksi valtioon suhtaudutaan. Kumpikin mielletään mieluummin palveluntuottajaksi kuin poliittisen osallistumisen alueeksi. Ranska on esimerkki lähes vastakkaista kulttuurista. Siellä ay-liikkeeseen kuuluvat vain siihen vahvasti sitoutuneet. Liittojen luonne on militantti ja ne saavat aikaan näyttäviä mielenosoituksia ja työtaisteluita. (Julkunen 2003, 68, 424-425.)

Yhtenä syynä laskevaan järjestäytymisasteeseen Suomessa on nähty 1990-luvun laman aikana tapahtunut työttömyysturvan heikentyminen. Työssäoloehdot pidentämällä on vaikeutettu nuorten pätkätyöläisten pääsyä liiton ansiosidonnaiselle työttömyyspäivärahalle. Massatyöttömyyden aikana syntyi kaksi eri työläisten ja työttömien ryhmää: ansiosidonnaisen piirissä oleva ydintyövoima ja epäsäännöllisillä työsuhteilla työskentelevä pätkätyöväki, joka jää usein perusturvan varaan. (Helander 2008, 15.)

Noin 79 prosenttia suomalaista kuuluu ammattiliittoon. Luku on suunnilleen sama kuin Ruotsissa. Tanskassa järjestäytymisaste lähentelee lähes 90 prosenttia. Keski-Euroopassa, kuten Saksassa, Tšekissä tai Alankomaissa, luku on noin 30 prosenttia. Yksi EU-maiden alhaisimmista järjestäytymisistä löytyy Ranskasta, jossa vain alle kymmenen prosenttia työntekijöistä kuuluu liittoon. (Julkunen 2003, 424.) Ranskalaisten liittojen aggressiivisuus ja poliittinen sitoutuneisuus selittänee alhaista jäsenmäärää. Suomessa ay-jäsenyys on suosittua valtavirtaa, mutta se koetaan lähinnä vakuutuksenomaisena turvana työttömyyttä vastaan.

3.3.3 Ay-liikkeen imago ja yhteiskunnallinen aktivismi

Vaikka ay-liikkeeseen edelleen luotetaan, ei ajan henki ole ollut sille täysin suotuista. Erityisesti SAK:laisen liikkeen alamäki liittyy siihen, että se edustaa imagoiltaan vanhaa, etuvastakohtiin lukkiutunutta, konfliktinhaluista ja työväenluokkaista toimintaa. Tämä imago on säilynyt, vaikka SAK ja sen liitot ovat itse asiassa globalisaation myötä omaksuneet ”uuden realismin” linjan. Luokkataistelun sijaan ne vetoavat kansalliseen hyvään puolustamalla sopimus- ja hyvinvointiyhteiskuntaa sekä suomalaista kilpailukykyä. Ay-liike haluaa esiintyä yhteisen hyvän edustajana suhteessa omistajien egoistisiin intresseihin ja globalisaation uhkiin. Solidaarisuudesta puolestaan puhuu eriarvoistumisen ja työn huonontumisen arvostelu. Toisaalta 2000-luvun SAK puhuu myös osallistumisjärjestelmien, kannustamisen, sitouttamisen ja hyvän johtamisen puolesta. (Julkunen 2008, 69-70.) Teemat ovat tuttuja myös kilpailukyky-diskurssista.

Toisinaan myös ay-liike on terhakoitunut kannanotoissaan. Monet muistavat 1980-luvun Etelä-Afrikka-boikotin ja solidaarisuustyön maan sorrettujen mustien työläisten puolesta.

Yhtenä modernin kilpailukyky-yhteiskunnan ilmentymänä on pidetty globaalien rahamarkkinoiden sääntelyn purkua, joka on johtanut kokonaisten kansantalouksien horjumisiin. Keinona rahavirtojen liikkumisen aiheuttamien ongelmien lieventämiseen on ehdotettu ns. Tobinin veroa, joka on eräänlainen pääomasiirtojen kansainvälinen liikevaihto- tai häittävero. (Simpura 2003, 245.) Paperiliiton kriittistä asennetta kilpailukyky-yhteiskuntaa kohtaan kuvaa se, että liitto antoi vuonna 2001 XVII liittokokouksen julkilausumassaan avoimen tukensa Tobinin veron puolesta toimiville kansalaisjärjestöille. Ay-liikkeen yhteinen vastarinta oli avainasemassa myös vuonna 2009, kun pääministeri Matti Vanhanen joutui peräytymään aikeistaan nostaa vanhuuseläkeikää.

Ajoittainen tehokaskaan aktivismi ei kuitenkaan ole poistanut Julkusen edellä mainitsemaa imago-ongelmaa. Kakkoskappaleessa käytiin läpi ay-liikkeen integroitumista hallitseviin rakenteisiin. Yhteiskunnallinen aktivismi ja toiminta näissä rakenteissa eivät kulje yhdessä uskottavasti. Toisaalta ”uuden realismin” linja ei ole poistanut käsitystä ay-liikkeestä konfliktinhaluisena ja etuvastakohtiin tarrautuvana vanhan koulukunnan toimijana. Voidaan todeta, että ay-liike jakaa voimakkaasti mielipiteitä: toisten mielestä se on niellyt kilpailukyky-yhteiskunnan syötin, toisille se edustaa uusia rakenteita vastustavaa epädynaamista ja vanhanaikaista änkyrälinjaa.

4 Tutkimusmetodien kuvaus

Tässä luvussa käyn läpi valitsemani tutkimusmetodiin liittyviä asioita. Jotta lukija voi vapaasti arvioida tutkimuksen luotettavuutta, kerron mistä laadullisessa tutkimusotteesta on kyse, miksi olen valinnut sen ja minkälaista kritiikkiä sen on saanut osakseen sekä miten tutkimuksen analyysiosuus käytännössä toteutetaan.

4.1 Kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimusote

Tutkimusaineistoni koostuu kirjoitetusta tekstistä, jonka tutkimiseen soveltuu kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimusote. Kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimusote tulisi kysymykseen, jos pyrkisin muuttamaan aineiston numerolliseen muotoon. Olenkin tehnyt niin tilastoidessani tekstistä löytyneiden havaintojen määrää, minkä tarkoituksena on ollut helpottaa suuren tutkimusmateriaalin hallintaa. Varsinainen kiinnostukseni on kuitenkin päästä aineiston sisälle pintaa syvemmälle, mihin uskon hienovaraisemman ja herkemman aineistolähtöisen laadullisen metodin sopivan paremmin.

Kvantitatiiviset metodit olivat kauan valta-asemassa suomalaisessa yhteiskuntatieteissä. Survey-analyysi eli lomaketutkimus ymmärrettiin klassiseksi koeasetelman jäljitelmäksi. Siinä kokeessa lähdetään hypoteesista, jonka mukaan riippumaton muuttuja vaikuttaa riippuvaan muuttujaan. Yhteiskuntatieteellisessä kvantitatiivisessa analyysissä argumentoidaan lukujen ja niiden välisten systemaattisten ja tilastollisten yhteyksien avulla; etsitään tilastollisia säännönmukaisuuksia tavoista, joilla eri muuttujien arvot liittyvät toisiinsa. Vaikka kvantitatiiviset metodit ovat ainakin tämän tutkimuksen tekijälle olleet aina melko haasteellisia, ovat ne Alasuutarin mukaan historiallisesti juuri sitä, mitä sekä valtaväestö että yhteiskuntatieteiden opiskelijat ovat käsittäneet alan tieteellisen tutkimuksen olevan. (Alasuutari 1999, 31-37.)

Grönforsin (1982, 12) mukaan survey-tutkimuksella voi olla vaikeuksia päästä kunnolla pintaa syvemmälle. Parhaimmassakin lomaketutkimuksessa tutkijalla on vain rajalliset keinot kontrolloida vastausten antamaa tietoa ja vastaajien viitekehystä. Koska tutkimusaineistoni koostuu vanhoista lehtiartikkeleista, ei ole pelkoa siitä, että ”vastaaja” toimisi epärehellisesti tai pyrkisi tietoisesti normaalitilanteesta poikkeavaan käytökseen. Silti edellä mainittu kvantitatiivisten metodien kritiikki pätee myös omassa

tutkimuksessani. Tutkimusaineistoni on toki luotettavaa, mutta tahdon siitä huolimatta ottaa erityisesti huomioon myös sitä ympäröivän viitekehyksen. Tämä onnistuu parhaiten laadullisessa tutkimuksessa.

Eroa kvalitatiivisten ja kvantitatiivisten metodien välillä voidaan tehdä jossain määrin sen mukaan, millainen on tutkijan tieteenfilosofinen ote. Kvalitatiivinen tutkimus painottuu yleensä enemmän teorianmuodostukseen ja kvantitatiivinen tutkimus hypoteesin todentamiseen. Kyselylomakkeen laatijalla on jo yleensä paljon etukäteisoletuksia tutkimuskohteestaan, muuten kyselylomakkeen teko ei olisi mahdollista. Kvalitatiivisen menetelmien käyttäjät taas pyrkivät pitämään kysymyksenasettelunsa mahdollisimman avoimina ”kentältä” saaduille vaikutteille. Kvantitatiivisia menetelmiä käyttävä tutkija määrää kysymyksenasetteluna itse, kun taas kvalitatiivisia käyttävä pyrkii usein ensin etsimään vastaukset kentältä, ja muodostamaan sopivat kysymykset sen pohjalta. Tilastollisia menetelmiä käyttävä tutkija siis useimmiten perustaa tutkimuksensa deduktiivisen (yleiseltä tasolta yksityiskohtiin etenevän) logiikan varaan, kun taas kvalitatiivisten menetelmien käyttävä tutkijan työ perustuu induktiiviseen (yksityiskohdista yleiselle tasolle etenevän) logiikan varaan. Siinä empiiristä aineistoa käytetään siis teorianmuodostukseen, eikä teorioiden tai hypoteesien todentamiseen, kuten deduktiivisessa tutkimuksessa. (Grönfors 1982, 13, 27-30.)

Jako kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimusotteen välillä ei tänä päivänä ole enää kiveen hakattu. Usein molempia sovelletaan samassa tutkimuksessa ja samaan tutkimusaineistoon. Kvalitatiivisia ja kvantitatiivisia analyysia voidaan siis pitää tietyssä mielessä jatkumona, ei toisiaan pois sulkevinä analyysimalleina. Sen sijaan on järkevämpää erottaa kaksi tutkimuksen tekemisen tulkintamallia: luonnontieteen koeasetelma ja arvoituksen ratkaiseminen. (Alasuutari 1999, 32.) Omalla kohdallani jälkimmäinen on oleellinen.

4.2 Laadullisen analyysin vaiheet

Arvoituksen ratkaiseminen on laadullisen analyysin jälkimmäinen osa. Sitä ennen on suoritettava havaintojen pelkistäminen. Käytännössä nämä kaksi vaihetta nivoutuvat aina toisiinsa. Havaintojen pelkistämässä voi erottaa kaksi osaa. Ensinkin aineistoa pitää

tarkastella tietystä teoreettis-metodologisesta näkökulmasta. Huomion on kiinnitettävä siihen, mikä on teoreettisen viitekehyksen ja kulloisenkin kysymyksenasettelun kannalta olennaista. Näin analyysin kohteena oleva aineisto (omassa tutkimuksessani tekstimassa) tiivistyy pienemmäksi määräksi ”raakahavaintoja”. Pelkistämisen toisessa vaiheessa havaintoja karsitaan lisää niitä yhdistelemällä. Erilliset raakahavainnot yhdistetään yhdeksi havainnoksi tai ainakin harvemmaksi havaintojen joukoksi. Tämä onnistuu, kun etsitään havaintojen yhteinen piirre tai nimittäjä, joka pätee poikkeuksetta koko aineistoon (toisin kuin kvantitatiivisessa, poikkeuksia ei sallita). Vaihetta voi kutsua myös informaation pilkkomiseksi, jonka kautta pyritään luomaan erilaisia ilmausten ylä- tai alaluokkia ja niiden kautta teoreettisia käsitteitä (abstrahointi). (Alasuutari 1999, 40; Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.)

Havaintojen pelkistämisen jälkeen on vuorossa itse pelkistettyjen havaintojen pohjalta tehtävä arvoituksen ratkaiseminen. Vaihetta kutsutaan myös tulosten tulkitsemiseksi. Tässä gradussa on siis tarkoitus löytää ratkaisu arvoitukseen: ”Millainen toimija Paperiliitto on ollut suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutoksessa kilpailukyky-yhteiskunnaksi vuosina 1985-2009?” On muodostettava ymmärrettäviä rakennekokonaisuuksia tutkimusaineiston pohjalta. (Alasuutari 1999, 44.) Yleensä analyysitapoihin liittyviä ”sääntöjä” ei pidä ymmärtää teknisiksi analyysin toteuttamisen välineiksi vaan eräänlaisiksi orientoitumistavoiksi, joilla tulkintaprosessia pyritään systematisoimaan ja välttämään tulkinnan mielivaltaisuutta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 102).

Valitsemaani analyysitapaa voi seikkaperäisemmin kutsua vielä sisällönanalyysiksi. Se on tekstianalyysiä, samoin kuten esimerkiksi historiallinen analyysi tai diskurssianalyysi. Historiallisen analyysin tarkoitus on luoda menneisyydestä kokonaiskuva ja kuvata historian tapahtumia niin kuin ne todellisuudessa tapahtuivat. Sisällönanalyysi ja diskurssianalyysi puolestaan tarkastelevat inhimillisiä merkityksiä, joita laadullisen tutkimuksen historiasta löytyy. Edellä mainitut taas erottaa toisistaan se, että sisällönanalyysissä etsitään tekstin merkityksiä, kun taas diskurssianalyysissä analysoidaan, miten näitä merkityksiä tekstissä tuotetaan. Sisällönanalyysissä aineisto hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudestaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 104, 108.)

4.3 Onko metodi luotettava?

Ilman eksplisiittisesti määriteltyä metodologiaa tutkimus muuttuu helposti omien ennakkoluulojen empiiriseksi todisteluksi. Sen sijaan tutkimusaineistolle pitää antaa mahdollisuus osoittaa tutkijan tutkimusasetelma kestävämmäksi ja tämän oletukset vääriksi. (Alasuutari 1994, 82.)

Koska tutkimuskysymyksessäni pohditaan sitä, miten Paperiliitto on asemoinut itsensä kilpailukyky-yhteiskunnassa, on hyvä antaa liiton puhua tähän liittyvistä asioista omin sanoin. Tämä on aina tärkeää, kun tutkitaan merkitysrakenteita siitä, miten joku tai jokin (tässä tapauksessa siis ammattiliitto) hahmottaa tai jäsentää asioita. Liiton lehti käsittelee pääkirjoituksissaan usein jäsenkuntaansa koskettavia yhteiskunnallisia asioita ja suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutosta. Lehti pyrkii representoimaan yhteiskuntaa omassa paperiliittolaisessa kontekstissaan. Uskon pääkirjoitusten antavan erittäin luotettavan ja rehellisen kuvauksen siitä, miten Paperiliitto on kunakin ajanjaksona ympäröivään yhteiskuntaan suhtautunut. Uskon siis, että vastaus tutkimuskysymykseeni todella löytyy tutkimusaineistostani.

Laadullinen sisällönanalyysi mahdollistaa käytännössä vastauksen löytymisen aineistosta. Sillä keinolla pystyn analysoimaan dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti, ja sisällönanalyysi sopii myös lehtitekstien kaltaisen strukturoimattoman aineiston analyysiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103). Kuten aiemmin laadullisesta tutkimuksesta sanottiin, pyrin ”pitämään kysymyksenasettelut mahdollisimman avoimina kentältä saaduille vaikutteille”. Olen tutkinut taustaksi ja teoreettiseksi viitekehyyksi suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutosta, paperiteollisuutta ja ay-liikettä monelta kantilta, eli osaan kiinnittää aineistossa huomiota oikeisiin asioihin ja sitä kautta tehdä hyviä raakahavaintoja. Koska tekstimateriaalia on paljon ja se on kaikki Paperiliiton omasta kynästä lähtenyt, uskon oikeiden havaintojen löytyvän ja teoreettisten käsitteiden syntyvän valitsemallani metodilla.

Monia sisällönanalyysilla toteutettuja tutkimuksia on kritisoitu keskeneräisiksi siitä syystä, että sillä saadaan kerätty aineisto ainoastaan järjestetyksi johtopäätösten tekoa varten. Tutkija tekee virheen, jos hän ei kykene tekemään tutkimuksessaan mielekkäitä johtopäätöksiä, vaan esittelee järjestetyn aineiston ikään kuin tuloksina. (Tuomi &

Sarajärvi 2009, 103.) Pystyn tutkimuksessani tulkitsemaan johtopäätöksiä pätevästi, sillä taustatutkimuksen kautta tunnen myös aineistoni viitekehukset.

Perinteisesti metodikirjallisuudessa tutkimusmenetelmien luotettavuutta käsitellään validiteetin (että tutkimuksessa on tutkittu sitä, mitä on luvattu) ja reliabiliteetin (tutkimustulosten toistettavuus) kautta. Laadullisen tutkimuksen parissa em. käsitteiden käyttö on saanut kritiikkiä, sillä ne ovat syntyneet määrällisen tutkimuksen piirissä ja niiden on katsottu vastaavan lähinnä sen tarpeita. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 137-138.) Vaikka validiteetin ja reliabiliteetin käsitteiden käyttö ei laadullisessa tutkimuksessa ole ideaalista, mielestäni molemmat täyttyvät tässä tutkimuksessa.

Tutkimusmateriaali ja tutkimusmetodi mahdollistavat siis luotettavien tulosten muodostamisen, kunhan tutkimus toteutetaan hyvien tieteellisten käytäntöjen mukaisesti. Pyrin kaikilla tavoin toteuttamaan näitä hyviä käytäntöjä.

5 Tutkimusaineisto

Graduni ydinaineistona toimivat Paperiliitto-lehden pääkirjoitukset. Paperiliitto-lehti on Paperiliiton järjestölehti ja pää-äänenkannattaja, jonka tilaajia ovat automaattisesti kaikki liiton jäsenet. Ensimmäinen lehden numero ilmestyi tammikuussa 1959. Pääkirjoitukset valitsin siksi, että ne yleensä käsittelevät aiheita, jotka ovat sisällöltään ajankohtaisia ja lukijakunnalle tärkeitä. (Kotilainen 2003, 70.) Ne kuvaavat Paperiliiton kantoja, mielipiteitä ja painotuksia melko reaaliajassa.

Tutkimukseni kokonaisajanjaksona lehti on ilmestynyt vuosittain 22 kertaa (vuosina 1985-1988), 16 kertaa (1989-2007) ja kymmenen kertaa (2008-2009). Yhteensä lehtiä ilmestyi 25 vuoden aikana 402 kappaletta.

Paperiliitto-lehdellä on toimitus liiton tiloissa. Toimituskuntaan on vuosien mittaan kuulunut päätoimittajan lisäksi yhdestä kolmeen toimittajaa ja toimitussihteerä. Tutkimusajanjakson parina viimeisenä vuonna päätoimittajan tehtävää on hoitanut Paperiliiton puheenjohtaja Jouko Ahonen. Oman arvioni mukaan lehti kuvaa uskottavasti Paperiliiton kantoja, mielipiteitä ja painotuksia eri ajanjaksoina. Se ei missään tapauksessa ole puolueeton tai riippumaton julkaisu, vaan nimenomaan Paperiliiton näkökannasta asioita ruotiva. Tästä syystä se sopii kuvaamaan tutkimuksessani liiton näkökulmia ja mielipiteitä vuosien mittaan. Laitan lehden ja liiton väliin yhtäläisyysmerkin.

Gradua tehdessä olen ollut jonkin verran yhteistyössä Paperiliiton kanssa. Pääsin käyttämään liiton lehtiarkistoja, sain käyttää liiton kopiokonetta korvauksetta ottaessani talteen pääkirjoituksia sekä tilat kopiointityön ajaksi. Paperiliitto ei ole vaikuttanut tutkimusprosessiin tai sen tuloksiin.

5.1 Aineiston kuvaus

Aineiston käsittelyn aloitin tekemällä raakahavaintoja, joita materiaalista kerääntyi useita satoja. Tämän jälkeen Alasuutarin (1999, 40) ohjeiden mukaan yhdistelin havaintoja harvemmiksi havaintojen joukoiksi, joita muodostui yhteensä yhdeksän kappaletta (ks. taulukko alla). Ne pääkirjoitukset, joista tein havaintoja, ovat listattuna gradun

liiteluettelossa (liite 1). Muodostetut kategoriat perustuvat käsittelemääni teoreettiseen aineistoon kilpailukyky-yhteiskunnan ominaisuuksista.

Seuraavassa taulukossa on tiivistelmä kategorioista kolmessa suunnilleen yhtä pitkässä ajanjaksossa. Lokeroissa on kuhunkin kategoriaan kuuluvien havaintojen lukumäärä ja sen perässä kyseisen kategorian prosenttimääräinen osuus kaikista havainnoista ajanjakson aikana. Alimmassa sarakkeessa on tutkimusajanjakson kaikkien havaintojen yhteismäärä.

	1985-1993	1994-2001	2002-2009
Hyvinvointivaltio, julkinen sektori, valtiovalta	41 16,7 %	30 20,5 %	16 18,3 %
Globalisaatio ja talouden avautuminen	11 4,5 %	15 10,3 %	7 8,0 %
Yritysten johtamiskulttuuri, yhteiskuntavastuu, valtionyhtiöt	15 6,1 %	17 11,6 %	20 23,0 %
Eriarvoistuminen, tuloerot, yhteiskunnan oikeistolaistuminen	28 11,4 %	7 4,8 %	9 10,3 %
Hyökkäykset ay-liikettä vastaan, työntekijän aseman heikentyminen, työnantajan aseman vahvistuminen	44 18,0 %	33 22,0 %	19 21,8 %
Palkankorotukset, tuottavuus, kilpailukyky	23 9,4 %	19 13,0 %	2 2,3 %
Talouspolitiikka ja laman torjunta	20 8,2 %	11 7,5 %	2 2,3 %
Deindustrialisaatio, teollisuuden rakennemuutos, heikentyvä työllisyys	20 8,2 %	2 1,4 %	6 7,0 %
Joukkohenki, oppositioasema, ay-identiteetti	43 17,6 %	12 8,2 %	6 7,0 %
Havaintoja yhteensä	245 kpl	146 kpl	87 kpl

Taulukko 1. Havaintokategoriat ja havaintojen määrät (ks. myös liite 1).

Havaintojen määrä suhteutettuna kunakin ajanjaksona ilmestyneiden lehtien määrään vähenee mitä lähemmäs nykypäivää siirrytään: vuosina 1985-1993 havaintoja on noin 1,46 per lehti, vuosina 1994-2001 noin 1,14 havaintoa per lehti ja vuosina 2002-2009 tasan 0,75 havaintoa per lehti. Luvuista voi päätellä, että kilpailukyky-yhteiskuntaan liittyvä keskustelu on 25 vuoden aikana Paperiliitossa tasaisesti vähentynyt.

5.2 Havaintokategoriat

Seuraavassa käyn läpi kuhunkin kategoriaan liittyviä havaintoja. Koska havaintojen määrä on niin suuri, ei niitä ole tässä mahdollisuus esittää kaikkia. Pyrin kuitenkin asialliseen kattavuuteen, josta saa hyvän käsityksen siitä, miten Paperiliitto on ajan myötä kuhunkin asiaan suhtautunut. Jokaisen havaintoesimerkin perässä on mainittu suluissa lehden numero, pääkirjoituksen otsikko ja julkaisupäivämäärä.

5.2.1 Hyvinvointivaltio, julkinen sektori, valtiovalta

Tämän otsikon alle on kerätty kaikki havainnot, jotka liittyvät hyvinvointivaltion ja julkisen sektorin kehittämiseen sekä valtiovaltaan. Tällä alueella Paperiliitto on ollut hanakka kritisoimaan maan hallitusta, oli hallituksen kokoonpano mikä vain. Liitto on myös profiloitunut julkisten palveluiden, sosiaali-, työttömyys- ja eläketurvan puolustajana. Hyvinvointivaltion puolustaminen alasajoa vastaan kiihtyy erityisesti 1990-luvun alun laman tienoilla, mutta on ollut korkealla liiton agendalla myös muina aikoina.

Vuodet 1985-1993

1980-luvun puolivälissä Paperiliitto ei juuri keskustellut hyvinvointivaltiosta. Maininnat jäävät lähinnä työsuhde- ja työttömyysturvaan liittyviksi yksittäislauseiksi.

Liittomme pitää tärkeänä esimerkiksi työttömyysturvan lisäämistä sekä kassojen toimintaedellytysten parantamista kassojen rasisusta lisäämättä. (17 Neuvottelut jatkuvat 10.10.1988)

Kunnolla vauhtiin päästään vasta 1990-luvun puolella. Suomi on lamassa ja hallitus on porvarillinen. Paperiliitto suhtautuu erittäin kriittisesti kaikkiin julkisiin leikkauksiin ja muihin valtiovallan toimiin, mitkä saattavat heikentää palkansaajan tai työttömän asemaa. Itsensä Paperiliitto samaistaa sellaiseen työmarkkinakentän palkansaajapuoleen, joka pyrkii rakentaviin ja vastuullisiin ratkaisuihin.

Paperiliitto torjuu jyrkästi hallituksen suunnitelmat lisätä lamasta muutenkin eniten kärsivien kuormitusta työttömyysturvamaksun nostolla ja toimeentuloturvan heikentämisellä. (8 Mitä tekee valtioneuvosto? 1.7.1991)

Paperiliitto pitää välttämättömänä hallituksen esittämien työttömyysturvan heikennysten ja muiden epäkohtien korjaamista. Tähän on ensisijaisesti pyrittävä nopein neuvotteluin ja kaikkien rakentavien voimien yhteistyöllä. (6 Työttömyysturvan huonontaminen lisää lomautuksia 27.4.1992)

Suomalainen SAK:lainen ay-liike on perinteisesti ollut poliittisten vasemmistopuolueiden yhteistyökumppani. Hallituksen ollessa porvarillinen Paperiliitto korostaa omaa yhteistyökykyään. Ongelmana lamatalkoissa liitto näkee lähinnä porvarihallituksen, joka työnantajapuolen kannustamana pyrkii tekemään oikeistolaista, uusliberalistista politiikkaa. Paperiliiton kannoissa on nähtävissä perinteisen, konsensukseen nojaavan hyvinvointivaltion puolustamista.

Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta voi säilyä vain, mikäli hallitus nopeasti palaa työnantajien tukemista erikoisista talouskokeiluistaan laaja-alaiseen yhteistyöhön. (8 Hallituksen lopetettava erikoislaatuiset kokeilunsa 8.6.1992)

Laman keskellä Paperiliitto tukee keskusjärjestönsä SAK:n toimia työttömyysturvan heikentämistä vastaan. Paperiliitto on yleensäkin ollut aktiivisesti tukemassa SAK:ta monissa asioissa. Vanhan koulukunnan ammattiliittona Paperiliitto tuntee olevansa osa palkansaajien yhteisrintamaa, jota SAK symboloi.

Palkansaajien nykyisen työttömyysturvan säilyminen on välttämätön edellytys sopimusneuvotteluille. Paperiliitto edellyttää SAK:lta riittäviä toimia hallituksen suunnitelmien suunnittelemien työttömyysturvan huononnusten

torjumiseksi. Liitto on osaltaan valmis antamaan näille toimille kaiken tukensa. Kyse on sekä työttömien toimeentulosta että palkansaajien perusturvallisuudesta. (11 Ostovoimaa vahvistettava 7.9.1992)

Porvarihallituksen hyvinvoinnin vastaisia toimia Paperiliitto pitää usein ideologisina, ei järkiperusteisina. Pelko on, että ideologisesti oikeistolainen hallitus romuttaa hyvinvointivaltion rakenteet periaatteellisista syistä, vaikka toimet samalla syventäisivät lamaa.

Hallituksen esitykset palkansaajien työttömyys- ja eläketurvan heikentämiseksi perustuvat ensisijaisesti ideologisiin syihin eivätkä ainakaan helpota lähivuosien talousongelmien ratkaisua. (14 Työttömyys- ja eläketurva tuloratkaisun kynnyksikysymys 9.11.1992)

Maan hallitukselle käydyt neuvottelut antavat oppia siitä, ettei suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa voi ideologisin perustein romuttaa. Saamansa opin hallitus voi hyödyntää lainsäädännön uudistuksia miettiessään. (15 Heikomman asialla 30.11.1992)

Paperiliitto nostaa maan hallituksen ideologisen oikeistolaisuuden rinnalle myös ajatuksen siitä, että porvarihallitus ajaisi muutoksia työmarkkinoille erityisesti työnantajien voiman kasvattamiseksi. Porvarit ja työnantajat kuvataan työntekijäpuolelle suoranaisesti vihamielisenä joukkona, joka ei kaihda juuri mitään keinoja valtansa kasvattamiseksi. Jopa itse aiheutettu lama ja suurtyöttömyys valjastetaan aseiksi, joilla työntekijöitä voidaan kurittaa yhä pahemmin.

Työttömyysturvan heikentäminen ja sopimusturvan murentaminen ovatkin porvarihallitukselle tärkeitä lähinnä työnantajien ylivallan lisäämiseksi työpaikoilla. (16 Tuloratkaisun jälkeen 21.12.1992)

Nyt hallitus pyrkii hyödyntämään aiheuttamaansa työttömyyttä laatimalla lakiesityksiä palkansaajien oikeuksien vähentämiseksi sekä ansio-, eläke- ja työttömyysturvan heikentämiseksi. (7 Jäseniä puolustettava 17.5.1993)

Paperiliitto asettuu vastustamaan kaikkia keinoja, joilla yhteiskunnan heikoimpia suojaavia turvaverkkoja pyritään puhkomaan. Liitto asettaa itsensä pohjoismaisen hyvinvointivaltion puolustajaksi, porvarihallituksen ja oikeistolaisen ideologian vastavoimaksi. Samalla hallitus asetetaan hyvinvointivaltioperinteen katkaisijaksi tai ainakin poikkeukseksi hyvinvointivaltio-orientoituneessa jatkumossa.

Paperiliitto ei tule hyväksymään hallituksen esityksiä palkansaajien ja työttömien aseman heikentämiseksi. (7 Jäseniä puolustettava 17.5.1993)

Porvarihallituksen tavoiteasettelussa työllisyydellä ei ole sitä painoarvoa, mihin pohjoismaisissa yhteiskunnissa on totuttu. Oikeistolaiset arvot näkyvät myös palkansaajien sosiaaliturvan huonontamisena, palkansaajien verojen ja maksujen lisäämisenä, pääoma- ja yrittäjätulojen verotuksen keveyttenä sekä pankki- ja muun elinkeinotuen rajuna kasvuna. (8 Paperiliiton XVI liittokokouksen julkilausuma 14.6.1993)

Laman syvetessä myös Paperiliiton hyvinvointivaltioon ja valtiovaltaan liittyvät termit alkavat koveta. Hyvinvointiajattelusta poikkeamista pidetään ”kansallisena onnettomuutena”, joka on pakko torjua vaikka sitten uusien eduskuntavaalien avulla. On käynyt selväksi, että Paperiliitto haluaa muutoksen hallituskokoonpanoon.

On kansallinen onnettomuus, mikäli ihmisten hyvinvointiin tähtäävään politiikkaan ei palata nopeasti, tarvittaessa vaikka ennenaikaisia eduskuntavaaleja käyttäen. (8 Paperiliiton XVI liittokokouksen julkilausuma 14.6.1993)

Kategorian havainnot lisääntyvät mitä syvemmmälle lamaan mennään. Nostamalla esiin porvariministerien kommentteja (”ansioturva yhteiskunnan syöpä”) korostetaan hallituksen työntekijöitä kohtaan tuntemaa inhoa. Liitto haluaa rinnastaa työntekijöiden ahdinkoa pääomaan ja maanviljelijöihin, joilla on omat edusmiehensä hallituksessa. Työntekijän puolella on vain ammattiliitto.

Ihmisten luottamusta tulevaisuuteen ei voi lisätä jättämällä loma-autetut ja pitkäaikaistyöttömät heitteille, julistamalla ansioturva yhteiskunnan syöväksi,

pelottelemalla irtisanomisilla ja ilmoittamalla, että seuraavaksi on tarkoitus käydä eläkkeiden kimppuun. Toivoa voisi tuoda esimerkiksi selkeä suunnitelma siitä, miten valtavia hyvinvointitappioita aiheuttavaa pankki- ja maataloustukea rajoitetaan. (12 Pahoinvointi ja voitot kasvavat 27.9.1993)

Vuodet 1994-2001

Paperiliitto puolustaa ansiosidonnaista työttömyysturvaa. Tässä asiassa liitto on nokat vastakkain erityisesti Keskustapuolueen kanssa, joka perinteisesti on suhtautunut nuivasti ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan.

Suomalaisten elinikäisen hyvinvoinnin turvaavien järjestelmien romuttajat ovat iskeneet lihakirveen lempeydellä ansiosidonnaiseen eläketurvaan. (6 Eläkepommei onkin suutari 2.5.1994)

Eläkepommei tikittää lähinnä keskustalaisissa käsissä. Keskusta on aina hellinyt ajatusta tasaturvasta, jonka maksumiehiksi keskusta mielellään panisi ansiosidonnaisia järjestelmiä itse maksaneet palkansaajat. (6 Eläkepommei onkin suutari 2.5.1994)

Vuonna 1995 toimintansa aloitti Paavo Lipposen sateenkaarihallitus. Vaikka hallituksessa ovat edustettuna SDP ja Vasemmistoliitto, keskittyy Paperiliitto tiuhaan kritisoimaan hallituksen säästökeinoja. Tästäkin huolimatta ollaan erittäin iloisia porvarihallituksen kaatumisesta vaaleissa.

Suomeen on syntymässä palkansaajaa edeltäjänsä paremmin ymmärtävä hallitus. Parempi ymmärtäminen ei tarkoita, että ammattiyhdistysliike olisi kritiikittä tyytyväinen Paavo Lipposen säästökaavailuihin. (5 Kuormaa tasaisesti 10.4.1995)

Julkisuudessa esitetyt tulevaan hallitusohjelmaan aiotut leikkaukset eivät palkansaajia ja niiden etujärjestöjä tyydytä. (5 Kuormaa tasaisesti 10.4.1995)

Paperiliitto piirtää melko ankean kuvan Lipposen hallituksen ensivaiheista. Hallituksen vaihdos ei kuulemma ”näy vielä juuri mitenkään”. Hallituksen ensibudjetin leikkauksia työttömyysturvaan vastustetaan selkeästi.

Työttömien ansioturvaa ei saa huonontaa. Paperiliitto ei hyväksy hallituksen budjettiriihessä esittämää työttömyysturvan 1,5 miljardin leikkausta. (11 Tuottavuus huomioitava tuossa 4.9.1995)

Kadun henkilön näkökulmasta hallituksen vaihdos ei näy ainakaan vielä juuri mitenkään. Uudenkin hallituksen leikkaukset kurittavat kansaa eikä työttömyys ole hallituskauden alkukuukausina alentunut toivotulla tavalla. Hallituksen esikoisbudjettikaan ei sisällä mitään suurta riemun aihetta. Pessimistin mielestä porvarihallitus olisi yhtä hyvin voinut jatkaa ajalehtimistaan maan johdossa. (12 Sateenkaaren alkupäätä rasittaa porvarihallituksen perintö 25.9.1995)

Porvarihallituksen aikaan Paperiliitto liitti mielellään hallituksen samaan vihollisleiriin työnantajien kanssa. Samaan leiriin joutuu nyt myös Lipposen hallitus, joka pyrkii työnantajien kanssa rikkomaan yhdessä sovittuja hyvinvointivaltioon liittyviä asioita.

Sopimusyhteiskuntamme horjumista osoittavat työnantajien ja hallituksen pyrkimykset rikkoa viime syksyn tuloratkaisuun liittyvät työttömyysturvaa koskevat sitoumukset. Tällaista Paperiliitto ei hyväksy. (6 Huomiseen historiasta oppien 13.5.1996)

Laman jo käännyttyä parempaan Paperiliitto muistuttaa vielä siitä, että juuri ay-liikettä on kiittäminen hyvinvointivaltiosta. Laman jäädessä pikku hiljaa taakse myös retoriikka pehmenee. Liitto pyrkii myös parantamaan hiipuvaa ay-liikkeen yhteishenkeä.

Porukalla (ay-liikkeessä) on haettu yhteiskunnallisen sarron ja alistamisen lopettamista. Porukalla on haettu työehtosopimisoikeuksia. Porukalla toimien on rakennettu pohjoismaista hyvinvointiyhteiskuntaa ja porukalla sen perusrakenteita on puolustettu. (5 Porukalla toimeen 14.4.1997)

Valtiovarainministeri Sauli Niinistö saa kunnian toimia oikeistolaisen ja hyvinvointivaltiovastaisen ideologian symbolina. Oikeisto pyrkii edelleen ajamaan alas hyvinvointirakenteita vain ideologisista syistä, eikä sitä oikeasti kiinnosta työttömyysongelma. Paperiliitto on myös huolissaan siitä, että palkansaajat äänestävät hyvinvointivaltiovastaista oikeistoa vastoin omaa etuaan. Liitto ei missään vaiheessa tunnustaudu vasemmistolaiseksi, mutta se on selkeästi ei-oikeistolainen ja epäporvarillinen.

Niinistön puheenvuorossa kuuluukin enemmän kotimaisen ja eurooppalaisen oikeiston perinteiset tavoitteet ay-liikkeen ja sen myötävaikutuksella syntyneen hyvinvointivaltion turvaverkkojen alanajamisesta kuin ratkaisujen etsiminen Suomen tämänhetkiseen työttömyyteen. (10 Työttömyysturvan leikkaus ei työllistä ketään 14.8.2000)

Palkansaajien äänillä valtaansa kasvattanut oikeisto on ryhtynyt käyttämään saamaansa valtaa juuri, kuten sopii odottaa: tulilinjalla ovat työväenliikkeen luomat hyvinvointiyhteiskunnan turvajärjestelmät: yhteiset, saajalleen maksuttomat, verovaroin kustannetut terveys- ja koulutuspalvelut ja sosiaaliturva. (10 Kenen pussiin eläkeikää nostetaan? 13.8.2001)

Vuodet 2002-2009

Paperiliitto ei kannata kokonaisveroprosentin alentamista, vaikka monet sen suhteellisen hyvätuloiset jäsenet voisivat siitä hyötyä. Syitä tähän lienee kaksi. Ensinkin Paperiliitto olettaa jäseniensä saavan lähinnä palkkatuloa, ei esimerkiksi pääomatuloja. Aiemmissa lausunnoissaan liitto ei ole kannattanut palkansaajan, vaan nimenomaan pääoman, verotuksen kiristämistä. Toiseksi liitto identifioitunut osaksi vanhan koulukunnan solidaarista ay-liikettä, jonka ideologiaan kuuluu julkisten palveluiden puolustaminen, vaikka se ei omien jäsenien suoran taloudellisen edun mukaista aina olisikaan.

Sellaista yhtälöä, jossa verot alenevat ja julkiset palvelut paranevat, ei ole. Verotulot ovat välttämättömiä kansalaisten hyvinvointipalvelujen ja sosiaaliturvan rahoituksen takia. Hyvä julkisen sektorin työllisyys laajentaa

veropohjaa, parantaa palveluja sekä vähentää sosiaaliturvamenoja – leikkaukset toimivat päinvastoin. (6 Arvot vinossa 29.4.2002)

Mitä tulee valtiovallan tulo- ja sosiaalipoliittisiin toimiin, Paperiliiton liittovaltuusto pitää palkansaajien ansioturvan ja muun keskeisen ansioturvan kehittämistä tärkeämpänä kuin hyvinvoinnin kustannuksella tehtyjä veronkevennyksiä. (8-9 Paperiliitto valmistautuu sopimusneuvotteluihin 10.6.2002)

Seuraava lainaus kuvaa hyvin Paperiliiton arvopohjaa. On kohtuullista olettaa, että melko hyvin tienaava, työssä käyvä paperityöntekijä tuskin on esimerkiksi julkisten terveystalveluiden ensisijainen käyttäjä. Silti sekä niitä että progressiivista verotusta puolustetaan.

Ostovoiman kasvu on tarpeen, mutta veronkevennykset ovat monella tapaa ongelmallinen keino sen kasvattamiseksi. Yhteiskunta joutuu alenevilla verokertymillä yksityistämään palveluja ja korottamaan palveluiden hintoja. Tämä heijastuu voimakkaimmin peruspalkansaajaan, joka on usein suurin julkisten palveluiden käyttäjä. Lisäksi valtioveron alennus on usein leikattu pois kiristämällä kunnallisveroa, joka tasaverona suosii suurituloisia. (12 Ei ainoastaan ostovoimasta 20.9.2004)

Kuten tämänkin gradun teoreettisessa osassa on moneen kertaan todettu, alkoi suomalaisen yhteiskunnan muutosprosessi kohti kilpailukyky-yhteiskuntaa noin 1980-luvun puolivälissä. Tämän on tajunnut myös Paperiliitto, joka uuden vuosituhannen puolella muistelee muutosta edeltäneitä aikoja lämmöllä.

Suomalainen sopimusyhteiskunta saavutti huippunsa 1980-luvulla. Suomea kehitettiin yhteisymmärryksellä, konsensuksella, johon sitoutuivat niin valtiovalta, ammattiliitot kuin työnantajajärjestötkin. Tuloksena oli vakaa yhteiskunnallinen kehitys, aidosti sosiaalisesti säädelty markkinatalous. (6 Kalenvankankaalta konsensukseen 8.5.2006)

Tutkimusajankohdan lähestyessä loppua Paperiliitto haukkuu vielä kunnolla Suomen valtion omistajaohjauksen, jonka puutteiden vauhdittamana mm. Stora Enson Kemijärven tehdas suljettiin pari vuotta aikaisemmin. Näin Paperiliitto asettuu vastustamaan yhtä kilpailukyky-yhteiskunnan pyhintä sääntöä: vapaiden markkinoiden toimintaan ei saa puuttua. Paperiliitto ei hyväksy vallitsevaa, ministeri Häkämiehen toistamaa kilpailukyky-diskurssia.

Jääräpään kaverina tuhannen ihmisen työpaikan menettämisessä oli hölmö, Stora Enson suurin omistaja Suomen valtio. Vaikka Vanhasen hallituksen sisältäkin kuului kritiikkiä Stora Ensoa kohtaan, ei hallitus lopulta tehnyt yhtään mitään. Valtio-ohjauksesta vastaavan ministeri Häkämiehen monesti julkisuudessa esittämä perustelu, ettei valtiolta voi omistajana päättää, mikä tehdas pitää sulkea, on täysin käsittämätön. Mistä ministeri on saanut varmuuden, että joku kannattava tehdas ylipäätään pitää sulkea? (1 Jääräpää ja hölmö 28.1.2008)

Hallituksen ministerin valtion omistajaohjauksesta vastaavan ministerin Jyri Häkämiehen johdolla rientävät kilvan toittamaan, ettei pörssiyhtiön päätöksiin voi mennä vaikuttamaan. Tätä emme ole Paperiliitossa koskaan voineet ymmärtää tai hyväksyä. Meillä on ollut ja on edelleen vankkumaton käsitys siitä, että viime kädessä se on omistaja, joka päättää yrityksen asioista. (7 "Vallatonta" omistamista? 21.9.2009)

5.2.2 Globalisaatio ja talouden avautuminen

Suomalaisen talouden avautuminen ja integroituminen globaaliin talouteen on ollut ay-liikkeelle hankala pähkinä purtavaksi. Toisaalta erityisesti metsäteollisuuden kaltainen vientiteollisuus on hyötynyt rajojen avautumisesta. Samalla globalisaatio on tuonut mukanaan lieveilmiöitä, jotka ay-liike tuntee uhkaaviksi. Finanssikapitalismin epävakaus on esimerkiksi Paperiliitossa noteerattu hyvin, ja rahamarkkinoiden nopeaa avaamista ei ole pidetty järkevänä. EU- ja EMU -jäsenyyksien kannattaminen kuvaa tiettyjen muuttuvaan maailmaan kuuluvien ilmiöiden hyväksymistä. Voidaanko tätä pitää mukautumisena kilpailukyky-yhteiskunnan raameihin? Mielestäni kysymys on

enemminkin realismista ja halusta välttää yhteiskunnallista marginalisoitumista. Paperiliitossa globalisaatiokeskustelu oli kovimmillaan 1990-luvun puolesta välistä lähtien ja se laantui hieman 2000-luvulla. Kaiken kaikkiaan globalisaation ruotiminen ei missään vaiheessa ole kuulunut Paperiliiton agendan kärkipäähän.

Vuodet 1985-1993

Paperiliitto samaistuu SAK:hon, joka vaatii pankkien vallan rajoittamista. 1980-luvun puolen välin tienoilla pankit käyttivät Suomessa melkoista yhteiskunnallista valtaa ja olivat metsäteollisuusyritysten suuromistajia. Käynnissä oli talouden avautuminen, jonka myötä yritysten omistajuus siirtyi yhä enemmän Suomen ulkopuolelle. Tässä mielessä Paperiliiton vaatimus siitä, että nimenomaan työntekijöillä pitäisi olla enemmän vaikutusta yritysten päätösten tekoon, on tuomittu epäonnistumaan.

SAK korostaa oikeutetusti, että pankkien vaikutusvaltaa on nykyisestä rajoitettava. Taloudellista demokratiaa tulee laajentaa siten, että myös palkansaajilla on entistä paremmat mahdollisuudet vaikuttaa yritysten päätöksentekoon. (11 SAK linjasi tulevaisuuttaan 12.6.1986)

Paperiliitto osaa ennustaa Euroopan integraation voimistuvan. Samalla se vaatii myös monikansallisia sääntöjä integraation ja globalisaation hallintaan. On hyvä muista, että 1980-luvun loppupuolella edes EU-jäsenyydestä ei juuri puhuttu yleisessä keskustelussa.

Euroopan taloudellisen yhdentymisen osalta kehitys on kulkemassa vaiheeseen, jossa tuotteiden, pääomien ja lähivuosina myös työvoiman vapaan liikkumisen ohella myös erilaisten näihin asioihin vaikuttavien yhteiskunnallisten normien yhtenäistämiseen kohdistuu kasvava paine. (19 Ay-liikkeenkin ylikansallistuttava 7.11.1988)

Talouden käydessä kuumimmillaan Paperiliitto toteaa, että ”rahamarkkinoiden vapauttaminen on ollut hallitsematonta”. Tätä voidaan pitää kiitettävänä kaukokatseisuutena, vaikka asiaa lähestytään lähinnä jäsenten palkkapussin näkökulmasta. Rahamarkkinoiden heikosti toteutettu avaaminen oli merkittävimpiä syitä 1990-luvun alun lamaan ja siitä johtuneeseen massatyöttömyyteen (ks. esim. Julkunen 2001).

Paperiliiton liittovaltuusto ei ole tyytyväinen talous- ja rahapoliittisten päätöksentekijöiden toimintaan kuluneen kaksivuotisen sopimuskauden aikana. Rahamarkkinoiden hallitsemattoman vapauttamisen ja välillisten verojen korottamisen aikaansaama inflaatio on mitätöinyt paperiteollisuudessa toteutetut palkankorotukset. Monella alalla työntekijöillä reaalitytulot ovat jopa laskeneet. (16 Edessä jäsenäänestys 18.12.1989)

Paperiliitto on huomannut finanssimarkkinoilla tapahtuvan spekuloinnin vaarat. Liitto ei suostu pääomapiirien virheiden maksajaksi. Sen kuvaama ”holtiton elämänmeno” kuvaa syitä laman syntyyn. Liitto siirtää vastuun asioiden sotkemisesta pois itsestään.

Toiseksi Metsä-Serla on viimeksi kuluneen vuoden aikana keskittynyt operoimaan osakemarkkinoilla ilmeisesti lähinnä spekulatiivisten voittojen toivossa. Yhtiö osti huomattavan korkeaan hintaan suuren määrän Yhtyneiden Paperitehtaiden osakkeita. Nurkanvaltaus jäi kuitenkin sen verran vajaaksi, ettei KOP:n ryhmällä ollut halua osakkeiden lunastamiseen. (12 Metsä-Serlan johto maksattaa virheitään työntekijöillä 24.9.1990)

Palkat eivät ole aiheuttaneet nykyisiä vaikeuksiamme, eikä niiden alentamiseen voida suostua. Syyt löytyvät muualta, ennen kaikkea holtittomasta elämänmenosta, joka meillä vallitsi jokin aikaa sitten. Suomeen virtasi ulkomaista rahaa ilman järkevää käyttötarkoitusta. Pankin tarjosivat velkaa kuin alennusmyyntitavaratalot, epäterve kasinotalous kukoisti, asuntojen hinnat nostettiin pilviin ja tuntureiden rinteille nousi huviloita kuin sieniiä syksyisen sateen jälkeen. (2 Palkka-ale ei tuottavuutta ylennä 11.2.1991)

Yritysten ja niiden kansainvälistyvällä omistajapohjalla nähdään olevan negatiivisia vaikutuksia. Kun Suomi on osa globaalia avointa taloutta, ovat myös kasvottomat kansainväliset sijoittajat lisänneet valtaansa suomalaisissa yrityksissä. Nämä piirit taas toimivat teknokraattisen häikäilemättömästi työntekijöitä kohtaan. Muualla maailmassa ne ovat jo kurjistaneet työntekijöitä, ja nyt ne ovat saapuneet myös Suomeen.

Tässä tilanteessa myös alan työntekijöillä on täysi syy odottaa korvausta työnsä lisääntyneistä tuloksista ja vähintäänkin elintasonsa säilymistä. Kaikilta työnantajan edustajilta ei kuitenkaan löydy vapaaehtoista oikeudentuntoa. Ehkäpä asiaan vaikuttaa sekin, että kasvottoman kansainvälisen pääoman sananvalta lisääntyy Suomen teollisuudessa. Tämä pääoma on tottunut työntekijöiden häikäilemättömään ja epäinhimilliseen kohteluun monissa maissa. (12 Pahoinvointi ja voitot kasvavat 27.9.1993)

Vuodet 1994-2001

Koko suomalainen ay-kenttä suhtautui vuonna 1994 myönteisesti Suomen EU-jäsenyyteen. SAK:laisessa liikkeessä perustelu oli lähinnä se, että on parempi olla mukana kuin jäädä ulos. Paperiliitto ei tässä tapauksessa lähde keinuttamaan venettä, vaan se korostaa jäsenyyden positiivisia puolia. Mielenkiintoinen on myös lausahdus ”EU-jäsenyys ei sinänsä heikennä suomalaisen palkansaajan asemaa”, joka jättää aivan kuin takaportin mahdollisuudelle, että se voi kiertoteitse niin kuitenkin tehdä.

EU:n jäsenyys tarjoaa mahdollisuuden osallistua myös eurooppalaiseen päätöksentekoon ja oikaista nykyiset elinkeinopoliittiset vääristymät. (7 Paperiliiton kanta EU-jäsenyyteen 23.5.1994)

Kaikki palkansaajajärjestöt ovat ottaneet EU-jäsenyyteen myönteisen kannan. Järjestöt ovat perustelleet kantaansa sillä, että niiden EU-jäsenyydelle asettamat reunaehdot mm. työehtosopimus- ja työeläkejärjestelmien säilymisestä ovat Suomen hallituksen neuvotteleman sopimuksen mukaan täyttymässä. EU-jäsenyys ei sinänsä heikennä suomalaisen palkansaajan asemaa, ulkopuolelle jäämisen seuraukset voivat olla mm. teollisuuden investointien kohdistumisen ja sitä kautta työllisyyden osalta huonommat. (12 Jaa vai ei 16.10.? 26.9.1994)

Rahapolitiikan ja EMU-jäsenyyden tuomien muutosten pohtiminen kuvaa liiton perehtyneisyyttä talouspolitiikkaan. Vuosituhannen vaihteen lähestyessä näinkin vaikeita asioita tuotiin aktiivisesti esiin. Myöhemmin monimutkainen talouspoliittinen pohdinta jäi vähemmälle. Miksi linja myöhemmin muuttui? Onko 2000-luvun paperityöntekijä muka

kykenemätön ymmärtämään kiinteiden valuuttakurssien vaikutuksia, jos vuonna 1997 asia oli ymmärrettävissä? Liiton analyttinen ote talouspoliittisista asioista alkaa tästä eteenpäin ainakin ulospäin heikentyä.

Jo ennen seuraavaa sopimuskierrosta on syytä päättää niistä menettelytavoista, joilla EMU-jäsenyyden ja yleisemminkin kiinteiden valuuttakurssien aiheuttamia työllisyys- ja tulovaihteluja voidaan olennaisesti lievittää herkillä aloilla. (8 Työtä työaika lyhentämällä 16.6.1997)

Paperiliitto varoittaa edelleen institutionaalisten kansainvälisten sijoittajien tuomista vaaroista. Huomionarvoista on, että kymmenisen vuotta myöhemmin on melko yleisesti hyväksytty mielipide, että finanssimarkkinoilla spekuloidut suursijoittajat aiheuttavat markkinoilla suurta epävakaisuutta. Näin ei kuitenkaan ollut vielä vuonna 1998.

Suomalaisten suuryritysten omistuksesta jo lähes puolet on ulkomaisten sijoittajien hallussa. Monet kansainväliset sijoittajat ovat omistajina vailla moraalia ja kiinnostuneita vain nopeista voitoista. (7 Taloutemme keinotteluherkkyttä on vähennettävä 1.6.1998)

Amerikkalaistyyllisen, lähinnä lyhyen tähtäimen osakurssien nostoon pyrkivän yritysten johtamistyylin Paperiliitto tuomitsee selvästi. Samalla se on huolissaan kyseisen tavan yleistymisestä myös suomalaisyrityksissä. Metsäteollisuuden työntekijät ovat saaneet näin esimerkin globalisaation varjopuolista, vaikka globalisaatio käsitteenä oli vasta tekemässä kunnolla tuloaan Suomessa. Seuraava sitaatti liittyy Stora Enson aikeisiin vähentää noin 2000 työntekijää parin vuoden ajanjaksolla.

Stora Enson ilmoituksen jälkeen yhtiön osakkeiden arvo nousi pörssissä. Mikäli ilmoituksella ja arvonnousulla on keskinäinen yhteys, keino on arveluttava. (1-2 Arveluttavaa arvonnousua 8.2.1999)

Monet suuryritykset ovat tehneet viime vuosina säännöllisesti ennätystuloksia. Samaan aikaan useat yritykset ovat ilmoittaneet tarpeestaan vähentää henkilöstöään. Amerikkalaisen mallin mukaan Suomessakin

sijoittajan edut on monessa tapauksessa asetettu työntekijöiden työsuhteturvan edelle ja varsinaisille tuloksentekijöille osoitetaan ovea. Tällainen edesvastuuton käyttäytyminen on tuomittavaa. (5 Vääristyneitä arvoja työelämässä 12.4.1999)

Vuosituhanen vaihtumisen jälkeen Paperiliitto tuo selvästi esiin kilpailukyky-yhteiskunta-kriittisyytensä. Se tiedostaa globalisaation monet puolet. Tavalliset ihmiset, kuten paperityöntekijät, globalisaatio pakottaa armottomaan tehokkuuskilpailuun. Liitto ei vastusta kaikkea globalisaatiota, ainoastaan ”pääoman ehdoilla” tapahtuvaa globalisaatiota. Se peräänkuuluttaa progressiivista globalisaation hallintaa, kuten Tobinin veroa.

Viime vuodet ovat olleet haasteellisia ammattiyhdistystoiminnalle. Talouden vapauttaminen ei ole tarkoittanut vapautta ihmisten enemmistölle. Globalisaatio pakottaa mahdollisuuksien tarjoamisen ohella niin valtiot, yritykset kuin yksittäiset ihmisetkin myös äärimmäiseen kilpailuun tehokkuudesta. (11 50 vuotta ay-tietoutta 4.9.2000)

Pääoman ehdoilla tapahtuvan globalisaation myötä maailmantalous muuttuu entistä epäoikeudenmukaisempaan suuntaan. Paperiliitto tukee niiden kansalaisjärjestöjen työtä, jotka edistävät ns. Tobinin verolla kansainväliset valuuttakeinottelun ja veroparatiisien poistamista sekä pääomatulojen verottamista. (6 Globalisaatio vaikuttaa paperityöntekijöihin 30.4.2001)

Vuodet 2002-2009

2000-luvun edetessä Paperiliitto keskittyy lähinnä sättimään melko epäanalyttisesti kvartaalikapitalismia ja kansainvälisten sijoittajien moraalittomuutta. Se kertoo siitä, että Paperiliitto, samoin kuin luultavasti koko ay-kenttä, kokee olevansa hieman voimaton kilpailukyky-yhteiskunnan kansainvälisten rakenteiden edessä.

Maailmalla on kuitenkin myös runsaasti sijoituskohteita etsivää pääomaa, jolle korkea ja nopea tuotto on ainoa valintaperuste, moraaliset arvot eivät ole tärkeitä. Lyhytnäköinen, pikavoittoja hakeva pääoma näkee nyky-Venäjässä vain halvan, mutta koulutetun työvoiman maan, jonka

lainsäädännön porsaanreiät edesauttavat voittojen maksimointia. (4 Solidaarisuutta ja investointeja Venäjälle 18.3.2002)

Kaukaisten ja kasvottomien omistajien kakkua kasvattavaa säästöä syntyy myös jättämällä laitteiden kehittäminen. Lyhytaikaista sijoittajaa ei kiinnosta, pyörikö tehdas viiden tai kymmenen vuoden päästä. Nopea markkinaraha on silloin jo muualla, kun henkilöstö miettii, miten selvitä vanhenevan laitoksen kanssa. (7 Johtaminen hävinnyt omistamisen tuottamiselle 20.5.2002)

Paperiliitto muistuttaa jälleen, että ”pääomien” globalisaatio ei ole sen toivomaa globalisaatiota. Paperiliitto ei vastusta kansainvälistymistä tai kannata protektionismia, linja jota se on pitänyt EU-jäsenyyden kannattamisesta lähtien, vaan nykyisen luomaa epätasa-arvoa.

Vaikka nimenomaan kansainvälinen työväenliike alusta alkaen on ajanut kansainvälistymistä, globalisaatiosta on tullut lähes kirosana. Ay-liikkeen ajama globalisaatio on solidaarisuutta ja ihmisten välistä yhteistyötä. Nyt meillä on globalisaatio, joka tarkoittaakin pääoman vapaata liikkuvuutta, kansainvälisen kaupan etujen ajamista ja tuloerojen massiivista kasvua. (10 Ay-liikkeen arvot kestävät 11.8.2003)

Tarvitsemme nykyistä ihmiskasvoisempaa globalisaatiota, josta hyötyvät kaikki, myös ihmiskunnan suuri enemmistö. (8-9 Kolmikantayhteistyöllä hyvinvointi-Eurooppaan 19.6.2006)

Seuraava lainaus kuvaa finanssisektorin hallitsemattomuutta ja eroa reaalitaloudesta ja reaalimaailmasta. Avoimessa globaalissa taloudessa työpaikkoja vähennetään omistajien edun mukaisesti, vaikka Paperiliitto epäilee, että ”omistajat” eivät tosiasiallisesti edes halua tehdä esimerkiksi suomalaisista paperityöntekijöistä työttömiä.

On vaikea uskoa, että amerikkalainen eläkemummo tai suomalainen työeläkevakuutusyhtiö haluaa tuhansien ihmisten menettävän työpaikkansa ja mahdollisuuden turvalliseen elämään. Kuitenkin ”omistajien etu” on se

peruste, jolla yritysjohto työpaikkojen lahtaamista perustelee. (10 Joulunpunaista ja ahneenharmaata 17.12.2007)

Paperiliiton globalisaatiokeskustelu on ollut suhteellisen yksipuolista. Kyseessä on luultavasti melko arka ja mielipiteitä jakava aihe, jonka analyttinen käsittely koetaan liitossa edelleen hieman liian vaikeaksi. Pääsääntöisesti liitto ei ole vastustanut kaikkea globalisaatiota, vaan sen negatiivisimpia puolia. Kanta ei ole ollut erityisen radikaali, joskin esimerkiksi Tobinin veron kannattaminen lähes vuosikymmen ennen sen laajempaa läpilyöntiä yhteiskunnalliseen valtavirtaan voidaan pitää melkoisena kaukonäköisyytenä.

5.2.3 Yritysten johtamiskulttuuri, yhteiskuntavastuu, valtionyhtiöt

Yritysten johtamiskulttuuri ja yhteiskuntavastuun pakoilu ovat aiheita, joiden käsittely Paperiliitossa nousee ajan myötä jatkuvasti ja vuosina 2002-2009 se suoranaisesti räjähtää. Ulkomaisen johtamistavan, jossa pyritään saamaan mahdollisimman hyvä tuotto mahdollisimman nopeasti sijoitetulle pääomalle (ks. esim. Kevätsalo 2007), leviämisen Suomeen katsotaan johtaneen ahneuteen, lyhytnäköisyyteen ja johtajien oman edun tavoitteluun. Erityisesti 2000-luvulla työntekijät ovat jääneet uuden yrityskulttuurin jalkoihin. Paperiliitto asettuu vastustamaan niitä kilpailukyky-yhteiskunnan piirteitä, jotka asettavat voiton tavoittelun työntekijöiden edun edelle.

Vuodet 1985-1993

1980-luvun puolessa välissä Lievestuoreen sellutehdas lopetettiin, kun kävi ilmi, että yrityksen johtajat olivat jo vuosia rikkoneet ympäristösäädöksiä ja harhauttaneet valvontaviranomaisia. Viittaukset häikäilemättömiin pääomapiireihin kohdistuvat vielä tällä hetkellä lähinnä kotimaisiin omistajiin.

Paperiliitto katsoo Lievestuoreen tapauksen edustavan harvinaisen häikäilemättömyyden pääomapiirien pakoilua yhteiskunnallisesta vastuusta työntekijöiden kustannuksella. (4 Lievestuoreen konkurssi harkittua vastuuttomuutta 21.2.1985)

Tässä vaiheessa Paperiliiton kritiikki yritysten johtoa kohtaan on melko maltillista, lähinnä huonosti hoidettuihin yt-neuvotteluihin kohdistuvaa. Työelämän uudistumisesta puhutaan, mutta kovin tarkkaan ei eritellä, mitä sillä varsinaisesti tarkoitetaan.

Työelämän uudistamisen keskeinen asia on se, että yrityksissä ryhdytään hakemaan todellisia vaihtoehtoja lomautuksille ja irtisanomisille ja työntekijöiden vaikutusmahdollisuuksia lisätään. Tänä päivänä yritykset liian usein käyvät vain muodolliset neuvottelut henkilöstön kanssa ennen suunniteltujen ratkaisujen tekemistä. (17 Todelliset vaihtoehdot löydettävä irtisanomisille ja lomautuksille 19.10.1987)

Vielä 1990-luvun puolellakin Paperiliiton mielipiteet yritysjohtamisesta ovat maltillisia ja retoriikka mielikuvituksetonta. Kilpailukyky-yhteiskunnan säännöt eivät vielä ole läpäisseet suomalaista yrityskulttuuria.

Kun työnantajat ovat unohtamassa yrityksen tärkeimmän voimavaran, ammattiosaston on toiminnassaan entistä pontevammin pidettävä huolta työntekijöiden oikeuksista. (9 Suunnittelu toiminnan voimavaraksi 5.8.1991)

Vuodet 1994-2001

1990-luvun edetessä Paperiliiton puheet alkavat koveta. Niissä on aistittavissa viittauksia uuden ajan johtamistyyliin. Individualismia korostava filosofia alkaa nostaa päätään, ja Paperiliitto vastustaa tällaista kehitystä. Samalla korostetaan ammattiyhdistysliikkeen roolia hyvinvoinnin laajana puolustajana.

Vakavasta tilanteesta huolimatta työnantajapuolta näyttää kiinnostavan vain propagandasota alan työntekijöitä ja niitä työehtoja vastaan, joista työnantajat itse ovat olleet sopimassa. (16 Mitä työnantaja nyt tahtoo? 20.12.1994)

Nuorempi työnantajapolvi on pyrkinyt jopa halveksimaan porukalla toimimisen periaatteita. Kaikki menisi heidän mielestään hyvin, jos vain yksilö ja he saisivat toimia vapaasti. Yhteiskunnan, etenkin

ammattiyhdistysliikkeen, asettamat kahleet tulisi heidän mielestään poistaa, jotta päästäisiin irti hyvinvointivaltion kaikkialle ulottuvasta pakkopaidasta. (5 Porukalla toimeen 14.4.1997)

Yhtä asiaa Paperiliitto vastustaa harvinaisen yksituumaisesti: optiojärjestelmiä. Niistä liitolla ei ole mitään hyvää sanottavaa. Optiot lisäävät johtajien ahneutta, halua vähentää työvoimaa ja ottaa liian suuria riskejä. Poikkeuksellisen epäreiluja ne ovat siksi, että työntekijät ovat liiton mukaan vuodesta toiseen suostuneet itse maltillisiin palkankorotuksiin. Optiot kuvaavat uuden johtamistyylin omaksuneiden pääomapiirien ja omistajien tekopyhyyttä suhteessa palkansaajiin.

Uudenlaista ja entistä vastuullisempaa ajattelua tarvitaan erityisesti yrityksissä. Päinvastaista kehitystä tukevat eräiden yritysten johtajilleen laatimat optiojärjestelyt, jotka saattavat palkansaajien maltillisuuden outoon valoon. Kun yritysjohtajan edut sidotaan optioilla osakekurssin ja keinottelijoiden etuihin, niin voittoja kasvatetaan herkästi työpaikkoja vähentäen ja työehtoja huonontaan. Lisäksi yritysjohtajille muodostuu houkutus ottaa pikavoittojen toivossa yrityksen, sen omistajien ja työntekijöiden kannalta kohtalokkaita riskejä. Yritysjohtajahan voi menettää pikavoittonsa, ei omaisuuttaan. (4 Yhteiskunta ja tulonjako vääristymässä 30.3.1998)

Keskusteluun tuodaan myös arvot. Työnantajien arvot osoittavat täydellistä välinpitämättömyyttä työntekijän hyvinvointia kohtaan. Omistajat ulosmittaavat yrityksistä suuria summia samaan aikaan kun johtajat saalistavat osakkeen arvon nousua netotakseen optioillaan. Pidemmän päälle Paperiliiton mukaan työntekijöiden epätasa-arvoinen asema murentaa koko yrityksen toimintaa. Johtajat toisin sanoen ajavat ahneuksissaan omaa yritystään alas. Samalla unohdetaan kaikenlaiset yhteiskunnalliset velvoitteet ja yhteiskuntavastuu.

Runsaskätinen osinkopolitiikka yhdistettynä johdon optiosaalitukseen kertoo vääristyneistä arvoista ja siitä, miten pittaamattomia työnantajat ovat oikeudenmukaisuudesta työmarkkinoilla. Tällaiseen toimintalinjaan

syyllystyneet yritysjohtajat eivät perusta toimintaansa kestäväälle pohjalle. (5 Vääristyneitä arvoja työelämässä 12.4.1999)

Tänään suuryritykset ilmoittavat tärkeimmäksi tehtäväkseen lisäarvon tuottamisen osakkeenomistajille. Maksimaalisen voiton tavoittelu ajaa kaikkien yhteiskunnallisten velvoitteiden ohi. (1 Rajoja voiton tavoitteluun 15.1.2001)

Vuodet 2002-2009

Globalisaation aallonharjalla 2000-luvun puolella Paperiliitto pääsee kunnolla vauhtiin uudesta yrityskulttuurista. Havaintojen määrä lähtee merkittävään nousuun. Niiden suhteellinen osuus on jopa kaikkein suurin kaikista ajanjakson havainnoista. Liiton mielipiteet työnantajien ahneudesta ovat tässä vaiheessa harvinaisen kovasanaisia.

Työnantajaedustajiakin häikäilemättömpiä ovat olleet yritysten huippujohtajat ja omistajat. Pörssiyrityksien tämänkeväiset osinkopäätökset ja yritysjohtajien ylimitoitettujen palkitsemisjärjestelyt ovat ahneudessaan vastuuttomia ja murentavat vakaan talouskasvun edellytyksiä. (5 Omistajien ahneus huono enne 8.4.2002)

Vajaa kolmannes vähennysesityksistä liittyy investointeihin, mutta suurin osa esityksistä kertoo ainoastaan yritysten ahneudesta: perusteluina on käytetty mm. kiinteiden kustannusten pienentämistä, toiminnan tehostamista, tuotannollisia ja taloudellisia syitä, pyrkimyksiä töiden ulkoistamiseen, kilpailukykyä, tai yksinkertaisesti vain kerrottua, että yrityksessä on liian paljon väkeä. (14 Paperiliitto tyrmistyi työvoiman vähennysinnosta 3.11.2003)

Työnantajien toimet leimataan moraalittomiksi ja epäinhimillisiksi. Samalla on tuhottu myös työpaikkojen hyvä yhteishenki. Nopeiden voittojen tavoittelussa työntekijät poltetaan loppuun fyysisesti ja henkisesti, mikä taas on pitkässä juoksussa yrityksen toiminnalle vahingollista. Paperiliiton mielestä tämä ei kuitenkaan kilpailukyky-yhteiskunnan johtajia kiinnosta.

Moraalittoman menon taustalla on yritysten raaka säästölinja, jossa ei inhimillisyydelle ole mitään sijaa. (6 Sairaita vainotaan 10.5.2004)

Työntajien tyly linja on saanut aikaan sen, että enää ei mennä ”meidän tehtaaseen” töihin. Kukaan ei ole toistaiseksi laskenut, mitä yhtiölle tulee maksamaan peloteltujen äärimmilleen rasitettujen työntekijöiden motivaation menetys. Ehkä kannattaisi laskea. (15 Mitä maksaa kadonnut motivaatio? 27.11.2006)

Paperiliiton mukaan nykypäivän johtajat rikastuvat välittömällä tavalla irtisanoessaan työvoimaa. Yhteiskuntavastuuta ei tunneta. Kilpailukyky-yhteiskunnan säännöt ovat läpäisseet yritysten johtamiskulttuurin totaalisella tavalla. Ja vaikka Paperiliitto tuomitsee kyseisen kehityksen, ei se osaa kunnolla vastata siihen, vaan jää yksin haikailemaan ”vanhaa” yrityskulttuuria, maltillisuutta ja pitkäjänteisyyttä.

Omistajien tahtoa – ja siinä sivussa oman palkkio-ohjelmansa lihomista – toteuttava yritysjohto on oivaltanut, että helpoin tapa nostaa yhtiön pörssi-arvoa on ilmoittaa rajuista irtisanomisista. Ahnaimmat kuponginleikkaajat näyttävät palkitsevan toiminnan supistamista, erityisesti irtisanomisia ja rankaisevan yritystä, joka investoi pitkäjänteiseen toimintaan. (10 Joulunpunaista ja ahneenharmaata 17.12.2007)

5.2.4 Eriarvoistuminen, tuloerot, yhteiskunnan oikeistolaistuminen

Yhteiskunnallisesta eriarvoistumisesta, tuloeroista ja yhteiskunnallisista oikeistoarvoista puhuminen on jäänyt Paperiliitossa taka-alalla. Vuosina 1985-1993 ja 2002-2009 noin joka kymmenes havainto kuului tähän kategoriaan. Laman jälkeisessä Suomessa Paperiliitto ei juuri näistä aiheista puhunut: vain alle viisi prosenttia havainnoista ajanjaksolla 1994-2001 käsitteli tavalla tai toisella esimerkiksi eriarvoistumista.

Vuodet 1985-1993

Paperiliitto peilaa uusia yhteiskunnallisia asenteita suhteessa ay-liikkeen suosioon. Oikeistolaistuva yhteiskunta ei enää koe ay-liikkeen perinteisiä arvoja ja yhteisöllisyyttä ominaan. Individualistinen yhteiskunta kokee ay-liikkeen olevan lähinnä kuin vakuutuslaitos. Oman syynsä on myös parantuneella elämänlaadulla. Oikeistolaistuva yhteiskunta tarkoittaa myös sitä, että Paperiliitto pitää jo saavutettuja työelämän edistysaskelia uhattuina ja uusien parannusten olevan yhä vaikeammin saavutettavissa. Liitto puhuu ”oikeistolaisesta yhteiskunnasta” negatiiviseen sävyyn. Näin se jälleen asemoi itsensä ei-oikeistolaiseksi, mutta ei kutsu itseään myöskään suoraan vasemmistolaiseksi.

Tämän päivän työväenliike näkee yhteiskunnan oikeistolaistuvan ja ihmisten yksityistyvän. Puutteen kadottua aate ja aktiivisuus laimenivat. Aate ja unelmat elävät parhaiten kaukana todellisuudesta. Liian monet ammattiyhdistysliikkeen jäsenet muistavat liittoaan vain hädän hetkellä. (7 Huomisen haasteet 14.4.1986)

Elämme tänään kaikesta edistyksestä huolimatta voimakkaasti oikeistolaisessa yhteiskunnassa, jossa ammattiyhdistysliikkeellä on vielä paljon työsarkaa edessään. Joudumme edelleen taistelemaan elinehtojemme kohentamiseksi ja saavutustemme turvaamisen puolesta. Kaikilla meillä ei ole tänään edes työtä. (8 Marssimme rauhan ja työn puolesta 28.4.1986)

Seuraavassa tekstissä Paperiliitto asemoi itsensä selvästi eriarvoistumista ja itsekkyyttä vastustavaan leiriin. Se haluaa velvoittaa kaikki jäsenensä äänestämään vaaleissa solidaarisuuden ja tasa-arvon puolesta, kuitenkin sen tarkemmin selittämättä, mitä puolueita sillä tarkoitetaan. Toisessa havainnossa orastava kilpailukyky-yhteiskunta yhdistetään hyvin yksiselitteisesti porvarilliseen elämäntapaan.

Voimme äänioikeuden sijasta voimme hyvin puhua myös velvollisuudesta. Suomalaista yhteiskuntaa uhkaa tänään selvästi eriarvoistumisen kausi. Vastakkain ovat itsekkyytensä ja eriarvoisuus tai tasa-arvo ja solidaarisuus. Näin ei ole väärin sanoa, että meillä jokaisella paperiliittolaisella on myös velvollisuus äänestää. (3 Olemmeko aktiivisia? 19.2.1987)

Tämän päivän suomalainen yhteiskunta tarjoaa runsaasti tavaraa kulutettavaksi – etenkin jos siihen löytyy rahaa. Kilpailukyky on päivän tunnussana. Porvarillinen elämänmalli valtaa yhä vankemmin jalansijaa. (8 Tavataan vappumarssilla 24.4.1987)

1980-luku, eli aika jolloin kilpailukyky-yhteiskuntaa alettiin muovata, saa Paperiliiton tuomion oikeistolaistumisen ja itsekeskeisyyden vuosikymmenenä. Samalla mukana on annos itsekritiikkiä. Työväenliike ei ole onnistunut pitämään kiinni solidaarisuudesta ja aatteistaan.

Oikeistolaistuminen ja itsekeskeisyyden 1980-luku on taannuttanut solidaarisuuden. Vastuu sorrettujen auttamisesta on osin siirtynyt työväenliikkeeltä eri solidaarisuusjärjestöille. (15 Solidaarisuus – arkipäivää tänäänkin 12.9.1988)

Palkkaneuvotteluissa Paperiliitto on edelleen solidaarisen palkkapolitiikan puolella, vaikka se ei olisi parhaiten palkattujen jäsenten edun nimissä automaattisesti välttämättä järkevää. Liitto haluaa olla solidaarinen sen heikoiten palkatuille jäsenille, jotka yleensä ovat naisia. Taantumun keskellä eriarvoisuutta lisäävää porvarihallitusta kritisoidaan raskaasti. Sen veroratkaisuja pidetään palkansaajille epäoikeudenmukaisina ja tuloeroja kasvattavina.

Matalapalkkaisten jäsenten suhteellista asemaa on parannettava liiton kaikilla sopimusaloilla, millä käytännössä pienennetään myös miesten ja naisten palkkaeroja. (3 Neuvottelut ovat kokonaisuus 4.3.1991)

Ay-liikkeen torjuntavoitoista huolimatta oikeistohallitus muuttaa suomalaista yhteiskuntaa koko ajan huonommaksi. Ensi vuonna Euroopan raskain tuloverotus saa rinnalleen ilmeisesti Euroopan keveimmän pääomatulojen verotuksen. (16 Tuloratkaisun jälkeen 21.12.1992)

Vuodet 1994-2001

Kyseisellä ajanjaksolla tämän kategorian havainnot laskevat selvästi. Kilpailukyky-yhteiskunnan suosion kasvu myös Euroopassa aiheuttaa liitossa huolestuneisuutta.

90-vuotias Paperiliitto on huolestunut viime vuosien kehityspiirteistä Suomessa ja koko Euroopassa. Ihmisten tasa-arvoon perustuvan eurooppalaisen yhteiskunnan tilalle ollaan tuomassa uusia, ahneuteen ja saalistukseen perustuvia taloudellisia järjestelmiä, joiden ohitse Euroopassa oltiin jo päästy. (6 Huomiseen historiasta oppien 13.5.1996)

Paperiliitto asettuu muun ay-liikkeen kanssa puolustamaan yhteiskunnan heikoimpia. Erityistä katkeruutta tunnetaan edelleen alhaista pääomaveroprosenttia kohtaan.

Ammattiyhdistysliike puolustaa jatkossakin työttömiä ja muita yhteiskunnan huono-osaisia koko voimallaan. Kohtuuttomiin tuloeroihin on puututtava keventämällä erityisesti pienipalkkaisimpien verotusta ja rahoittamalla kevennykset nostamalla pääomatulojen ja yrittäjätulojen verotus normaalille eurooppalaiselle tasolle. Suomen ja Ruotsin pääomatuloihin kohdistama veroale lisää verokilpailua ja kasvattaa siten kaikkien Euroopan työtätekevien verokuormaa. (8 Työtä työaika lyhentämällä 16.6.1997)

Paperiliitto asettaa oikeistolaistuvan, eriarvoisen yhteiskunnan vastavoimaksi solidaarisuuden, jota se itse edustaa. 2000-luvun alussa liitto konkretisoi solidaarisuuden puutteen leipäjonoilla. Sen nyky-yhteiskunnasta (kilpailukyky-yhteiskunnasta) maalaama kuva on melko säälimätön. Jotkut ovat pudonneet yhteiskunnan kelkasta ja heitä ei edes haluta auttaa. Palkansaajat ovat liiton mielestä sisäistäneet kilpailukyky-yhteiskunnan ihanteet mukisematta, minkä vuoksi myös he ovat osaltaan syyllisiä yhteiskunnalliseen epätasa-arvoon.

On suuri häpeä, ellei leipäjonoja saada vauraassa maassa poistettua. Nyt punnittavana on todellisen solidaarisuuden luonne. (7 Sisältö ratkaisee tupoon suhtautumisen 29.5.2000)

Mutta yhteiskunnan kehityksen myötä palkansaajien mieleen on hiipinyt oikeistolainen, yksilön vapautta ja hyvinvointia korostava elämäntapa. Saavutettua hyvinvointia ei olla valmiita jakamaan niille kaikkein huono-osaisimmille, jotka ovat pudonneet elintasokelkasta. (10 Kenen pussiin eläkeikää nostetaan? 13.8.2001)

Vuodet 2002-2009

Paperiliitto haluaa edelleen tasoittaa tuloeroja solidaarisen palkkapolitiikan avulla. Liiton näkemyksen mukaan työnantajapuoli sen sijaan juuri haluaa tuloeroja. Samalla liitto vaatii, että palkansaaja ei kannata yrittäjäriskiä itse yrittäjän puolesta, vaan saa joka tilanteessa asiallisen palkan työstään.

Solidaarisen palkkapolitiikan lähtökohta on, että samasta ja samanarvoisesta työstä maksetaan sama palkka yrityksen palkanmaksukyvästä ja toimialasta riippumatta. Solidaarisella palkkapolitiikalla pyritään ehkäisemään työnantajien tavoittelemia palkkaeroja, jotka eivät perustu työn vaativuuteen, työntekijän osaamiseen ja työpanokseen. (10 Sopimustoiminta Suomen menestystekijä jatkossakin 9.8.2004)

Lopulta eriarvoistuminen ja yhteiskunnan oikeistolaistuminen kuvataan ”arvojen hukkaamisena”. Jälleen oikeistolainen kilpailukyky-yhteiskunta kuvataan jonkinlaisena poikkeuksena suomalaisen yhteiskunnan tavallisista arvoista. Vanhat arvonsa omaavassa Suomessa palkattaisiin lisää sairaanhoitajia ja ei irtisanota ihmisiä ahneuden nimissä. Paperiliiton kiinnittyminen tässäkin asiassa vanhaan maailmaan, maailmaan jota ei enää tosi asiassa ole, kuvaa mielestäni liiton tilannetta. Globalisaatio ja eriarvoistuminen (eli yhteiskunnallinen muutos ei-toivottuun suuntaan) herättävät vastustusta, mutta todellisia keinoja sen vastustamiseen ei liitolla juuri ole.

Vain arvonsa hukanneessa yhteiskunnassa sairaanhoitajapulaa aiheuttamia epätoivon ilmauksia palkataan hoitamaan vartijoita, ei lisää sairaanhoitajia. Vain arvonsa hukanneessa yhteiskunnassa voi kannattava yritys irtisanoa ihmisiä vain kannattaakseen entistä enemmän ja tätä pidetään omistavan luokan keskuudessa oikeana. (6 Kalenvankankaalta konsensuseseen 8.5.2006)

Valtio-omistajan toiminta Stora Enson tehtaiden sulkemisessa on Paperiliitolle jonkinlainen kilpailukyky-yhteiskunnan äärimmäinen ilmentymä (ks. myös Ojala 2008; Julkunen 2008). Paperiliitto ei suosiolla alistu näihin rakenteisiin, vaikka sen mahdollisuudet muuttaa niitä ovat tänä päivänä vähissä.

Häkämiehen toinen julkisuudessa esittämä huoli on yksityisten sijoittajien kiinnostuksen laskeminen, jos valtio-omistaja asettaa yhtiölle yhteiskunnallisia velvoitteita. Juurikaan alastomammin kokoomuslaista yksityiselle voitontavoittelulle rakentuvaa maailmankuvaa ei voi perustella. (1 Jääräpää ja hölmö 28.1.2008)

5.2.5 Hyökkäykset ay-liikettä vastaan, työntekijän aseman heikentyminen, työnantajan aseman vahvistuminen

Työntekijän asema suhteessa työnantajaan sekä eri tahojen hyökkäykset järjestäytyneitä työntekijöitä kohtaan ovat Paperiliiton kestoaihe. Jokaisena ajanjaksona tämän kategorian havainnot kattavat noin 20 prosenttia kaikista havainnoista. Teemat muistuttavat paljon vuoden 2010 työehtosopimuskierroksen keskustelua: lakko-oikeutta ja saavutettuja etuja (kuten ay-jäsenmaksun verovähennysoikeutta) puolustetaan kynsin hampain.

Vuodet 1985-1993

Vuoden 1985 keskustelu muistuttaa vuoden 2010 keskustelua. Paperiliitto pitää puheita lakko-oikeuden rajoittamista lähes sodanjulistuksena. Työmarkkinaosapuolien huonot suhteet liitto laittaa työnantajapuolen syyksi.

Nyttemmin työnantajan vaatimuslista on kasvanut avainryhmien työtaistelujen rajoittamisella ja työtaisteluoikeuksien kaventamisella. Jos joku tämän jälkeen puhuu konsensuksen ja ymmärtämyksen lisääntymisestä työmarkkinaosapuolien välisissä suhteissa, harhauttaa itseään ja muita. (9 Uustaantuma vastaan ay-liike 3.5.1985)

Yhteiskunnan rakenteet suosivat työnantajia. He pääsevät kuin koira veräjstä, kun taas työntekijäpuolelle määrätään kovempia sanktioita. Työnantajat myös käyttävät tilannetta hyväkseen.

Työntekijöitä on erotettu sairauspoissaolojen vuoksi, järjestäytyneitä työläisiä on julistettu työsulkuun, hyvityssakkokorotusten jälkeen työnantajat

ovat jatkaneet kovalla linjallaan tietäen, että työntekijät saavat sakot ja työnantajat nuhteet. Se vähäinen ymmärrys, joka työnantajilla aiemmin oli työntekijöiden vaatimuksia kohtaan, on poispyyhkäisty. (18 Valistusta ja vastuuttomuutta 17.10.1985)

Ay-liikkeellä puolestaan on pakka hieman sekaisin myös Paperiliiton mielestä. Liiton mukaan ay-liikkeen vaikutusvaltaa pyritään murentamaan järjestelmällisesti. Paperiliitto katsoo olevansa vahvasti samassa leirissä SAK:n kanssa.

Ammattiyhdistysliikkeellä ei mene hyvin. (18 Valistusta ja vastuuttomuutta 17.10.1985)

Työnantajajärjestöjen esitykset ns. ay-vapaista yrityksistä ja työsopimuslain sekä vakiintuneen työehtosopimusjärjestelmän muuttamisesta tähtäävät erityisesti SAK:n vaikutusvallan murentamiseen. (11 Työnantajajärjestöt murentavat tes-järjestelmää 12.6.1987)

Hyökkäykset tiettyjä ay-liikkeen saavuttamia etuja kohtaan pyritään torjumaan. Ay-jäsenmaksun verovähennysoikeus on toinen asia, joka nousee ajankohtaiseksi tasaisin väliajoin.

Verouudistuskeskusteluun on liittynyt myös puheita työtaisteluavustusten tai ay-jäsenmaksujen verottamisesta. Ammattiyhdistysliike ei hyväksy tämän suuntaisia toimenpiteitä. (11 Tarvitaan tiukkaa indeksiehtoa 6.6.1988)

Porvarihallituksen aikana Paperiliitto katsoo, että ay-liike on ainoa työntekijän turva. Yhteiskunnan rakenteet ovat selvästi työntekijävastaisia. Mahdollisena vastaiskuna nähdään esimerkiksi teollisuusliittojen tiukempi yhteistyö.

Työntekijöiden yhteinen edunvalvonta, ammattiyhdistysliike, on käytännössä työntekijöiden ainoa tuki. Yksittäisen liitonkin voimavarat ovat rajalliset ja teollisuusliittojen yhteistyön tarve on rajussa muutoksessa lisääntynyt. (12 Teollisuusliitot yhteistyössä 7.10.1991)

Esko Ahon hallitus nähdään selkeästi ay-vihamielisenä hallituksena. Paperiliitto käyttää kovaa kieltä muistuttaessaan millaisia saavutuksia ay-liikkeellä on, ja minkälaisen vaaran hallitus näiden saavutusten suhteen muodostaa. Pelottelu ”raa’asta isäntävallasta” on brutaali kuvaus maailmasta, johon Paperiliiton mukaan ollaan mahdollisesti menossa, jos sama meno jatkuu.

Ammattiyhdistysliike on ehkä historiansa vakavimpien haasteiden edessä. Työnantajien ja niille myötämielisen hallituksen pyrkimykset tähtäävät niin ammattiliittojen kuin paikallisten edunvalvojenkin aseman murentamiseen. (13 Hallitusti huomiseen 19.10.1992)

Ammattiyhdistysliike on suurimpien haasteiden edessä, sitten työehtosopimusjärjestelmän syntymisen. Vuosien työllä aikaansaatu, toimiva neuvottelumekanismi halutaan hallituksen ja työnantajien voimin romuttaa ja palata raakaan isäntävalltaan. (5 Paperilla on paljon painoa 5.4.1993)

Vuodet 1994-2001

Jos valtiovarainministeri Sauli Niinistö oli Paperiliitolle hyvinvointivaltiovastaisen politiikan ilmentymä, on Niinistön edeltäjä Iiro Viinanen ilmentymä oikeiston ay-vihamielisuudelle. Viinasen nähdään tahallaan vähättelevän ay-liitettä siinä toivossa, että työntekijöiden järjestäytyminen menettäisi kannatustaan.

Valtiovarainministeri Iiro Viinanen on tullut kuluvaan vaalikauden aikana tunnetuksi erityisen ay-vastaisena oikeistopoliitikkona. Viinasen asenne järjestäytyneitä palkansaajakuntaa kohtaan kummunnee hänen yrittäjätaustastaan. (11 Vaalikauden viimeinen Viinanen 5.9.1994)

Viinasen puheet ja niistä juontuneet teot ammattiliittoihin kuulumisen tarpeettomuudesta ja työttömyysturvasta yhteiskunnan syöpänä ovat kerta toisensa jälkeen suistaneet Suomen yleislakon partaalle. (11 Vaalikauden viimeinen Viinanen 5.9.1994)

Kun tiettyä päättelyketjua kutsutaan ”uskontunnustukseksi”, kuten seuraavassa pääkirjoitussitaatissa tehdään, on syytä uskoa, että termin käyttäjä pitää siihen yhdistettyjä ominaisuuksia melko rakenteellisina. Päättelyketju, jonka päässä siintää työntekijän aseman heikentäminen, on Paperiliiton mielestä siis rakenteellinen osa yhteiskunnan kollektiivista tajuntaa. Toisin sanoen sitä voisi myös kutsua kilpailukyky-yhteiskunnan peruspiirteeksi.

Uskontunnustuksen aseman saaneeseen päättelyketjuun kuuluu, että irtisanomissuojaa täytyy madaltaa, työehtosopimusten sitovuutta heikentää ja työvoimakustannuksia alentaa. (9 Hakemalla lisää työpaikkoja 24.7.1995)

Työnantajia syytetään järjestelmällisestä työntekijöiden aseman kurjistamisesta. Samoin jälleen tuodaan esiin väite, että työnantajan toiminta on epärationalista ja yritystoimintaa itseään vahingoittavaa. Paperiliitto kertoo selvästi, millaisia ovat sen mielestä työnantajapuolen turvattomuutta lisäävät muutoshalut.

Paperiteollisuudessa työnantajilla on ollut pyrkimyksiä lisätä alan työntekijöiden turvattomuutta kasvattamalla määräaikaisen työn sekä alihankintatyön osuutta, yhtiöittämillä ylläpitotoimintoja, pyrkimällä ainakin osittain irtautumaan alan pääsopimuksen määräyksistä ja esittämällä työntekijöiden tuloja matalasuhteessa huonontavia palkkiojärjestelmiä. Nämä pyrkimykset ovat vahingollisia sekä alalle että paperityöntekijöille. (8 Työtä työaika lyhentämällä 16.6.1997)

Yhtenä pahimmista hyökkäyksistä itseään vastaan Paperiliitto kokee Keskustan ensimmäisen oppositiokautensa aikana esittelemän ns. työreformin. Ay-liikkeessä reformiin reagoitiin voimakkaasti, ja se antoi ay-liikkeelle myös hyvän syyn kannattaa jatkokautta Paavo Lipposen sateenkaarihallitukselle vuoden 1999 eduskuntavaaleissa.

Ammattiyhdistysliike ei missään oloissa hyväksy työreformin kaltaista palkansaajien perusoikeuksien murtamista. Palkansaajien oikeus järjestäytyä ja tehdä vähimmäisehdot sisältäviä työehtosopimuksia sekä työtaisteluoikeus ovat sopimusyhteiskunnan kulmakiviä, joita ay-liike puolustaa kaikin

käytettävissä olevin keinoin. (15 Keskusta sotkeutuu työreformiinsa 30.11.1998)

Uuden vuosituhannen kynnyksellä Paperiliitto muistuttaa jälleen työnantajapuolen perushyökkäyksestä: halusta rajoittaa lakko-oikeutta. Vaatimusta ei edelleenkään nähdä mitenkään oikeudenmukaisena, vielä kun takana on muutama poikkeuksellisen rauhallinen työmarkkinavuosi.

Työnantajat ovat jälleen käynnistäneet jokakeväiset vaatimuksensa lakko-oikeuden rajoittamisesta. Tämä siitäkin huolimatta, että Suomessa on viime vuosina ollut erittäin harvoja työtaisteluita, eikä käynnissä oleva liittokierros tee tästä poikkeusta. (5 Lakko-oikeus kuuluu perusoikeuksiin 17.4.2000)

Paperiliitto ei ole puolustanut kolmikantaisia työmarkkinaneuvotteluita kovinkaan tiukasti. Syynä voi olla se, että liitto on historiansa aikana toisinaan jäänyt vapaaehtoisesti (joskin työnantajapuolen toimiin vedoten) tulopoliittisten kokonaisneuvotteluiden ulkopuolelle. Liitto on myös aina korostanut kykyään tehokkaaseen edunvalvontaan, vaikka tupoja ei tehtäisi. Kolmikantayhteistyö ja aiemmin mm. solidaarinen palkkapolitiikka saavat kuitenkin kannatuksen.

Erityisesti poliittinen oikeisto on usein arvostellut kolmikantaa väittäen sen heikentävän eduskunnan päätösvaltaa. Sosiaalipaketin syntyminen kolmikannassa on tärkeä viesti myös tulevien eduskuntavaalien aikaan. (15 Kolmikanta näytti voimansa 26.11 2001)

Vuodet 2002-2009

Paperiliitto ei halua muuttaa Suomen työmarkkinoita ”amerikkalaiseen” suuntaan, jossa työssäkäynti ei automaattisesti takaa toimeentuloa. Tämän taas katsotaan olevan työnantajapuolen selkeä tavoite. Metsäteollisuus ei kuulu matalan tuottavuuden aloihin, mutta liitto asettuu silti puolustamaan työmarkkinoiden huono-osaisimpia.

Teollisuuden ja työnantajien etujärjestö TT julistautui jokin aika sitten julkistetussa työllisyysohjelmassaan amerikkalaisen työllistämisen tukijaksi.

Kahtiajakautuneet työmarkkinat, joista matalan tuottavuuden aloille luotaisiin omat palkat ja menettelytavat, tekisivät Suomesta työssäkäyvien köyhien yhteiskunnan. (4 Työnantajat suosivat halpatyötä 29.3.2004)

Tässä ajankohdassa työnantajien pääkeskusjärjestö muuttaa nimensä Elinkeinoelämän keskusliitoksi. Paperiliiton mielestä nimen muutos ei muuta kyseisen järjestön toimintatapoja, jotka edelleen tähtäävät ay-liikkeen nujertamiseen. Samalla Paperiliitto korostaa omaa merkitystään. Omasta mielestään se olisi työnantajille arvokas päänahka, jonka kukistuminen johtaisi koko ay-kentän etujen karsimiseen.

Työntajien laajentuneen järjestön Elinkeinoelämän keskusliiton taholta samaan aikaan osoitetut ymmärtäväiset kannanotot viittaavat pyrkimykseen tukea ay-liikettä hajottavaa toimintaa. Vahvaa edunvalvontatyötä omaava Paperiliitto olisikin varmasti kaikille työnantajille mieluinen ammattiliitto murrettavaksi nyt, jotta muiden osalta etuisuuksien olisi helpompi karsia myöhemmin. (6 Yhteinen asia 9.5.2005)

Yhteiskunnan tehokkuusajattelu ei Paperiliiton mielestä anna tarpeeksi tilaa työhyvinvoinnille. Tuottavuus ja tehokkuus sekä kustannussäästöt ja kilpailukyvyyn korostaminen ovat työntekijöiden asemaa heikentävää toimintaa, suoranaisia tulonsiirtoja työntekijöitä omistajille. Nämä riistävät rakenteet johtavat myös siihen, että työntekijät pelkäävät ja eivät osaa penätä oikeuksiaan ammattiliittojen kautta.

Työntekijöiden hyvinvointia ei ole otettu huomioon, kun on vaadittu työn tuottavuuden ja tehokkuuden parantamista. (13 Parempaa johtamista pelottelun tilalle 25.9.2006)

Kustannussäästöistä ja kilpailukyvyistä puhumisen sijaan olisi rehellisempää puhua työntekijöiden elintason alentamisesta omistajien tulojen lisäämiseksi. Sivutuotteena on tavoite synnyttää yksittäisessä työntekijässä pelkoa, jonka kautta vaikeutetaan ammattiyhdistysliikkeen joukkovoimaisia pyrkimyksiä ajaa parempia etuja työntekijöille. (1 Sopimusikkailua 5.2.2007)

Hyökkäykset ay-liikettä kohtaan ja työntekijöiden huonontuva työmarkkina-asema heijastuvat eniten pienipalkkaisille aloille, kuten eri palvelualoille. Paperiliitto on melko järjestelmällisesti puolustanut myös pienpalkka-aloja.

Pohjoismaissa ay-oikeuksien kunnioittaminen on aivan omaa luokkaansa, mutta pieniä uutisia luottamustehtäviin valittujen tovereiden irtisanomisista ja painostamisesta näkyy suomalaislehdissäkin, erityisesti palvelualoilla, jossa työskentelee paljon nuoria, usein ammattiliittoihin kuulumattomia työntekijöitä. (8 Työläisten oikeuksien musta kirja 22.10.2007)

Kaiken kaikkiaan Paperiliitto tuntee olevansa jatkuvan hyökkäyksen kohteena. Hyökkääjä on välillä työantajapuoli, välillä porvarihallitus ja välillä jopa sosialidemokraatti Paavo Lipposen sateenkaarihallitus. Viesti kuitenkin on: liiton jäsenet voivat luottaa vain yhteistoimintaan ja itseensä. Yhteiskunnan perusrakenteet ovat työntekijävastaisia. Paperiliitto haluaa korostaa omaa merkitystään taistelussa.

5.2.6 Palkankorotukset, tuottavuus, kilpailukyky

Tuottavuutta ja kilpailukykyä Paperiliitto käsittelee lähinnä palkankorotuksista puhuttaessa. Omasta mielestään liitto on tehnyt osansa kilpailukykyisen yritystoiminnan puolesta nostamalla työn tuottavuutta ja tyytymällä samalla alhaisiin palkankorotuksiin. Tässä osassa tulee esiin myös liiton valmius pitää puoliaan liittokohtaisella sopimuskierröksellä, jos ja kun sellaisiin ajaututaan. Kategorian havainnot romahtavat mielenkiintoisella tavalla viimeisellä tutkimusajanjaksolla. Kun aiemmilla ajanjaksoilla kategorian havainnot kattavat noin kymmenen prosenttia kaikista havainnoista, putoaa osuus vuoden 2002 jälkeen vähän yli pariin prosenttiin.

Vuodet 1985-1993

Paperiliitto vaatii panostuksia tulevaisuuteen, jotta alan kilpailukyky säilyisi. Vastuu uudistuksista asetetaan työnantajien päälle, työntekijät ovat liiton mielestä tehneet osansa suostumalla vastuullisiin ja maltillisiin palkankorotuksiin.

Vanhoja tuotantolaitoksia on kehitettävä ja tarvittaessa laajennettava, jotta kilpailukyky säilyy tulevaisuudessakin. (5 Uusi sellutehdas? 19.3.1987)

Työntekijät ovat maltillisilla tuloratkaisuilla oman osansa metsäteollisuuden kannattavuuteen antaneet. (6 Vakauttamisesitys hämmentää 2.4.1987)

Kun palkankorotuksista ei ole onnistuttu sopimaan kitkatta, löytyy siihen syy työnantajapuolelta. Samalla viitataan siihen, että media käyttäytyisi ay-vastaisesti. Tulopoliittisen kokonaisratkaisun, jonka yhteydessä sovittaisiin kolmikantaisesti myös veroratkaisuista, aikaan saaminen ei ole kohtalon kysymys Paperiliitolle. Se uskoo olevansa tarpeeksi vahva liitto pystyäkseen toimimaan myös omin päin.

Julkisuudessa on epäilty, ettei tällä tes-kierroksella olisi SAK:n piirissä kyetty kokonaisratkaisuun. Tämä on turha kysymys, sillä STK:n neuvotteluasenne jo alkuvaiheessa esti nämä pyrkimykset. (4 Hajota ja hallitse? 14.3.1988)

Pakkomielteinen itsetarkoitus palkka- ja veroratkaisujen yhdistäminen ei ole. Paperiliitto on tarvittaessa valmis myös liittokohtaisiin palkkaratkaisuihin. (10 Verouudistuksessa nähtävä tulevaisuuteen 23.5.1988)

Paperiliitto on erittäin hanakasti korostamassa omaa vastuullisuuttaan kilpailukyvyn ja tuottavuuden kasvattamisessa. Omasta mielestään sen tekemä työehtosopimuspolitiikka on vastuullista ja pitkäjänteistä. Vastapalvelukseksi liitto vaatii parempaa työsuhdeturvallisuutta. Ja koska liitto on mielestään itse tehnyt kaikkensa yritystoiminnan parantamiseksi, on sillä oikeus paheksua poikkeuksellisen kovasti aikeita vähentää työvoimaa.

Tässäkin suhdannetilanteessa Paperiliiton työehtosopimuspolitiikka on ollut pitkäjänteistä ja vastuullista. Viime vuoden tes-kierroksella Paperiliitto oli avaaajan roolissa. (5 Paperiteollisuuden nousukausi jatkuu 20.3.1989)

Paperiliiton palkkapolitiikka on aina ollut pitkäjänteistä. Suhdanteista riippumatta on pyritty tasaiseen kehitykseen. Tähän seikkaan perustuen on

myös työnantajalta vaadittu turvallisuutta työpaikkojen suhteen kaikkina aikoina. Lomautuksia liitto ei ylimalkaan hyväksy ja erityisen paheksuttavana on pidettävä niiden työnantajien toimintaa, jotka pyrkivät lomauttamaan työntekijöitä myös tällaisina hyvinä aikoina. (5 Paperiteollisuuden nousukausi jatkuu 20.3.1989)

Laman aikaan Paperiliitto vaatii omien uhraustensa (alhaiset palkankorotukset) vastineeksi sosiaalietujen säilyttämistä. Liitto korostaa edelleen omaa yhteistyökykyään, jonka puutteesta ei sen mielestä metsäteollisuuden ongelmia ainakaan voi syyttää.

Ammattiyhdistysliike on osana vakautusta ollut valmis nollalinjaiseen tupoon, kunhan hallitus peruu palkansaajien sosiaalietujen ja tulojen leikkaukset ja sitoutuu hintojen nousun hillintään. Vallanpitäjien ay-liikkeeseen kohdistama syyttely devalvaation ulosmittauspyrkimyksistä vaikuttaa lähinnä sekoilulta. (15 Devalvaatiosta vakautukseen 25.11.1991)

Paperiliitto on valmis tekemään työnantajien kanssa työntekijöidenkin edut huomioivaa yhteistyötä tuottavuuden nostamiseksi ja alan toimintaedellytysten parantamiseksi. (1 Oikeus työhön ja sen tuloksiin meillä ja muualla 13.1.1992)

Vuodet 1994-2001

Sama Paperiliiton maltillisuutta korostava linja jatkuu edelleen. Uhraukset palkoissa ovat liiton mukaan jopa alentaneet työntekijöiden elintasoja. Nämä uhraukset uhkaavat valua tyhjiksi, koska metsäomistajat kiskovat puusta ylihintaa. Liitto esittää uhkauksen: jos työntekijöiden panostukset paremman tuottavuuden puolesta valuvat metsänomistajien taskuun, tulee liitto esittämään itsekin kovempaa palkkapolitiikkaa seuraavissa neuvotteluissa. Vastuu mahdollisista neuvottelukonflikteista asetetaan siis vastapuolen harteille.

Esimerkiksi paperityöntekijät ovat viime vuosina tyytyneet äärimmäisen maltillisiin ja käytännössä elintasoja alentaviin palkkaratkaisuihin tukeakseen teollisuuden toipumista. Nämä uhraukset menevät täysin hukkaan työn

tuottavuuden nousun valuessa puun ylihintana metsänomistajille. Tilanne ei voi olla heijastumatta palkkaneuvotteluihin. (3 Metsä ei vastaa huutoon 28.2.1994)

Tässä kohtaa Paperiliitto alkaa enemmän korostaa työn tuottavuuden kasvun sopivuutta palkankorotusten mittariksi. Koska paperiteollisuuden työntekijämäärät ovat laskeneet jo pidemmän aikaa, ja työn tuottavuus on näin kasvanut, olisi tällainen palkankorotusmekanismi työntekijöille edullinen. Kuten liitto itsekin mainitsee, on kyseinen tapa määrittää palkankorotuksia ollut aiemmin harvinainen.

Nykyisessä tilanteessa keskeisiä yhteiskunnallisia tavoitteita ovat työllisyyden lisäämien sekä kansalaisten hyvinvointia edistävä vakaa ja kestävä talouskehitys. Työmarkkinoilla näitä tavoitteita voidaan parhaiten edistää mitoittamalla reaali-palkkojen ja muiden reaalisten etuuksien nousu alakohtaisen työn tuottavuuden kasvun mukaiseksi. (13 Valtuusto asetti tavoitteet 17.10.1994)

Harvinaista on, että jo palkansaajapuolen tavoiteasettelussa hyväksyttiin esitysten korotusvaikutusten mitoittaminen kunkin alan olosuhteiden, lähinnä tuottavuuskehityksen mukaan. (2 Mielenkiintoinen sopimuskierrös 6.2.1995)

Osasyynä haluan mitoittaa palkankorotuksia työn tuottavuuden kasvuun on halu rajoittaa inflaatiota. Näin ainakaan palkat eivät olisi syynä rahan arvon laskuun. Inflaation hillintä kuuluu oleellisesti monetaristiseen talouspolitiikkaan (ks. Friedman 1980) ja kilpailukyky-yhteiskunnan talousdoktriiniin. Ehkä Paperiliitto on tässä hyväksynyt tiettyjä kilpailukyky-yhteiskunnan lainalaisuuksia. Ainakin se haluaa olla vastuullisen talouspolitiikan kannattaja myös EU-rakenteisiin integroituvassa Suomessa.

Nykytilanteessa kansantalouden tasapainoista kehitystä ja työllisyyttä edistäisivät parhaiten kunkin alan tuottavuuden nousuun ja toimintaedellytyksiin perustuvat palkankorotukset. Ne eivät aiheuttaisi inflaatiota, mutta vahvistaisivat ostovoimaa ja julkistaloutta sekä jättäisivät riittävästi tilaa yritysten investoinneille. (11 Tuottavuus huomioitava tupossa 4.9.1995)

Samalla kun työntekijät uhrautuvat, sijoittajat ja keinottelijat ulosmittaavat uhraukset taskuihinsa. Paperiliiton tavoitteena on ollut kasvava työllisyys. Tähän ei kuitenkaan ole päästy, ja syy ei liiton mielestä löydy ainakaan siitä itsestään.

Palkansaaajien uhraukset näyttävät kohtuuttoman suuressa määrin valuneen sijoittajien ja keinottelijoiden eduksi. Maltillisilla sopimuksilla tavoiteltuja työpaikkoja ei ole syntynyt työnantajien vetäytyessä vastuusta. (6 Optiot vääristävät tulonjakoa 11.5.1998)

Tästä eteenpäin havainnot tuottavuudesta, työllisyydestä ja kilpailukyvystä romahtavat muutamaan hajahuomioon. Tämä on sikäli mielenkiintoista, että 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana Paperiliitto on käynyt läpi rankkoja työehtosopimusneuvotteluita ja työtaisteluita. Ehkä näiden vääntöjen tulokset ovat jääneet laihaksi, ja sen vuoksi liitto ei halua muistella näitä vaikeita aikoja.

Vuodet 2002-2009

Paperiliitto korostaa edelleen omaa maltillista palkkapolitiikkaansa ja sen potentiaalisesti myönteisiä vaikutuksia työllisyyteen. Tästä huolimatta yritykset vähentävät työvoimaa, mitä liitto ei hyväksy. Työllisyyden parantaminen nähdään yhteiskunnallisena velvollisuutena, ja tätä velvollisuutta metsäteollisuuden työnantajat eivät toteuta.

Paperiliitto moittii ankarasti työnantajia perusteettomista työvoiman vähentämistavoitteista ja peräänkuuluttaa työnantajilta yhteisvastuuta, tässä tapauksessa erityisesti työllisyysvastuuta. Paperiliitto on metsäteollisuuden noususuhdanteessakin tyytynyt työn tuottavuuden kasvua selvästi pienempiin, maltillisiin palkankorotuksiin sillä perusteella, että yrityksillä olisi parempi mahdollisuus hoitaa työllisyyttä. Työllisyyden parantaminen tulisi olla kaikkien yhteiskuntapiirien, myös metsäteollisuuden tavoite. (14 Paperiliitto tyrmistyi työvoiman vähennysinnosta 3.11.2003)

Paperiliitto katsoo olevansa valmis laajaan yhteistyöhön tuottavuuden parantamiseksi, jos työnantajat vastaavasti pyrkivät ottamaan toiminnassaan inhimilliset ja hyvinvoinnilliset näkökohdat paremmin huomioon. Kun katsoo suurten metsäteollisuusyritysten toimintaa

laajoina irtisanomisineen erityisesti 2000-luvulla, on siitä todennäköisesti puuttunut juuri Paperiliiton peräänkuuluttamaa inhimillisyyttä. Ehkä juuri siksi liitto on loppujen lopuksi puhunut kilpailukyvyn parantamisesta tuona aikana poikkeuksellisen vähän. Se on huomannut, että tuottavuutta nostetaan vailla inhimillistä näkökulmaa, mutta ei ole osannut rakentavasti vastata kyseiseen kehitykseen.

Ammattiyhdistysliike haluaa olla mukana kehittämässä entistä tuottavampaa työelämää, mutta sen on perustuttava ihmisen kunnioittamiselle. Tämän takia työelämän pelisääntöjä tarvitaan myös tulevaisuudessa. Vain hyvinvoiva ihminen kykenee kehittämään työn tuottavuutta kestäväällä tavalla. (13 Parempaa johtamista pelottelun tilalle 25.9.2006)

5.2.7 Talouspolitiikka ja laman torjunta

Aivan kuten edellisessä kategoriassa (5.2.6) tuottavuuden ja kilpailukyvyn suhteen, myös Paperiliiton talouspoliittinen pohdinta loppuu lähes tyystin 1990-luvun loppupuolella. On toki luonnollista, että 1990-luvun laman aikaan keskitytään laman torjuntaan ja kansantalouteen, mutta sen jälkeinen jyrkkä pudotus on silti silmiinpistävä. Edes vuoden 2008 taantumun alun jälkeen kunnollista kansantalouteen liittyvää debattia ei käydä. Sitä ennen ja erityisesti 1990-luvun laman yhteydessä käydään aktiivista ja edistyksellistä keskustelua mm. suhdanteista, valuuttapolitiikasta ja elvytystoimista. Kaiken kaikkiaan Paperiliitto kannattaa vastuullista, suhdanteita tasaavaa ja vientiä edistävää talouspolitiikkaa.

Vuodet 1985-1993

1980-luvun vuosina Paperiliitto varoittaa metsäteollisuuden kovasta velkaantumisesta ja sen vaikutuksista yritysten lamansietokykyyn. Tämä on melko kaukonäköistä, sillä raskaasti velkaantuneet yritykset joutuivatkin 1990-luvun alkuvuosina ongelmiin.

Vanhojen sellutehtaiden korvaaminen uusilla johtaisi ennestäänkin suuren velkataakan kasvamiseen, joka puolestaan heikentäisi niiden lamansietokykyä. (3 Suuruus ei ole menestyksen mitta 7.2.1985)

Paperiliitto väittää tukevansa alhaista inflaatiota ja työllisyyttä edistävää talouspolitiikkaa. Sen eteen liitto on valmis tukemaan laajempaa, keskusjärjestöjen tukemaa sopimusta.

Paperiliitto tukee pyrkimystä inflaatiota hillitseviin ja työllisyyttä edistäviin talouspoliittisiin ratkaisuihin. Liittomme on myös valmis edelleen selvittämään keskusjärjestösuositusten soveltamisedellytyksiä paperiteollisuudessa. (17 Neuvottelut jatkuvat 10.10.1988)

Paperiliitolle, kuten koko metsäteollisuudelle, vienti on lähes kaikki kaikessa. Suurin osa Suomessa valmistettavasta paperista myydään ulkomaille. Markan devalvaatiot auttoivat usein suomalaisen metsäteollisuuden vientiä. 1990-luvun laman kynnyksellä puheet devalvaation tarpeellisuudesta alkoivat jälleen nousta. Vuoden 1991 aikana Paperiliitto vaati markan arvon alentamista useaan otteeseen. Liiton mielestä sekä hallitus että Suomen Pankki pitivät aivan liian tiukasti vahvasta markasta, jonka ylläpito johtaa hyvinvointivaltion alasajoon.

Elleivät kantohintojen tarkistus, suhdanteiden elpyminen ja hallituksen toimet johda nopeasti vientiteollisuuden toimintaedellytysten paranemiseen, on valuuttapolitiikka otettava uudelleen harkittavaksi. (8 Mitä tekee valtioneuvosto? 1.7.1991)

Tässäkin tilanteessa hallitus ja Suomen Pankki yhä lykkäävät välttämättömiä toimia teollisuuden toimintaedellytysten parantamiseksi. Metsänomistajat vaativat maillaan kasvavasta puusta ylihintaa kaikkiin kilpailijamaihin verrattuna. Työnantajat pyrkivät hyödyntämään lamaa laskeakseen edelleen alan työntekijöiden suhteellista elintasoa. (10 Vain todellisissa ratkaisuissa on mieltä 26.8.1991)

Vaikka ideoita oli monia, yksi johtopäätös on selvä: ilman devalvaatiota tai kansainvälisen talouden odottamatonta nousua edessä on pitkä lama ja koko hyvinvointiyhteiskuntaa ravisteleva työttömyys. (12 Teollisuusliitot yhteistyössä 7.10.1991)

Devalvaatiota vaaditaan useaan otteeseen ja yksiselitteisesti. Kun se lopulta toteutuu, katsoo Paperiliitto tahtonsa menneen läpi.

Pitkään lykätty devalvaatio on toteutunut. Markkinavoimat ratkaisivat talouspoliittiset linjaerimielisyydet vientiteollisuuden – ja Paperiliiton näkemyksen mukaan koko kansakunnan – hyväksi. (15 Devalvaatiosta vakautukseen 25.11.1991)

Talouspolitiikassa Paperiliitto näkee itsensä vastuullisena osapuolena. SAK:n rinnalla se on valmis nostamaan yhteisvoimin Suomea lamasta. Kuten aikaisemminkin, vastuu yhteistyön kariutumisesta työnantajan kanssa asetetaan vastapuolelle.

Paperiliitto tukee keskusjärjestönsä SAK:n vastuuntuntoisia ja rakentavia pyrkimyksiä nostaa maa lamasta, koko kansakunnan yhteisvoimin. Yhteistyötarjouksen mahdollinen torjumisen seurauksista vastuu on yksinomaan hallituksella ja työnantajilla. (7 Jäseniä puolustettava 17.5.1993)

Paperiliiton liittokokouksen julkilausuma ei jätä paljon arvailun varaan. Porvarihallitus on tehnyt karkeita talouspoliittisia virheitä, joiden vuoksi työttömyys on karannut. Hallitus aikoo jatkotoimenpiteillään vielä pahentaa tilannetta. Liitto ennustaa edessä olevan kovia aikoja.

Hallituksen virheratkaisujen vuoksi Suomessa on valtava työttömyys. Palkansaajien ostovoiman leikkaaminen uusilla maksuilla ja arvonlisäveroon siirtymällä merkitsee kotimarkkinasektorin ongelmien ja työttömyyden nopeaa lisäämistä, mitä liittokokous pitää vastuuttomana. Edessä on työttömyyden ja ostovoiman heikkenemisen kierre, sillä työllisyyttä selvästi lisääviä kasvualoja ei ole. (8 Paperiliiton XVI liittokokouksen julkilausuma 14.6.1993)

Laman aikana talouspoliittinen puhe kovenee ja tihenee. Sama jatkuu myös seuraavassa tutkimusajanjaksossa. Kun lamasta aletaan lopullisesti nousta, talouspoliittinen tai kansantalouteen liittyvä debatti jää lähes kokonaan pois.

Vuodet 1994-2001

Paperiliitto peräänkuuluttaa elvyttävän talouspolitiikan tärkeyttä. Vaatimus ”viranomaisten erikoistoimista” kertoo uskomisesta valtion talouspoliittisen interventioon. Valtiointerventio taas on hyvin kilpailukyky-yhteiskunnan vastaista politiikkaa.

Vaikka työllisyys on kääntymässä varovaiseen kasvuun, tarvitaan viranomaisten erikoistoimia jatkossakin, jotta kaikesta huolimatta pitkäaikaiseksi ennustetun korkean työttömyyden vaikutuksia voidaan lieventää. (8 Työllisyys paranee kysynnän myötä 13.6.1994)

Valuutan arvosta ja korkopolitiikasta puhuminen kuvaa jälleen Paperiliiton melko älyllistä yhteiskuntapoliittista lähestymistapaa. Vaikeatajuisistakin asioista keskustellaan, mikä ei ole ollut tapana enää esimerkiksi 2000-luvun puolella. Noususuhdanteen löysästä talouspolitiikasta varoittaminen kertoo myös Paperiliiton keynesiläisestä, kilpailukyky-yhteiskunnan doktriinin vastaisesta talouspoliittisesta ajattelusta

Porvarihallituksen ensimmäinen valtava munaus oli taistelu markan yliarvostuksen purkamista vastaan mm. nostamalla korot pilviin. Poliitiikalla teurastettiin suuri osa yrityskannasta ja pankkien myöntämät lainat kaatuivat luottotappioina valtion ja veronmaksajien syyliin. (14 Porvarihallitus virittää loukkoa 7.11.1994)

Hallitukselta on vielä yksi suuri talouspoliittinen virhe tekemättä, nimittäin löysä talouspolitiikka noususuhdanteessa. Tämän virheen hallitus on kuitenkin jo pitkälti valmistellut ensi vuotta koskevassa budjettiesityksessä, EU-tukiaispaketissa ja hallituspuolueiden löperöissä vaalilupauksissa. (14 Porvarihallitus virittää loukkoa 7.11.1994)

Laman taituttua ja porvarihallituksen kaaduttua vuoden 1995 eduskuntavaaleissa loppuu talouspoliittinen ruotiminen melkein kokonaan. Jatkossa Paperiliitto keskittyy lähinnä puhumaan verotuksesta ja sen oikeudenmukaisuudesta.

Perusteita yritystulon ja pääomatulojen veroalen jatkamiselle ei nykytilanteessa enää ole. Muissa EU-maissa yritysten ja pääomatulojen veroaste on kymmenkunta prosenttiyksikköä korkeampi kuin meillä. Sitä vastoin Suomen pieni- ja keskituloisten palkansaajien kohtuutonta verotusta on kevennettävä ja sosiaaliturvan puutteitakin on voitava korjata. (4 Yhteiskunta ja tulonjako vääristymässä 30.3.1998)

Vuodet 2002-2009

2000-luvulla talouspoliittinen keskustelu on lähinnä veroihin liittyvää. Kaiken kaikkiaan liiton talouspoliittinen ote vaikuttaa löystyvän reilusti. Mielenkiintoista on myös se, miten vähälle huomiolle loppujen lopuksi jää EMU-jäsenyyden käsittely ja euroon siirtyminen, vaikka 1990-luvun laman aikaan markan devalvaatio oli yksi tärkeimmistä aiheista liiton agendalla. Euron myötä mahdollisuus devalvaatioon ja sitä kautta kotimaisen vientiteollisuuden auttamiseen katosivat.

Verokeskustelun painopiste onkin siirrettävä Suomessa alhaisen pääomatulojen verotuksen suuntaan. (12 Työnantajat haluavat palkankorotukset yhteiskunnan maksettaviksi 23.9.2002)

Veronalennuksia olennaisempaa olisi muuttaa verokertymää. Palkansaajat maksavat edelleen valtaosan veroista samaan aikaan, kun yritysten omistajat nostavat ylisuuria osinkoja välttyäkseen maksamasta lievästi nousevia veroja. (12 Ei ainoastaan ostovoimasta 20.9.2004)

5.2.8 Deindustrialisaatio, teollisuuden rakennemuutos, heikentävä työllisyys

Deindustrialisaatio ja laajempi teolliseen tuotantoon liittyvä työmarkkinoiden rakennemuutos ovat aiheita, joihin Paperiliitto on tarttunut vain harvoin. 1990-luvulla asiasta vaietaan lähes täysin. Kyseessä on luultavasti liitolle mitä vaikein tema. Teollisten työpaikkojen väheneminen on trendi, joka on liitossa noteerattu, mutta johon se ei varsinaisesti ole keksinyt ratkaisua. Luultavampaa on, että myös Paperiliitto on hyväksynyt

kyseisen kehityssuunnan, ja se pyrkii vain tekemään tilanteen jäsenilleen mahdollisimman siedettäväksi. Sinänsä liitto on kyllä osannut nähdä rakennemuutoksen jo hyvissä ajoin.

Vuodet 1985-1993

Paperiliitto ei lämpene metsäteollisuuden yritysten fuusioille. Tämä on sinänsä mielenkiintoinen kanta, sillä kun 13 vuotta myöhemmin Stora ja Ensoa oltiin fuusioimassa, suhtautui liitto siihen huomattavasti positiivisemmin. Mieli on siis vuosien mittaan muuttunut.

Liiton mielestä metsäteollisuuden resurssien lisäämiseksi on muitakin mahdollisuuksia kuin yhtiöiden väkivaltainen yhdistäminen suuryrityksiksi. (3 Suuruus ei ole menestyksen mitta. 7.2.1985)

Jo 1980-luvun puolivälin tienoilla Paperiliitto puhuu alan rakennemuutoksen vääjäämättömyydestä. Tämä herättää väkisin kysymyksen: miksi liitto ei ole kaikkien näiden vuosien aikana keksinyt tapaa sopeutua muutokseen tai jopa toimia proaktiivisesti suunnatakseen muutosta itse haluamaansa suuntaan? Jos Paperiliitto on niin vahva työmarkkinatoimija kuin se toisinaan haluaa esittää (ks. esim. luku 5.2.5), olisi sillä varmasti voinut olla siihen voimaa ja mahdollisuuksia.

Tekniikan nopea kehitys, kansainvälisen kilpailun koveneminen ja suomalaisen teollisuuden keskittymiskehitys ovat aiheuttaneet huomattavia rakennemuutoksia tuotannossa. Näin tiedetään tapahtuvan myös tulevaisuudessa. Tämä kaikki on useissa tapauksissa vaikuttanut kielteisesti juuri työntekijän asemaan. (11 SAK linjasi tulevaisuuttaan 12.6.1986)

Liitto tiedostaa työpaikkojen katoavan vauhdilla. Osa laitetaan tietotekniikan kehittymisen piikkiin, mutta osa johtuu liiton mukaan myös työnantajan epäoikeudenmukaisesta vallankäytöksestä. Ongelmallisena nähdään myös yhteiskuntajärjestelmä, joka mahdollistaa väärinkäytökset. Kyse on siis rakenteellisesta ongelmasta. Varsinaisia ratkaisukeinoja työpaikkojen säilyttämiseksi ei ole keksitty.

Maamme paperiteollisuudessa oli vuosikymmen sitten noin 48 000 työpaikkaa. Tämä luku on pienentynyt moninaisista syistä johtuen kymmenellä tuhannella tähän päivään tultaessa. Takana on tietotekniikan valtaisa nousu, mutta myös paperiteollisuuttamme on kohdannut melkoinen saneerausvauhti. Mahtuupa mukaan kovalla kädellä suoritettuja tehtaiden lopettamisia, jotka muistuttavat epäoikeudenmukaisesta vallankäytöstä. Yhteiskuntajärjestelmämme pitää sisällään vielä monia epäkohtia, joiden avulla yrityksen pyrkivät toteuttamaan toimenpiteitä, joissa työntekijän etu huomioidaan viimeisenä. (21 Neuvotellen ratkaisuihin 27.11.1986)

Paperiliitto siis näki jo 1980-luvulla, että alalla on tapahtumassa rakennemuutos. Vastauksena tähän liitto korostaa muutoksen pitkäjänteistä ratkaisua, asiaa sen erityisemmin erittelemättä. Liitto ei usko, että esimerkiksi irtisanomiset johtavat pidemmällä aikavälillä kestäväan ratkaisuun.

Liittovaltuusto pitää välttämättömänä alalla tapahtuvan rakennemuutoksen hallittua ja pitkäjänteistä hoitamista ilman irtisanomisia. Työnantajien harrastamat laskennalliset työvoiman vähennykset edustavat pinnallista lähestymistapaa yritysten vaikeuksiin jättäen todelliset ongelmat ratkaisematta. (11 Työnantajajärjestöt murentavat tes-järjestelmää 12.6.1987)

Yhtenä keinona rakennemuutoksesta selviämiseen nähdään koulutus. Koulutuksen lisäksi varsinaisia ehdotuksia muutoksen hallintaan ei Paperiliitolta juuri tule. Lähinnä liitto vaikuttaa pelkäävän työpaikkojen katoamista.

Parhaillaan paperiteollisuudessa on vaikea työllisyystilanne, jota työnantajat voisivat käyttää henkilöstönsä kouluttamiseen ja siten panostaa tuleviin parempiin aikoihin. (1 Käytetään huonot ajat hyväksi 21.1.1991)

Nyt yhtiöillä on mahdollisuus osoittaa kaukonäköisyytensä. (1 Käytetään huonot ajat hyväksi 21.1.1991)

Tästä eteenpäin deindustrialisaatiota ja teollisuuden rakennemuutosta käsittelevät havainnot vähenevät ja erityisesti vuosien 1994-2001 ne suoranaisesti romahtavat. Mielenkiintoista on, että kyseiset havainnot jäävät myös vuosina 2002-2009 vähemmälle kuin vuosina 1985-1993, vaikka 2000-luku on ollut vauhdikasta rakennemuutoksen ja työvoiman vähennyksen aikaa. Työntekijöille tämä on näyttäytynyt mm. työn tuottavuuden nopeana nousuna. Paperiliitto tyytyy kuitenkin käsittelemään aihetta lähinnä yksittäisten työntekijöiden kautta, ei niinkään rakenteellisena ilmiönä.

Vuodet 1994-2001

Teollisten työpaikkojen väheneminen on tässä vaiheessa Paperiliitossa lopullisesti hyväksytty. Työajan lyhentäminen on myös yksi harvoista konkreettisista ehdotuksista, joilla liitto haluaa sopeutua muutokseen. Se ei kuitenkaan muuta sitä, että Paperiliitto vaikuttaa olevan deindustrialisaatio-ilmion edessä melko aseeton. Sillä ei ole ehdotuksia trendin muuttamiseksi, ja se itsekin tunnustaa, että rakennemuutosta voidaan vain hidastaa, ei pysäyttää. Havaintojen vähydestä voidaan tulkita, että aihe on erittäin arka ja Paperiliitto ei mielellään käsittele sitä.

Teollisuustyöpaikkojen kokonaismäärä on kuitenkin kääntynyt selvään ja peruuttamattomaan laskuun jo 1970-luvulla. Kuvitelmalle esimerkiksi metsäteollisuuden ja metsätalouden työpaikkojen kasvusta vuoteen 2000 ei ole perusteita. (3 Metsäsektorin työllisyys huononee 4.3.1996)

Teollisuustyöpaikkojen väheneminen on realismia. Teollisuuden työttömyyttä kasvattavaa vaikutusta voidaan kuitenkin pienentää käyttämällä palkankorotusvaraa vuotuisen enimmäistyöajan tuntuvaan lyhentämiseen. (3 Metsäsektorin työllisyys huononee 4.3.1996)

Vuodet 2002-2009

Viimeisenä tutkimusajanjaksona havaintoja kyllä esiintyy, mutta ne keskittyvät lähinnä tuomaan esiin yksittäisen paperitehtaan sulkemisen, tarkemmin sanottuna UPM:n Voikkaan tehtaan, aiheuttamia tuntoja. Kritiikkiä finanssikapitalismin epäoikeudenmukaisuudesta työntekijää kohtaan nousee pintaan, kun UPM:n pörssi-arvo

nousee irtisanomisten myötä. Kovin analyttisesti ja rakenteellisesti tehtaiden sulkemisia ei kuitenkaan käsitellä, vaan liitto keskittyy inhimillisen tragedian esiintuomiseen.

Pääluottamusmies Kari Haaraajan ääni vavahtelee. UPM on hetkeä aiemmin ilmoittanut Suomen suurimmasta joukkoirtisanomisesta, kolme tuhatta ihmistä menettää työpaikkansa. Haaraajan ja yli kuudensadan paperiliittolaisen leivänlähde, Voikkaan paperitehdas suljetaan kokonaan syksyyn mennessä. (4 Kun mikään ei riitä 27.3.2006)

Tällaista kirjoittaessa kirjaimet loppuvat kesken. (4 Kun mikään ei riitä 27.3.2006)

Välittömästi uutisen tultua julki UPM:n pörssikurssi nousi 5,9 prosenttia, UPM:n arvo kasvoi puoli miljardia euroa, koko metsäalan miljardi euroa. (4 Kun mikään ei riitä 27.3.2006)

Teollisuuden rakennemuutoksen keskellä Paperiliitto valaa uskoa omaan toimialaansa. Metsäteollisuuden ei uskota olevan ”auringonlaskun ala”. Liitto sanoo tosiasioiden olevan sitä mieltä. Sitä ei mainita, että ”pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna” metsäteollisuuden lupaavimpana osana on pidetty lähinnä puu- ja rakennusala sekä energiantuotantoa, ei paperi- tai selluteollisuutta. (SAK 2010, 7.)

Synkimpien ennusteiden esittäjät ovat maalailleen asiasta uhkakuvia alan tulevaisuudesta. He ovat todenneet metsäteollisuuden Suomessa olevan ”auringon laskun ala”. Tällaiseen näkemykseen ei tosiasiat tuntien voi yhtyä. Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna ala on tulevaisuudessa menestyvä ja vaurautta yhteiskuntaamme tuova. (6 Metsäteollisuudella on tulevaisuutta 24.8.2009)

5.2.9 Joukkohenki, oppositioasema, ay-identiteetti

Erityisesti vuosina 1985-1993 Paperiliitto keskittyy paljon ay-identiteetin ja joukkohengen luomiseen ja vahvistamiseen. Osaksi sitä kuuluu eräänlainen hallitsevien rakenteiden

kritiikki, Paperiliitto on mielestään aina oppositiossa suhteessa muuhun yhteiskuntaan ja erityisesti valtiovaltaan.

Myöhemmin ay-identiteetin ja joukkohengen luominen heikkenee. Puheet muuttuvat vähemmän mahtipontisiksi. Aktiivisen ay-toiminnan kautta identiteetin luominen mm. Julkusen (1998) kuvaamassa kilpailukyky-yhteiskunnassa on hankalampaa kuin aikaisemmin: Kilpailukyky-yhteiskunnan individualismia korostavassa hengessä esimerkiksi lakko tai ulosmarssi sopii huonosti omaa uraansa ja osaamistaan rakentavalle yksilölle. Tämä kuvastuu myös Paperiliiton puheista mitä lähemmäs nykyhetkeä päästään.

Vuodet 1985-1993

Joukkohenkeä haetaan ay-liikkeen historian kautta. Työväki on maksanut kovan hinnan saavutuksistaan ja työ on vielä kesken. Työntekijöiden asema heikkenee, jos ay-liikkeen joukkovoima heikkenee.

Ammattiyhdistysliike on taistellut työväestölle paikan yhteiskunnassa. Ilmaiseksi tätä asemaa ei ole saatu, ilmaiseksi emme asemaamme säilytä. Ammattiyhdistysliike tarvitsee jäsentensä joukkomittaista tukea – jokaisen jäsenen osallistumista. (2 Velvoittava oikeus vaikuttaa 24.1.1985)

Paperiliiton puheista kuvastuu mahtipontisella tavalla taistelutahto. ”Taisteleva ay-liike” -retoriikka on tyypillistä ensimmäisellä tutkimusajanjaksolla vuosina 1985-1993. Myöhemmin se jää vähemmälle. Paperiliitto näkee itsensä vahvasti osana yhteiskunnallisia uudistuksia ajavaa ay-rintamaa, jonka tavoitteina ovat tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus. Tämän päivän perspektiivistä puhe vaikuttaa hieman vanhahtavalta.

Tässä yleisessä ja alakohtaisessa tilanteessa Paperiliitto on valmis koko jäsenistönsä voimin SAK:n yhteisesti toteuttamaan työtaisteluun. Yksituumaisina, taisteluvalmiina ja koko SAK:n järjestövoimaa käyttäen pystymme jatkamaan uudistuspolitiikkaa ja estämään sopimusturvan vähittäisen murentamisen. (4 Paperiliitto valmis yhteislakkoon 6.3.1986)

Vappuna marssitaan jälleen useilla paperipaikkakunnilla. Työväenliikkeen ja SAK-laisen ammattiyhdistysliikkeen työ on aina noussut aatteista. Kumpikin näistä liikkeistä on koko sanan merkityksessä joukkoliikkeitä, joille on tärkeitä toteuttaa tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden periaatteita. Nykyinen työllisyystilanne ja työnantajapuolen koventuneet asenteet vain korostavat näiden periaatteiden ajamista. (8 Vappuna marssitaan työn puolesta 24.4.1988)

Liitto kuitenkin tunnistaa maailman ja palkansaajien ajatusmaailman muuttuvan. Vaikka Paperiliiton omat puheet korostavat yhtenäisen työväenliikkeen tärkeyttä, ei jäsenistö automaattisesti ole samalla linjalla. Ay-identiteettiä ei voi enää luoda palopuheilla solidaarisuudesta, sillä solidaarisuus ei ole kovassa huudossa liiton jäsenistön keskuudessa. Tämä käy ilmi huonosti onnistuneen kehitysyhteistyökeräyksen saldosta. Kyseessä on myös poikkeuksellisen itsekriittinen lausunto.

(SAK:n keräyksen heikko) Tulos ei varmaankaan johtunut ainoastaan järjestelypuutteista, vaan heijastelee tiettyjen sanojen ja tekojen ristiriitaa tämän päivän suomalaisessa työväenliikkeessä. (7 Lämmin sana: solidaarisuus 1.5.1989)

Laman saapuessa liitto korostaa taistelutahtoaan. Ay-identiteettiä kasvatetaan edelleen korostamalla yhteisen rintaman tärkeyttä. Ja kuten usein aiemmin, antaa Paperiliitto ”täyden tukensa” keskusjärjestö SAK:lle.

Liiton jäsenistö on osoittanut, ettei saneluratkaisuihin tarvitse alistua huonoinakaan aikoina. Sopimusten nyt synnyttyä olemme valmiita muun ay-väen rinnalla kamppailuun palkansaajien toimeentuloturvan tuhoamishankkeita vastaan. (6 Turhan kiemuraista 13.5.1991)

Paperiliitto antaa SAK:lle täyden tukensa palkansaajien työttömyys- ja eläketurvaan kohdistuvien epäoikeudenmukaisten heikennysten estämiseksi ja pitää näiden esitysten torjumista tuloratkaisun kynnyksysymyksenä. (14 Työttömyys- ja eläketurva tuloratkaisun kynnyksysymys 9.11.1992)

Paperiliitto haluaa nähdä itsensä merkittävänä toimijana yhteiskunnassa ja erityisesti ay-liikkeen sisällä. Oma merkitystä ja seuraavassa tekstissä myös ”saumatonta yhteishenkeä” korostava puhe herättää vastareaktion: onko Paperiliitto tosi asiassa tiedostanut oman vaikutusvaltansa heikentyvän ja nyt vain pyrkii pönkittämään omaa asemaansa jäsenten silmissä? Hieman tuntuu siltä.

Paperiliitto on keskeinen vaikuttaja suomalaisessa työmarkkinatoiminnassa. Mitä tulevassa Paperiliiton kuudennessatoista liittokokouksessa päätetään, on painoarvoa koko ammattiyhdistysliikkeenkin voimaan ja tahtoa punnittaessa ja yhteisiä tavoitteita asetettaessa. (5 Paperilla on paljon painoa 5.4.1993)

Paperityöntekijöiden yhtenäisten, liittokokouksessa päätettyjen vaatimusten edessä työnantajat luopuivat huononnuksesityksistään. Jäsenistömme saumaton yhteishenki osoitti jälleen kerran voimansa. (16 Valoisampaan päin 20.12.1993)

Tästä eteenpäin ay-identiteetin analyytinen rakentaminen vähenee reilusti. Liitto asettuu enemminkin siilipuolustukseen, ”oppositioon kaikkia vastaan”. Perspektiivi on usein menneiden muistelemisessa.

Vuodet 1994-2001

Kun Paavo Lipposen sateenkaarihallitus aloitti toimintansa vuonna 1995, keskittyi Paperiliitto lähinnä korostamaan omaa oppositio-asemaa myös sitä kohtaan.

”Sitoutumattomalle” ja porvarilliselle julkisuudelle oli yllätys, että ammattiyhdistysliike oli valmis käyttämään vahvinta painostusasettaan hallitukseen, jossa vasemmistopuolueet ovat keskeisesti mukana. Tiedotusvälineen, jotka tarkoituksenmukaisesti ruokkivat käsitystä erityisesti SAK:laisen ay-liikkeen kulkemisesta SDP:n talutusnuorassa joutunevat tarkentamaan väitteitään paremmin todellisuutta vastaaviksi. (7 Säröillen sopuun 27.5.1996)

Ay-liikettä tuntevalle vanha totuus, että ammattiyhdistysliike on aina oppositiossa, todentui jälleen kerran. (7 Säröillen sopuun 27.5.1996)

Vaikka Paperiliitto on muun ay-liikkeen kanssa ”aina oppositiossa”, se kuitenkin asettaa eräät poliittiset puolueet toisten edelle. Ennen vuoden 1999 eduskuntavaaleja liitto liputtaa sateenkaarihallituksen jatkon puolesta. Ja kun Lipposen hallitus lopulta voittaa itselleen jatkokauden, jakaa liittokin kiitosta äänestäjille.

Lipposen kaudella Paperiliitto ei juuri kykene vahvistamaan jäseniensä ay-identiteettiä tai joukkohenkeä. Lähinnä se pyrkii negatioiden kautta osoittamaan itsenäisyyttään, joskin senkin se tekee melko epäjohdonmukaisella tavalla: aiemmin liitto tekee pesäeron vasemmistopuolueisiin, mutta samalla se uskoo niiden olevan palkansaajan aseman parhaiten turvaava voima. Paperiliitolla on vaikeuksia luoda jäsenilleen modernia ay-identiteettiä.

Ammattiyhdistysliikkeen peruslinja on olla oppositiossa kaikkia hallituksia kohtaan, mutta yhteiset yhteiskunnalliset, palkansaajia koskevat asiat on hoidettava. (16 Sateenkaaren päässä yhteistyötä 21.12.1998)

Ammatillisen työväenliikkeen tavoite on kautta historiansa ollut sama oikeudenmukaisuuden lisääminen työn ja pääoman ikuisessa ristiriidassa. Äskeiset eduskuntavaalit osoittavat, että suomalainen palkansaaja uskoo edelleen sellaisiin poliittisiin voimiin, jotka turvaavat myös työntekijöiden aseman työpaikoilla. (6 Vappu on aina sama 3.5.1999)

Edellisessä ja seuraavassa tekstissä Paperiliitto viljelee silmiinpistävän vanhakantaista retoriikkaa. Puheet työn ja pääoman ristiriidasta 2000-luvulla eivät kuulu kilpailukyky-yhteiskunnan puheenparteen. Tämä kertonee siitä, että Paperiliitto ei ole osannut tai ei ole halunnut sopeutua kilpailukyky-diskurssiin.

Ammattiyhdistysliikkeen arvomaailman voi kiteyttää lauseeseen, että jokaisella ihmisellä on oikeus työhön, oikeus tulla toimeen palkallaan ja oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin työpaikoilla. (13 ARVOKasta asiaa nuorille 15.10.2001)

Vuodet 2002-2009

Vuoden 2002 jälkeen Paperiliitto tyytyy lähinnä muistelemaan menneitä. Militantti puhe on kadonnut, mikä kuvastaa hyvin myös Kevätsalon (2007) kuvausta ay-liikkeen integroitumisesta hallitseviin yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Se ei enää halua tai osaa olla samanlainen vastavoima kuin se oli esimerkiksi 1980-luvulla.

Jokaisen ihmisen tulee olla vapaa taloudellisesta, poliittisesta ja oikeudellisesta sorrosta ja hänellä tulee olla vapaus mm. mielipiteensä ilmaisuun ja järjestöjen perustamiseen. (6 Vapaus, veljeys, tasa-arvo 5.5.2003)

Uskoa itseensä pyritään vielä kasvattamaan kertomalla, että Voikkaan suljetun tehtaan työntekijät eivät menettäneet elämänhallintaansa, vaan pysyivät vahvoina. Puhe on kuitenkin maltillista ja hieman haikeaa. Vanhan identiteetin luojaksi siitä ei enää ole.

Professori Harri Melinin johdolla tehtävän tutkimuksen ensimmäiset tulokset ovat nyt valmistuneet. Tutkimuksen mukaan Voikkaa ja voikkaalaiset eivät taipuneet, antaneet periksi, vaikka elämän tärkein peruspilari – työpaikka – katosi sadoissa voikkaalaisperheissä. (6 Voikkaa toipuu? 25.8.2008)

Lopussa Paperiliitto tuo ilmi yhden sen suurimmista ongelmista: se ei osaa uudistua. Tulevat työntekijäsukupolvet eivät automaattisesti tunne suurta yhteenkuuluvuutta toisiinsa. 1980-luvulla liitto osasi haastaa paatoksellisilla puheillaan hallitsevan diskurssin. Nyt samanlainen päätös kuulostaisi vanhahtavalta, mutta liitolla ei ole olemassa uutta ay-identiteettiä ja kilpailukyky-yhteiskunnan vastustusta luovaa mekanismia.

Ay-liikkeestä puuttuu yhä vaan uskallusta uudistua. (3 Kun mikään ei muutu 6.4.2009)

5.3 Kokoavien käsitteiden muodostaminen

Edellisessä luvussa jaoin havaintomateriaalin yhdeksään kategoriaan. Seuraavaksi muodostan havaintokategorioita yhdistelemällä kokoavia käsitteitä, jotka vastaavat tutkimuskysymykseni arvoitukseen ”millainen toimija Paperiliitto on ollut suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutoksessa kilpailukyky-yhteiskunnaksi vuosina 1985-2009?”. Koko tutkimusmateriaalia kokoavat käsitteet, joita olen muodostanut yhteensä neljä kappaletta, toimivat siis myös tutkimukseni tuloksina. Ne kertovat, miten Paperiliitto on asemoinut itsenä suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutoksen vuosina ja minkälainen toimija se on ollut.

5.3.1 ”Vanhan hyvinvoinnin puolustaja”

Heiskalan (2006, 39) mukaan 1990-luvun alun Suomessa uusi (kilpailukyky)diskurssi onnistui syrjäyttämään muutokseen kriittisesti suhtautuvat puheenvuorot, jotka leimattiin ankaran yhteiskunnallisen muutoksen oloissa vanhan suunnitelmatalouden puolustajiksi. Paperiliitto voidaan laskea juuri tällaiseksi ”vanhan suunnitelmatalouden puolustajaksi”. Paperiliitto puolustaa pitkälti niitä hyvinvointisektorin toimintoja (köyhyyden vähentäminen, peruspalveluista huolehtiminen ja taloudellisen toimeentulon turvaaminen), joita Svanström (2008) liittää perinteiseen hyvinvointivaltioon.

Paperiliiton halu asemoitua ”vanhan hyvinvoinnin puolustajaksi” yhteiskunnallista rakennemuutosta ja kilpailukyky-yhteiskuntaa vastaan tulee esiin kolmella tavalla: 1. Paperiliitto puolustaa yhteiskunnan vanhoja sosiaalisia turvaverkkoja, 2. Se on huolissaan ”oikeistolaistuvasta” yhteiskunnasta ja pitää sen arvoja omien arvojensa vastaisena, 3. Se vastustaa rakennemuutoksen ja globalisaation myötä Suomeenkin saapuneita uusia yritysten johtamisoppeja.

Liitto toistaa usein, että se ei tule hyväksymään hyvinvointivaltion rakenteiden purkamista edes laman verukkeella. Erityisesti Ahon ideologisesti toimivaa porvarihallitusta se pitää poikkeuksena hyvinvointivaltiotraditiossa, mutta myös Lipposen hallitusta kritisoidaan välillä kovastikin. Itseään Paperiliitto pitää solidaarisuuden ja tasa-arvon puolustajana; oikeistolaisuuden vastavoimana. Oikeistolaisen ajattelutavan katsotaan uhkaavan jo kerran

kovalla työllä saavutettua hyvinvointia. Julkisia palveluita ja mm. progressiivista verotusta liitto puolustaa, vaikka se ei aina olisi taloudellisesti hyödyllistä melko hyvin tienaaville paperityöntekijöille.

Työnantajat ja porvarit leimataan usein hyvinvointivaltiovihamielisiksi. Valtionyhtiöiden huonon hoitamisen tai alasajon Paperiliitto yhdistää myös oikeistolaisiin (kokoomuslaisiin) arvoihin. Lähinnä pohjoisamerikkalaisen yritysten johtamistavan, jonka liitto katsoo johtaneen ahneuteen, lyhytnäköisyyteen ja johtajien oman edun tavoitteluun, se tuomitsee kovin sanoin erityisesti 2000-luvulla. Puheissaan liitto viittaa usein ”kasvottomaan pääomaan”, joka ei enää välitä työntekijöiden hyvinvoinnista tai yhteiskunnallisista velvoitteistaan.

Paperiliiton mielestä ajat ennen kilpailukyky-yhteiskuntaa ja suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutosta olivat parempia: hyvinvointivaltio suojasi ihmisiä, yhteiskunnan arvot olivat solidaarisia ja yritysten johto toimi inhimillisemmin työntekijöitä kohtaan. Näiden tulkintojen valossa voidaan todeta, että Paperiliitto ei hyväksy kilpailukyky-yhteiskunnan muutoksia suomalaiseen hyvinvointivaltioon. Tosin vaikka liitto kritisoi muutoksia, se ei ole myöskään osannut kunnolla tuoda esiin vaihtoehtoja väärälle kehityssuunnalle.

5.3.2 ”Realistinen globalisaatiokriitikko”

Heikki Patomäen (2007, 12-13) mukaan yksi merkittävimmistä uusliberalismin ilmentymistä on ollut rahoitusmarkkinoiden avaaminen. Suomessa rahoitusmarkkinoita alettiin avata 1980-luvun puolestavälistä alkaen. Paperiliitto on alusta asti suhtautunut kriittisesti kyseiseen kehitykseen, jota se piti jo 1980-luvun noususuhdanteessa ”hallitsemattomana”. Globalisaation tuomaa ”tehokkuuskilpailua” ja spekulointia finanssimarkkinoilla se on myöhemmin pitänyt tuomittavina ilmiöinä.

Paperiliiton globalisaatioon ja talouden avaamiseen liittyvät kannat ovat olleet koko ajan melko johdonmukaisia, joskin ne ovat usein jääneet muiden kysymysten varjoon. Usein globalisaation tuomaksi ilmiöksi on myös liitetty edellisessä luvussa mainitut uudet johtamistavat. Tietynlainen realismi on kuitenkin koristanut Paperiliiton muuten kriittisiä globalisaatiokantoja. Tämä näkyy erityisen hyvin liiton kannoissa Euroopan unioniin ja

EMU:un. Näitä suomalaiselle yhteiskunnalle merkittäviä muutosaskelia liitto ei lähtenyt vastustamaan, vaikka jäsenyys erityisesti rahaliitossa ei ollut jäsenistölle automaattisesti helppo pala nieltäväksi. Liitto ei ole lähtenyt vastustamaan sellaista kehitystä, jonka se on nähnyt vääjäämättömäksi.

Paperiliitto muistuttaa paljon Boldtin (2008, 45) kuvausta ay-liikkeestä yhteiskunnallisena toimijana: globalisaatiostrategiassaan se on käytännönläheinen ja pragmaattinen. Myös Anttilan ja Suorannan (2007, 7) kuvaus, että ay-liikkeelle on jäänyt reaktiivinen rooli suhteessa rajat ylittäviin talouden ja pääomien virtauksiin, pitää mielestäni Paperiliiton kohdalla paikkaansa. Tässäkin asiassa se on kriittinen, mutta varsinaisesti uusia avauksia tai ratkaisuehdotuksia se ei ole osannut tuoda esiin. Tobinin veron kannattaminen jo 2000-luvun alussa voidaan ehkä laskea sellaiseksi.

Paperiliitto ei ole globalisaation vastainen, vaan globalisaatiokriittinen toimija. Suurinta kriittisyys on 1990-luvulla, ei suinkaan 2000-luvulla, jolloin globalisaatiokehitys pääsi enemmän vauhtiin. Liitto ei vastusta kaikkea globalisaatiota, ainoastaan ”pääoman ehdoilla” tapahtuvaa globalisaatiota. Mukana on toisinaan myös annos itsekritiikkiä, koska ay-liike ei ole osannut kansainvälistyä elinkeinoelämän kansainvälistymisen tahtiin.

5.3.3 ”Vastuullinen toimija vastuuttomassa (kilpailukyvyssä) maailmassa”

Paperiliiton maltilliseen ja realistiseen otteeseen liittyy myös vastuullisuus. Liitto korostaa useaan otteeseen haluaan olla vastuullinen ja pitkän aikavälin perspektiiviä ajatteleva osapuoli palkkaneuvotteluissa, talouspolitiikassa, tuottavuuden kasvattamisessa ja laman torjunnassa. Koska liitto on omasta mielestään tuonut oman panoksensa myös yritystoiminnan menestykseen mm. työn tuottavuuden kasvun kautta, odottaa se vastuullisuutta myös yritysjohtoon toiminnassa suhteessa työntekijöihin. Yleensä liitto kuitenkin katsoo tullessa työnantajan pettämäksi, kun irtisanomisia tapahtuu.

Paperiliitto peilaa usein omaa uhrautuvaisuuttaan ja vastuullisuuttaan työnantajan tekoihin. Tämä näkyy mm. 1990-luvun laman aikana. Liitto on valmis esimerkiksi nollalinjaiseen tulopoliittiseen kokonaisratkaisuun ja päätöksiin, jotka sen omasta mielestä voivat laskea liiton jäsenistön elintaso. Suuttumusta liitto tuntee siitä, että se ei saa vastuullisuudelleen

vastakaikua juuri mistään. Paperityöntekijöiden uhraukset liitto näkee usein valuvan ”sijoittajien ja keinottelijoiden” taskuihin, jollaisiksi se laskee myös puusta ylihintaa vaativat metsäomistajat. Myös työehtosopimusneuvotteluissa Paperiliitto katsoo olevansa vastuullinen toimija. Jos riitoihin on jouduttu, on syy ollut työnantajassa.

Hallituksen talouspolitiikka varsinkin laman aikaan on liiton mukaan epärationaalista ja ideologista, vailla minkäänlaista pitkän aikavälin vastuullisuutta. Paperiliitto kannattaa suhdanteita tasoittavaa, elvyttävää ja vientiä tukevaa talouspolitiikkaa. 1990-luvun alun laman aikana liitto peräänkuuluttaa aktiivisesti devalvaatiota. Porvarihallituksen vastahankaisuuden devalvaatiolle se tulkitsee haluksi tehdä ideologisesti uusliberalistista politiikkaa.

Laman jälkeen, kun Suomi on jo palannut noususuhdanteeseen, kriittiset puheet mm. talouspolitiikasta ja tuottavuudesta vähenevät merkittävästi. Vielä 1980-luvulla Paperiliitto kritisoi ylikuumenevaa taloutta, 2000-luvun noususuhdanteessa samantasoista talouspoliittista analysointia ei ainakaan julkisesti enää tehdä. Puheet tuottavuudesta ja kilpailukyvyistä yllättäen vähenevät reilusti juuri 2000-luvulla, kun paperiteollisuudessa tehtiin suuria saneerauksia ja irtisanomisia. Paperiliiton hiljaisuus kertoo siitä, että sillä ei juuri ole ratkaisuehdotuksilla. Liitto on toiminut vastuullisesti ja pyrkinyt edistämään tuottavuutta ja kilpailukykyä, mutta silti se on jäänyt kilpailukyky-yhteiskunnan jyrän alle. Kuitenkin vielä vuonna 2006 liitto haluaa olla vastuullisena osapuolena mukana ”kehittämässä entistä tuottavampaa työelämää”. Mielestään Paperiliitto on yksin vastuullinen paperiteollisuuden ja hyvinvointiyhteiskunnan rakentaja, vaikka kaikki muut – työnantajat, hallitus ja keinottelijat – toimivat vastuuttomasti.

5.3.4 ”Hallitseviin rakenteisiin integroitunut jatkuvien hyökkäysten kohde”

Julkusen (2001) mukaan ”olennainen osa Suomessakin toteutettua uusliberalistista politiikkaa on ollut kollektiivisten työmarkkinainstituutioiden purkaminen ja ammattiyhdistysliikkeen vaikutusvallan nujertaminen”. Paperiliiton mielestä suomalaisen yhteiskunnan rakenteet ovat monin paikoin ay-vastaisia, ja tehokkuus on ohittanut hyvinvoinnin. Mielestään liitto joutuu jatkuvasti puolustautumaan joka puolelta tulevilta

hyökkäyksiltä, joita tekevät erityisesti työnantajaleiri ja Ahon porvarihallitus, mutta välillä myös Lipposen sateenkaarihallitus ja myöhemmin Vanhasen hallitukset. Ahon porvarihallitus ja Keskustan vuoden 1999 eduskuntavaalien työreformi saavat erityismaininnan poikkeuksellisesta ay-vastaisuudesta.

Erytyisesti 1980-luvulla Paperiliitto käy hyökkäyksiä vastaan mahtipontisella retoriikalla, joka nykypäivän perspektiivistä kuulostaa vanhahtavalta. Näin liitto luo ay-identiteettiä ja pyrkii vahvistamaan legitimitettiin jäsenistönsä edessä. Työnantajat haluavat jatkuvasti heikentää työntekijöiden asemaa, mutta ”yksituumaisena ja taistelunvalmiina” liitto käy puolustamaan saavutettuja etuja. 1990-luvulla identiteetin ja joukkohengen muodostaminen mutkistuu. Kun kilpailukyky-yhteiskunta vahvistuu ja paperialan työpaikat vähenevät, ei liitto osakaan luoda keskustelunavauksia tai uskottavaa kritiikkiä kyseisenlaiselle kehitykselle. Vanhojen aikojen mahtipontinen retoriikka kuulostaa koomiselta, mutta uutta lähestymistapaa ei ole. Kriittistä analyysia deindustrialisaatio-ilmioistä tai ay-identiteetin hiipumisesta ei osata tai haluta tehdä.

Mielenkiintoinen ristiriita on siinä, kuinka kovana tekijänä suomalaisessa työmarkkinakentässä Paperiliitto itseään pitää, mutta kuinka heikosti se on osannut vastata kilpailukyky-yhteiskunnan haasteisiin sekä yhteiskunnan ja metsäteollisuuden rakennemuutokseen. Kevätsalon (2007) kuvaus ay-liikkeestä pätee myös Paperiliittoon: ”Se ei kykene uskottavasti haastamaan nykyistä vallitsevaa diskurssia”. Paperiliitto ei ole hyväksynyt kilpailukyky-yhteiskuntaa, mutta se ei keksi sille vaihtoehtoja. Jäsenistö samaistuu ”solidaarisuuden” arvoihin yhä heikommin. Ay-identiteetti ja työpaikat ovat katoamassa, mutta näihin ongelmiin ei ole keksitty ratkaisua. Näin siitä huolimatta, että kyseinen kehityssuunta on Paperiliitossa noteerattu jo hyvissä ajoin.

Miksi Paperiliitto ei sitten ole osannut varautua alan rakennemuutokseen, vaikka ennusti sen jo vuonna 1986? Miksi se ei ole kyennyt haastamaan kilpailukyky-yhteiskuntaa tehokkaammin? Svanströmin (2008) mukaan suomalaisen yhteiskunnan poliittista agendaa dominoinut ajattelu oli vuosikymmenten ajan yhteneväistä ay-liikkeen tavoitteiden kanssa. Myös Paperiliitto on ollut pitkään merkittävä poliittinen toimija. Se integroitui yhteiskunnan hallitseviin rakenteisiin, minkä myötä se on menettänyt kykynsä uusiin keskustelunavauksiin. Se ei kykene kilpailukyky-yhteiskunnan rakenteissa uskottavasti kritisoiamaan kilpailukyky-yhteiskuntaa.

6 Jatkopohdinta

Tämä tutkimus keskittyi selvittämään, miten Paperiliitto on toiminut suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutoksen vuosina 1985-2009. Tulos on, että liitto on pyrkinyt olemaan vastuullinen, solidaarinen ja monissa tapauksissa maltillinen hyvinvointivaltiota puolustava osapuoli, mutta on saanut vastaanansa liian vahvat rakenteet. Paperiliitto katsoo, että sen jäsenistön uhraukset ovat usein valuneet hiekkaan. Liiton mielestä suomalaisen yhteiskunnan rakenteet ovat monin paikoin ay-vastaisia, ja se itse saa jatkuvasti puolustautua hyökkäyksiltä. Paperiliitto ei puheissaan hyväksy kilpailukyky-yhteiskuntaa tai deindustrialisaatio-ilmiötä, mutta ei ole osannut uskottavasti tai analyttisesti myöskään kritisoida niitä.

Mitä Paperiliiton sitten pitäisi tehdä, jotta se voisi tehokkaammin ja uskottavammin puolustaa metsä- ja paperiteollisuuden työpaikkoja Suomessa? Tähän voi parhaiten vastata laajalla jatkotutkimuksella, mutta pyrin jo tässä vaiheessa heittämään ilmaan joitain valistuneita arvauksiani. Laadukasta puuta Suomesta löytyy, samoin osaamista. Resurssien puutteen vuoksi yhdenkään sellu- tai paperitehtaan ei pitäisi lopettaa toimintaansa. Miten Paperiliitto voi uskottavasti perustella kilpailukyky-yhteiskunnan panssarin läpi sen, että elävä perinteinen metsäteollisuus on säilytettävä Suomessa?

Yksi vaihtoehto voisi olla Paperiliiton radikalisointi. Liitto irrottaisi itsensä hyvin avoimesti kilpailukyky-yhteiskunnan rakenteista ja tunnustaisi ”aiemmat harharetkensä”. Tämä luultavasti lisäisi liiton legitimitettä jäsentensä edessä. Tällä hetkellä Paperiliitto kritisoi aktiivisesti itselleen vahingollista kehitystä, mutta on edelleen osa yhteiskunnan hallitsevia rakenteita, minkä vuoksi se ei ole uskottava kriitikko. Täydellinen irrottautuminen voisi tuoda medianäkyvyyttä ja uskottavuutta. Mutta kuten Ranskan radikaali ay-liike on osoittanut, ”uskottava” (militantti) ay-liike ei välttämättä ole tehokas tapa aidosti puolustaa työntekijöitä tai edes rekrytoida uusia jäseniä. Pidemmän päälle radikalisoitumisesta tuskin olisi pelastusta.

Toinen, ehkäpä realistisempi ja tehokkaampi keino, voisi olla teollisuuden ammattiliittojen laajempi yhteistyö. Ay-toiminta on joukkovoiman hyväksikäyttöä. Mitä suurempi joukko, sitä enemmän vääntövoimaa. Paperiliitto ei myöskään varmasti ole ainoa rakennemuutoksista kärsivä teollisuusliitto, vaikkakin ehkä näkyvin sellainen. Jos

esimerkiksi Jeremy Rifkinin (1997, 29-30) vajaan viidentoista vuoden takaisin ennustuksiin on uskomisen, olemme menossa kohti kokonaan työntekijätöntä teollisuutta. Kaikkien teollisuuden ammattiliittojen on siis herättävä siihen, että kilpailukyky-yhteiskunnassa yksikään teollisuustyöpaikka ei ole täysin turvassa. Kasvattamalla kokoaan yhdistymisten kautta liitot voivat edelleen vaikuttaa yhteiskunnan valtarakenteiden sisältä, mutta entistä tehokkaammalla tavalla. Tulokset taas puhuvat puolestaan ja luovat tarvittavaa uskottavuutta ja legitimitettä.

Spekulatiivinen jatkopohdinta osoittaa, että ay-liikkeen ja kilpailukyky-yhteiskunnan kompleksisesta suhteesta löytyy vielä paljon mielenkiintoista tutkittavaa. Toivottavasti tämä gradu-tutkimus on kyennyt hieman valaisemaan lukijalle kyseistä suhdetta Paperiliiton näkökulmasta.

Lähteet

- Alasuutari, P. (1999) Laadullinen tutkimus. 3. painos. Osuuskunta Vastapaino, Tampere.
- Anttila, A-H. & Suoranta, A. (2007) Prologi – pärjäämisen ajat. Teoksessa Anttila, A-H. & Suoranta, A. (toim.) Pärjäämisen ajat – horjuvat työt. Väki voimakas 20, Helsinki.
- Anttonen, A. & Sipilä, J. (2000) Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Osuuskunta Vastapaino, Tampere.
- Bergholm, T. (2008) Pohjoismaat ja Etelä-Afrikan boikotti. Teoksessa Helander, M. (toim.) Going global. Ay-liikkeen menestysresepti globaalissa ajassa? Minerva Kustannus Oy, Helsinki/Jyväskylä.
- Boldt, P.J. (2008) SAK:n globalisaatiostrategiasta. Teoksessa Helander, M. (toim.) Going global. Ay-liikkeen menestysresepti globaalissa ajassa? Minerva Kustannus Oy, Helsinki/Jyväskylä.
- Esping-Andersen, G. (1990) The Three Worlds of Welfare Capitalism. TJ Press Ltd, Padstow, Cornwall.
- Feinstein, C. (1999) Structural Change in the Developed Countries during the Twentieth Century. Oxford University Press, New York.
- Friedman, M. & Friedman, R. (1982) Vapaus valita. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.
- Grönfors, M. (1982) Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki.
- Haapala, P. (2006) Suomalainen rakennemuutos. Teoksessa Saari, J. (toim.) Historiallinen käänne. Gaudeamus, Helsinki.
- Heiskala, R. (2006) Kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja Suomen yhteiskunnallinen muutos. Teoksessa Heiskala, R. & Luhtakallio, E (toim.) Uusi jako. Gaudeamus, Helsinki.
- Heiskala, R. & Luhtakallio, E (2006) Johdanto: Suunnitelmataloudesta kilpailukyky-yhteiskuntaan? Teoksessa Heiskala, R. & Luhtakallio, E (toim.) Uusi jako. Gaudeamus, Helsinki.
- Helander, M. (2008) Going global! – Suomalaisen ammattiyhdistysliikkeen rajat ylittävät globalisaatiostrategiat. Teoksessa Helander, M. (toim.) Going global. Ay-liikkeen menestysresepti globaalissa ajassa? Minerva Kustannus Oy, Helsinki/Jyväskylä.
- Helkama, K. & Seppälä, T. (2006) Arvojen muutos Suomessa 1980-luvulta 2000-luvulle. Teoksessa Heiskala, R. & Luhtakallio, E (toim.) Uusi jako. Gaudeamus, Helsinki.
- Helne, T. (2003) Sosiaalipolitiikan perusteet. Teoksessa Helne, T., Julkunen, R., Kajanoja, J., Laitinen-Kuikka, S., Silvasti, T., Simpura, J. (toim.) Sosiaalinen politiikka. Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki.

- Hetemäki, L. (4.2.2009) Esitelmä ”Puunjalostuksen tulevaisuudennäkymät Suomessa”. Metsäteollisuuden European Works Council (EWC) –päivät, Toimihenkilöunioni, Helsinki.
- Hjerppe, R. (1988) Suomen talous 1860-1985. Kasvu ja rakennemuutos. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Hjerppe, R. (1990) Kasvun vuosisata. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Iversen, T. (2001) The Dynamics of the Welfare State Expansion. Trade Openness, De-industrialisation, and Partisan Politics. Teoksessa Pierson, P. (toim.) The New Politics of the Welfare State. Oxford University Press, New York.
- Julkunen, R. (2001) Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Julkunen, R. (2003) Työ – elämää ja politiikkaa. Teoksessa Helne, T., Julkunen, R., Kajanoja, J., Laitinen-Kuikka, S., Silvasti, T., Simpura, J. (toim.) Sosiaalinen politiikka. Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki.
- Julkunen, R. (2008) Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista. Vastapaino, Tampere.
- Kajanoja, J. (2003) Sosiaalipoliittikka ja talousteoria. Teoksessa Helne, T., Julkunen, R., Kajanoja, J., Laitinen-Kuikka, S., Silvasti, T., Simpura, J. (toim.) Sosiaalinen politiikka. Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki.
- Kantola, A. (2006) Suomea trimmaamassa: suomalaisen kilpailuvaltion sanastot. Teoksessa Heiskala, R. & Luhtakallio, E (toim.) Uusi jako. Gaudeamus, Helsinki.
- Karisto, A., Takala, P., & Haapola, I. (2003) Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipoliittikan muutos Suomessa. 1.-3. painos. Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki.
- Kevätsalo, K. (2007) Työnantaja ja työntekijä muutoksessa – Entä ammattiyhdistysliike? Teoksessa Anttila, A-H. & Suoranta, A. (toim.) Pärjäämisen ajat – horjuvat työt. Väki voimakas 20, Helsinki.
- Kortteinen, M. (1987) Hallittu rakennemuutos? Hanki ja jää, Helsinki.
- Korhonen, R. (2009) Paperiliiton jäsenistä yli puolet yt-neuvotteluissa. Kansan Uutiset, 52, 13.
- Kotilainen, L. (2003) Parempi lehtijuttu. Infor, Helsinki.
- Kujala, A. (2006) Paperiliiton historia 1906-2005. Paperiteollisuuden työmarkkinasuhteet ja suomalainen yhteiskunta. Paperiliitto ry, Helsinki.

Kujala, A. (2008) Työmarkkinapolitiikan murros: Paperiliiton erityisasemasta konsernien työehtosopimuspolitiikkaan. Teoksessa Kuisma, M. (toim.) Kriisi ja kumous. Metsäteollisuus ja maailmantalouden murros 1973-2008. SKS, Helsinki.

Kuusi, P. (1963) 60-luvun sosiaalipoliittikkaa. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo.

Lammi, M. (2000) Metsäklusterin merkitys Suomen kansantaloudelle. Teoksessa Seppälä, R. (toim.) Suomen metsäklusteri tienhaarassa. Metsäalan tutkimusohjelma, Helsinki.

Lampi, E. (2008) Metsäteollisuus 90 vuotta: Auringonnousun ala. Prima, 5, 8.

Metsäklusteri Oy (2006) Maailman johtavana metsäklusterina vuoteen 2030. Suomen metsäklusterin tutkimusstrategia.

Metsäteollisuus ry. (2006) Avain Suomen metsäteollisuuteen.

Metsäteollisuus ry. & Paperiliitto ry. (2006) Paperiteollisuus – toimialan tilanne ja tulevaisuuden haasteet. Paperiteollisuuden tulevaisuustyöryhmän raportti 31.5.2006.

Ojala, J. (2008) Pankkileireistä kansainvälisiin jättiyhtiöihin. Teoksessa Kuisma, M. (toim.) Kriisi ja kumous. Metsäteollisuus ja maailmantalouden murros 1973-2008. SKS, Helsinki.

Pakkasvirta, J. (2008) Pulp & Fiction. Tarinoita globalisaatiosta ja sellutehtaasta. Gaudeamus, Helsinki.

Paperiliitto-lehti (1999) Pääkirjoitus: Nyt Eukuttamaan, 40, 7.

Paperiliitto ry (2009) Vuosikertomus 2008.

Patomäki, H. (2001) Vapaus verottaa. Vastaselvitys pääomaliikkeiden seurauksista ja niiden hallinnasta. Kehitysyhteistyön palvelukeskus KEPA, Helsinki.

Patomäki, H. (2007) Uusliberalismi Suomessa. Werner Söderström Oy, Helsinki.

Pikkarainen, J. (2008) Kapinakenraalin päiväkirja. Kertomus Kemijärven sellutehtaan alasajosta. Into Kustannus, Helsinki.

Rifkin, Jeremy (2007) Työn loppu. Teknologia, työpaikat, tulevaisuus. WSOY, Helsinki – Porvoo – Juva.

Rowthorn, R. & Ramaswamy, R. (1997) Deindustrialization – Its Causes and Implications. International Monetary Fund, Washinton D.C.

SAK ry (2010) 2010-luvulta kestäväään kasvuun. SAK:n kasvu- ja elinkeinopoliittinen puheenvuoro toukokuu 2010.

Seppälä, R. (2000) Suomen metsäklusteri tienhaarassa. Metsäalan tutkimusohjelma, Helsinki.

- Siltala, J. (2004) Työelämän huonontumisen lyhyt historia. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.
- Simpura, J. (2000) Lamauttiko lama sosiaali- ja terveystalvet? Teoksessa Kiander (toim.) 1990-luvun talouskriisi. Suomen akatemian tutkimusohjelma: Laman pitkä varjo. VATT, Helsinki.
- Simpura, J. (2003) Globalisaatio ja sosiaalipolitiikka. Teoksessa Helne, T., Julkunen, R., Kajanoja, J., Laitinen-Kuikka, S., Silvasti, T., Simpura, J. (toim.) Sosiaalinen politiikka. Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki.
- Suomen tietotoimisto (STT) (2009) Konsultti: Johtajat syyllisiä metsäalan katastrofiin. 20.1.2009.
- Swank, D. (2001) Political Institutions and Welfare State Restructuring. The Impact of Institutions on Social Policy Change in Developed Democracies. Teoksessa Pierson, P. (toim.) The New Politics of the Welfare State. Oxford University Press, New York.
- Svanström, M. (2008) Solidaarisuuden globalisointia kansallisen kilpailukyvyyn edistämiseksi? Teoksessa Helander, M. (toim.) Going global. Ay-liikkeen menestysresepti globaalissa ajassa? Minerva Kustannus Oy, Helsinki/Jyväskylä.
- Tainio, R. (2006) Suomalaisen liiketoimintajärjestelmän rakenteellinen ja kulttuurinen muutos. Teoksessa Heiskala, R. & Luhtakallio, E. (toim.) Uusi jako. Gaudeamus, Helsinki.
- Tiihonen, S. (2006) Poliittisen hallinnan ja hallintopolitiikan muutoksia 1980- ja 1990-luvuilla. Teoksessa Heiskala, R. & Luhtakallio, E. (toim.) Uusi jako Gaudeamus, Helsinki.
- Tiilikainen, T. (2008) Metsäteollisuus keskittyy rannikoille. Suomen Kuvalehti, 92, 38.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. painos. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Liitteet

LIITE I

Taulukossa 1 (sivulla 50) jaoteltujen havaintojen lähteet. Lehden numero, pääkirjoituksen otsikko ja ilmestymispäivämäärä vuosittain:

- 1 Kivinen tie 10.1.1985
 - 2 Velvoittava oikeus vaikuttaa 24.1.1985
 - 3 Suuruus ei ole menestyksen mitta. 7.2.1985
 - 4 Lievestuoreen konkurssi harkittua vastuuttomuutta 21.2.1985
 - 5 Kajaani Oy vastuussa Toppilan työntekijöistä 7.3.1985
 - 7 Työväenpuolueet saivat valtakirjan 4.4.1985
 - 9 Uustaantuma vastaan ay-liike 3.5.1985
 - 13 Liittotoimikunta 6.8. 8.8.1985
 - 14 Työhön kiinni 22.8.1985
 - 15 Ei Etelä-Afrikalle 5.9.1985
 - 16 Asiat selviävät puhumalla 19.9.1985
 - 17 Työväenlehdet noidankehässä 3.10.1985
 - 18 Valistusta ja vastuuttomuutta 17.10.1985
 - 19 Lakko tulevaisuudelle 31.10.1985
 - 20 Oikeudenmukainen nettopalkankorotus 14.11.1985
-
- 1 Poliittinen yrityskauppa 23.1.1986
 - 3 Tuki työväenlehdille 20.2.1986
 - 4 Paperiliitto valmis yhteislakkoon 6.3.1986
 - 5 SAK:n voitto 20.3.1986
 - 6 Sopimus syntyi 27.3.1986
 - 7 Huomisen haasteet 14.4.1986
 - 8 Marssimme rauhan ja työn puolesta 28.4.1986
 - 9 Päätäväisesti eteenpäin 15.5.1986
 - 11 SAK linjasi tulevaisuuttaan 12.6.1986
 - 13 Järjestötyö kutsuu tekijöitään 7.8.1986
 - 16 Oma työväenlehti – osa yleissivistystä 18.9.1986
 - 17 Tietotekniikka on tullut jäädäkseen 2.10.1986
 - 18 Henkinen työsuojelu – yhä paitsiossa 16.10.1986
 - 19 Idänkauppa avainasemassa 30.10.1986
 - 21 Neuvotellen ratkaisuihin 27.11.1986
-
- 2 Nuori, ota kantaa! 5.2.1987
 - 3 Olemmeko aktiivisia? 19.2.1987
 - 4 Yhteistoiminnasta 5.3.1987
 - 5 Uusi sellutehdas? 19.3.1987
 - 6 Vakauttamisesitys hämmentää 2.4.1987
 - 7 Metsäteollisuudella valoisat näkymät? 16.4.1987
 - 8 Tavataan vappumarssilla 24.4.1987
 - 11 Työnantajajärjestöt murentavat tes-järjestelmää 12.6.1987
 - 16 Työväenlehteä kiinnostaa myös työpaikkataso 5.10.1987
 - 17 Todelliset vaihtoehdot löydettävä irtisanomisille ja lomautuksille 19.10.1987
 - 20 Korpilammelta joelle 30.11.1987

21-22 Verotus uudistuu 14.12.1987

2 Tuki SAK:lle 25.1.1988

3 Työelämän uudistus aikataulun mukaisesti! 15.2.1988

4 Hajoita ja hallitse? 14.3.1988

6 Liittohallituksen päätöslauselma 28.3.1988

8 Vappuna marssitaan työn puolesta 24.4.1988

10 Verouudistuksessa nähtävä tulevaisuuteen 23.5.1988

11 Tarvitaan tiukkaa indeksiehtoa 6.6.1988

17 Neuvottelut jatkuvat 10.10.1988

13 Lomautus ei ratkaise menekkivaikeuksia 15.8.1988

14 Keskusjärjestösuositus syntyi 29.8.1988

15 Solidaarisuus – arkipäivää tänäänkin 12.9.1988

17 Neuvottelut jatkuvat 10.10.1988

19 Ay-liikkeenkin ylikansallistuttava 7.11.1988

1 Palkkaratkaisu valmistui 9.1.1989

3 Työsuojelussa etsittävä uusia toimintamalleja 6.2.1989

5 Paperiteollisuuden nousukausi jatkuu 20.3.1989

7 Lämmin sana: solidaarisuus 1.5.1989

10 Ympäristönsuojelun oikeat keinot 14.8.1989

16 Edessä jäsenäänestys 18.12.1989

6 Satavuotias Vappu muistuttaa keskeneräisestä työstä 23.4.1990

7 Tuotannonrajoitukset koulutukseen 14.5.1990

8 Oikeutettuja odotuksia 4.6.1990

9 Apua lähelle ja kauas 25.6.1990

10 Energiapolitiikka odottaa päätöksiä 13.8.1990

11 Vanjukovin menetelmä ei auta tulopolitiikassa 3.9.1990

12 Metsä-Serlan johto maksattaa virheitään työntekijöillä 24.9.1990

13 Ohjelma uudistuu – perustehtävä säilyy 15.10.1990

16 Työnantajien tavoitteen eivät yllätä 17.12.1990

1 Käytetään huonot ajat hyväksi 21.1.1991

2 Palkka-ale ei tuottavuutta ylennä 11.2.1991

3 Neuvottelut ovat kokonaisuus 4.3.1991

4 Hankalat neuvottelut 25.3.1991

6 Turhan kiemuraista 13.5.1991

7 SAK uudelleenrakentaa 3.6.1991

8 Mitä tekee valtioneuvosto? 1.7.1991

9 Suunnittelu toiminnan voimavaraksi 5.8.1991

10 Vain todellisissa ratkaisuissa on mieltä 26.8.1991

12 Teollisuusliitot yhteistyössä 7.10.1991

13 Tuloratkaisu syntyi? 28.10.1991

14 Neuvoa jäseniltä 11.11.1991

15 Devalvaatiosta vakautukseen 25.11.1991

16 Hallituksen uusi erehdys 16.12.1991

1 Oikeus työhön ja sen tuloksiin meillä ja muualla 13.1.1992

2 Tessin soveltamisessa ei lipsuta 3.2.1992

- 3 Paperiteollisuus ja Euroopan yhdentyminen 24.2.1992
- 4 Järjestövoima heikkenee vain käyttämättä 16.3.1992
- 5 Salomitaktiikkaa 6.4.1992
- 6 Työttömyysturvan huonontaminen lisää lomautuksia 27.4.1992
- 7 Hallitus jatkaa törmäyskurssilla 18.5.1992
- 8 Hallituksen lopetettava erikoislaatuiset kokeilunsa 8.6.1992
- 9 Hallitus suomalaismetsissä 27.7.1992
- 11 Ostovoimaa vahvistettava 7.9.1992
- 12 Oikeus vaikuttaa velvoittaa 28.9.1992
- 14 Työttömyys- ja eläketurva tuloratkaisun kynnyksikysymys 9.11.1992
- 13 Hallitusti huomiseen 19.10.1992
- 15 Heikomman asialla 30.11.1992
- 16 Tuloratkaisun jälkeen 21.12.1992

- 1 Kohti parempaa ja liittokokousta 11.1.1993
- 2 Hallituksen elämä lyhenee, kansakunnan varjot pitenee 1.2.1993
- 4 Metsäyhtiöille pääomaa 15.3.1993
- 5 Paperilla on paljon painoa 5.4.1993
- 7 Jäseniä puolustettava 17.5.1993
- 8 Paperiliiton XVI liittokokouksen julkilausuma 14.6.1993
- 10 Työn tuloksista työntekijänkin on hyödyttävä 16.8.1993
- 11 Nuorten palkka-ale ei luonut työpaikkoja teollisuuteen 6.9.1993
- 12 Pahoinvointi ja voitot kasvavat 27.9.1993
- 13 Vuoden 1994 näkymiä 18.10.1993
- 14 Neuvottelujen edettävä nopeasti 8.11.1993
- 15 Lomautusturva uudelleen valmisteltavaksi 25.11.1993
- 16 Valoisampaan päin 20.12.1993

- 1 Valtion kannattaa yrittää 17.1.1994
- 4 Pyhä maatalouslehmä heti laihdutettava 8.6.1994
- 6 Eläkepommi onkin suutari 2.5.1994
- 7 Paperiliiton kanta EU-jäsenyyteen 23.5.1994
- 8 Työllisyys paranee kysynnän myötä 13.6.1994
- 10 Työpaikkatason neuvottelu toimii 15.8.1994
- 11 Vaalikauden viimeinen Viinanen 5.9.1994
- 12 Jaa vai ei 16.10.? 26.9.1994
- 13 Valtuusto asetti tavoitteet 17.10.1994
- 14 Porvarihallitus virittää loukkoa 7.11.1994
- 15 Neuvottelemalla vai työtaisteluilla? 28.11.1994
- 16 Mitä työnantaja nyt tahtoo? 20.12.1994

- 1 Reppufirmat ongelma 16.1.1995
- 2 Mielenkiintoinen sopimuskierrös 6.2.1995
- 4 Hiljainen sopimus 20.3.1995
- 5 Kuormaa tasaisesti 10.4.1995
- 6 Tuloratkaisusta Lipposen hallituksen koetinkivi 2.5.1995
- 7 Ulkopuolisen työvoiman käyttö pidettävä hallittuna 22.5.1995
- 9 Hakemalla lisää työpaikkoja 24.7.1995
- 10 Likaista rahaa tarjolla 14.8.1995

11 Tuottavuus huomioitava tupossa 4.9.1995
12 Sateenkaaren alkupäätä rasittaa porvarihallituksen perintö 25.9.1995
14 Kiristystä työpaikoilla 6.11.1995
15 Sateenkaaren ensimmäinen virhe 27.11.1995
16 Arvoa keskustelulle 18.12.1995
1 Juhlaa työn merkeissä 22.1.1996
3 Metsäsektorin työllisyys huononee 4.3.1996
6 Huomiseen historiasta oppien 13.5.1996
7 Säröillen sopuun 27.5.1996
15 EMU:a kolmikantaisesti 25.11.1996
16 Presidentin tunnustus 16.12.1996

3 Kaksi eri Kertaa 3.3.1997
5 Porukalla toimeen 14.4.1997
8 Työtä työaikaa lyhentämällä 16.6.1997
10 Yritysten veroalesta luovuttava 11.8.1997
11 Paikallinen sopiminen ei innosta 1.9.1997
14 Työnantajilta tuttu tupolista 3.11.1997
16 Utta kohti 15.12.1997

1 Lakko on laillinen oikeus 26.1.1998
3 Sitoutumatonta tiedonvälitystä ei ole 9.3.1998
4 Yhteiskunta ja tulonjako vääristymässä 30.3.1998
6 Optiot vääristävät tulonjakoa 11.5.1998
7 Taloutemme keinotteluherkkyyttä on vähennettävä 1.6.1998
8 Työreformista suunnanjakaja 22.6.1998
10 Puolueet palkansaajan asialla 17.8.1998
11 Hallintoedustusta jatkettava Stora Ensossa 7.9.1998
15 Keskusta sotkeutuu työreformiinsa 30.11.1998
16 Sateenkaaren päässä yhteistyötä 21.12.1998

1-2 Arveluttavaa arvonnousua 8.2.1999
3 Paperin väkeä tarvitaan vaalitaistossa 1.3.1999
4 Ei vastaan, vaan puolesta 19.3.1999
5 Vääristyneitä arvoja työelämässä 12.4.1999
6 Vappu on aina sama 3.5.1999
7 Nyt eukuttamaan! 24.5.1999
8 Alakohtaiset ongelmat kestävään ratkaisuun 14.6.1999
10 Paperiliitto tupon päällä? 16.8.1999
11 Huonoa harkintaa 6.9.1999
15 Liittovaltuusto vaatii ratkaisua alan ongelmiin 29.11.1999

5 Lakko-oikeus kuuluu perusoikeuksiin 17.4.2000
7 Sisältö ratkaisee tupoon suhtautumisen 29.5.2000
8 Kansainvälistyykö metsäkonsernien johtamiskulttuuri? 19.6.2000
10 Tytöttömyysturvan leikkaus ei työllistä ketään 14.8.2000
11 50 vuotta ay-tietoutta 4.9.2000
12 Vaali kansanvaltaa 25.9.2000

1 Rajoja voiton tavoitteluun 15.1.2001

- 3 Palkansaajalehti tekee tiedoksi 26.2.2001
6 Globalisaatio vaikuttaa paperityöntekijöihin 30.4.2001
10 Kenen pussiin eläkeikää nostetaan? 13.8.2001
13 ARVOKasta asiaa nuorille 15.10.2001
15 Kolmikanta näytti voimansa 26.11.2001
- 4 Solidaarisuutta ja investointeja Venäjälle 18.3.2002
5 Omistajien ahneus huono enne 8.4.2002
6 Arvot vinossa 29.4.2002
7 Johtaminen hävinnyt omistamisen tuottamiselle 20.5.2002
8-9 Paperiliitto valmistautuu sopimusneuvotteluihin 10.6.2002
10 Sairasta tilastointia 12.8.2002
12 Työnantajat haluavat palkankorotukset yhteiskunnan maksettaviksi 23.9.2002
14 Moniarvoinen tiedonvälitys tarvitsee työväenlehtiä 4.11.2002
- 3 Käyttämätön ääni ei kuulu 3.3.2003
6 Vapaus, veljeys, tasa-arvo 5.5.2003
10 Ay-liikkeen arvot kestävät 11.8.2003
12 Sosiaalipakettia ei tule avata 22.9.2003
13 Ay-jäsenyyttä vähätellään tarkoituksenhakuisesti 13.10.2003
14 Paperiliitto tyrmistyi työvoiman vähennysinnosta 3.11.2003
15 Missä työnantajan yhteiskuntavastuu? 24.11.2003
- 2 Laillinen ryöstö 16.2.2004
4 Työnantajat suosivat halpatyötä 29.3.2004
6 Sairaita vainotaan 10.5.2004
7 Vain paikallinen sanelu kelpaa 31.5.2004
10 Sopimustoiminta Suomen menestystekijä jatkossakin 9.8.2004
11 Rikollista toimintaa 30.8.2004
13 Yksinäistä vuoropuhelua 11.10.2004
12 Ei ainoastaan ostovoimasta 20.9.2004
14 Usko yritysten yhteiskuntavastuuseen romahti 1.11.2004
- 5 Tietoinen alimiehitys rikkoo tes:n henkeä 18.4.2005
6 Yhteinen asia 9.5.2005
7 Työntekijöille lisää oikeuksia Euroopassa 30.5.2005
12 Sairaana työskentely taas haussa 26.9.2005
15 Ay-oikeudet tulilinjalla 28.11.2005
- 2 Annettu ääni ratkaisee 13.2.2006
3 Oikeisto kirjoittaa jo hallitusohjelmaa 6.3.2006
4 Kun mikään ei riitä 27.3.2006
5 Sananvapaus sata vuotta 20.4.2006
6 Kalenvankankaalta konsensukseen 8.5.2006
7 Yt-laki ajan tasalle 29.5.2006
8-9 Kolmikantayhteistyöllä hyvinvointi-Eurooppaan 19.6.2006
11 Epävarmuus vie mielekkyyden 4.9.2006
13 Parempaa johtamista pelottelun tilalle 25.9.2006
14 Porvareiden yt-hämmennys vaarantaa kolmikannan 6.11.2006
15 Mitä maksaa kadonnut motivaatio? 27.11.2006

1 Sopimuskikkailua 5.2.2007
4 Syntyykö hallitusohjelmalla oikeita työpaikkoja? 7.5.2007
6 Tarvitaan aitoa paikallista sopimista 27.8.2007
8 Työläisten oikeuksien musta kirja 22.10.2007
9 Kun mikään ei riitä 19.11.2007
10 Joulunpunaista ja ahneenharmaata 17.12.2007

1 Jääräpää ja hölmö 28.1.2008
6 Voikkaa toipuu? 25.8.2008
7 Pitäisikö omistajatahojen herätä? 22.9.2008
9 Yhteisvastuu puntarissa 17.11.2008

1 Linjapäätöksiä taantuman varjossa 26.1.2009
3 Kun mikään ei muutu 6.4.2009
5 Tulevaisuus on täynnä haasteita 29.6.2009
6 Metsäteollisuudella on tulevaisuutta 24.8.2009
7 ”Vallatonta” omistamista? 21.9.2009
9 Työehtosopimusneuvotteluiden hidas eteneminen 16.11.2009